

Lei 12,10

ISBN 973 — 30 — 0451 — 0

Editura Didactică și Pedagogică, București — 1989

LIMBA ROMÂNĂ — Lecturi literare

VII

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

LIMBA ROMÂNĂ

LECTURI LITERARE

Manual pentru clasa a VII-a

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

MARIN TOMA

LIMBA ROMÂNĂ

LECTURI LITERARE

Manual pentru clasă a VII-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, BUCUREȘTI

Manualul a fost întocmit după programa aprobată de M.E.I. în anul 1975 și revizuit în anul 1977.

Referenți: prof. Lucia Atanasescu
prof. Olga Duțu
prof. Vladimir Gheorghiu
prof. univ. dr. Pompiliu Marcea
prof. Dumitru Săvulescu
prof. Graziella Ștefan

ISBN 973 — 30 — 0451 — 0

Manualul a fost discutat în colective de profesori din București și din județele: Maramureș, Mehedinți și Timiș.

Notă

Toate exercițiile se vor efectua numai pe maculatoare și caietele de teme.

Redactor: Florica Buzinschi
Tehnoredactor: Elena Petrică
Coperta: Ion Haeck

Mamă Țară

de Tudor Arghezi

Maică, mulți te-au dușmănit
Că ești neam blagoslovit¹.
Unde sapă sapa locul
Sare din pământ norocul.
Ai pământ și ape multe,
Vântul stă să ți le-asculte,
Și izvoare
Călătore.
Crapii-n ele-s cit berbecii,
În pomi piersici cit dovlecii,
Pepenii de zahăr roșu,
În griu spicul cit cocoșu.
Pui un bob din el răsare
Mia de mărgăritare:
Dulce binecuvântare.
Fiecare fir de vânt
Îl adie un descînt²,
Fiecare stea de sus
Îl mîngie cum l-ai pus.
Noaptea-l coace și ea, luna,
Caldă lui întotdeauna
Și pe cîmp cu ceru-n față
Cîmpul pletele-și răsfață.
În adîncul lui tresare
Altă vatră³ de izvoare
(Ți-a făcut destinul⁴ semnul)
Untul negru, undelemnul.

¹ *Blagoslovit* = binecuvîntat; aici, bogat, înzestrat de natură.

² *Descînt, descîntec* = vrajă (transformare miraculoasă a lucrurilor).

³ *Vatră* = aici, loc de origine.

⁴ *Destin* = soartă, viitor.

Taine

de Mihail Sadoveanu

Soarele scăpăta spre asfințit, departe, peste trestii. Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă¹, oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată. Căldura scăzuse. Ne alăturasem cu barca de un țărm umbrat de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătățile unui braț vechi al Dunării.

Tăceam și eu și tovarășul meu; ascultam o înfiorare abia simțită în frunzișul cenușiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gize felurite, săgetau din cînd în cînd rîndunele, brăzdind un val fin, abia o părere. Cei doi pescari care ne aduseseră acolo cu luntrea încremeniseră la locurile lor, cu fața spre noi, ca niște stane². Lăsaseră lopețile din mină, și brațele lor vînjoase se odihneau; obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbătice, erau arse de soare și de vînturi, și ochii luceau albaștri, micșorați, ca în apropierea somnului.

O zbatere de aripi, un țipăt ascuțit, mirat parcă — țipătul lișiței — ne făcură să răsărim din lenea ce ne amortise. O fiștire aspră de aripi se auzi în același timp

¹ Solemn = profund; măreț.

² Stană = bolovan, mare de piatră; stîncă.

Peisaj din Delta

deasupra noastră. O cioară cenușie făcu repede un ocol și se lăsă în tufișuri. Priveam de la locurile noastre, printre draperiile¹ moi ale sălcilor. Strigătul paserei de baltă sfredeli mai puternic aerul; cioara cirii scurt; aripi băteau în trestii și-n unde.

Unul din lipoveni își încreți obrazul într-un fel de zîmbet.

— Bătălie... zise el încet.

Era într-adevăr luptă în desiș, un episod² din războiul neconținut al vieții.

Tremurînd din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița; apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

— Cioara năzuiește la cuib! șopti tovarășul.

Văzusem paserea cenușie înălțîndu-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutîndu-și potrivnica. O zărise; se lăsă repede, cu cîngile³ întinse. Pricepurăm că paserile s-au încăierat după zgomote. N-am mai avut vreme să mai schimbăm o vorbă, ori să întrebăm pe pescari. În luciul luminat, ieșiră luptătoarele. Lișița izbutise să depărteze pe dușmancă de pui. Ș-acum, cu mișcări iuți, căta să se ferească de pliscul negru și tare ca fierul, de cîngile încordate care o căutau. Deodată, într-o roată de scînteii, cioara miniată se năpusti asupra paserei de apă. Dar într-aceiași clipă văzurăm un lucru minunat: lișița se întoarse, ca mișcată de un resort, pe spate, și primi pe cioară cu ghiarele. O cuprinse paserea cenușie și se pregătea s-o ametească cu pliscul; dar și lișița se aninase⁴ de dînsa cu putere și, într-o bătaie iute de aripi, săpă undele și-și duse vrăjmașa de moarte la fund... — Nu ne puturăm stăpîni un strigăt de uimire.

Se întinse liniște apoi; totul se petrecuse repede, parcă fusese o părere; cele din urmă crețuri ale apei răscolite se stingeau lingă luntrea noastră.

— Asta, noi pescarii o vedem adeseori... grăi unul dintre bărboși.

Venea amurgul cu ușoare unde de răcoare; țințarii începeau să ne necăjească, roiuri nesfîrșite cu trompele insetate de singe; părăsirăm adăpostul nostru. Lopețile săpau acumă cărări lungi prin apa purpurie a fluviului, Zvonuri nouă tresăreau în cotloanele⁵ ascunse. Bitlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră bătînd rar din aripi; o găinușă pe un fir de trestie plecat pe undă ne privi o vreme neclintită; rațele grăbeau stoluri spre marea înflăcărată a asfințitului, și zborul lor părea, cînd se apropiau, un freamăt scurt de vijelie. Și ca dintr-un izvor veneau, de departe, și se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe și din ce în ce mai departe, unde păreau numai niște puncte negre, — și se duceau convoiuri lungi, înșirate unele după altele, parcă era ceasul unor aeriene trenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sirguință uimitoare, parcă spre un liman⁶ hotărit, foarte bine cunoscut.

Treceau și alte soiuri de paseri cu zboruri mari, greoaie. Și paseri mici, vînătoare gizelor mărunte, ieșeau la licăririle amurgului din noaptea hrubelor⁷ lor.

¹ Draperie = perdea de stofă sau catifea, cu falduri; aici, desiș.

² Episod = întîmplare, moment dintr-o acțiune.

³ Cîngă = aici, gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare.

⁴ A (se) anina = a (se) atîrna, a (se) agăța de ceva sau de cineva.

⁵ Cotlon = loc ascuns, colț.

⁶ Liman = (figurat) adăpost, refugiu.

⁷ Hrubă = scobitură sub pămînt.

Iată ș-un cîrd de zburătoare uriașe cu filfiit greoi; auzim un țipăt nemelodios... — cîntețul lebedei...

— Au ele departe un ghiol¹ al lor... zice unul dintre lipoveni.

Deodată, în răcoarea sfîrșitului de zi, ne impresoară o adiere, o mireasmă plăcută.

Tovarășul meu zice încet:

— Aici trebuie să fie o luncă de tamarix²...

Ne alăturăm cu barca de tufișuri întunecate, cu frunza mărunță, în care atîrnă struguri deși de flori liliachii. În sara aceea aveau florile lor un parfum amețitor.

*

Soarele asfințise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpînea încă rumeneala lui. Aburii bălții începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Și Delta cu profunzimi misterioase se întindea pînă departe în jurul nostru, din colțul acela de Dunăre veche. Umbră cucerea bolțile de sălcii și cărările prin trestii. Apele acelea nesfîrșite care domneau pretutindeni, într-un ținut întreg, alcătuiau o stăpînire a necunoscutului și a tainei. De la mistrețul care dormitează pe plăvi³, de la lebedele și pelicanii care inspumează noaptea negrul ghiolurilor, pînă la popoarele de păsărele, pînă la puzderia de pești, pînă la nesfîrșitele miliarde de gîngănii neștiute și nebănuite, — toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăție, care aduc nomolul plin de hrană din munții și cîmpiile depărtării. De mii și mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viața; și lupta s-a desfășurat pentru o rază de lumină și pentru un fir de hrană din seninul de sus pînă la fundul nomolului, jos. Și nesfîrșitele șiruri de vieți au căzut, s-au prefăcut în tină⁴ și au hrănit izvoarele vieților nouă. Un fir de lejnicioară⁵ se cațără cu florile-i albastre pe trestii nalte, pe o plavie pe care adierea serii o mină încet de lingă un cot al țărmului. Lîngă lejnicioară o gîscă sălbatică și-a adăpostit cuibul și bobocii. În capătul celălalt, pe această plută tainică, și-a ales sălaş spăriosul mistreț al bălții. La rădăcina florii și sub culcușul paserii ș-al mistrețului, în împletiturile din care se înalță generațiile nouă de trestii se află căzute, amestecate, țesute, pulberile pe care le-a adus vîntul, nomolul pe care l-au dăruit revărsările Dunării, oasele vulturului și ale prăzilor lui, scheletele mistreților, și rîndurile nesfîrșite ale vieților mărunte. A fost un fir de nomol; astăzi e o insulă plutitoare. O mină încet vîntul. Pe un fir de trestie s-a așezat o pasere noptatică de apă. Și astfel se strecoară încet — ca o fantomă a trecutului și a viitorului. E un fel de simbol⁶ al bălții, o barcă a vieții, care a ridicat steagul morții și plutește lin spre necunoscut.

Pe drumurile acestea ale apelor de multă vreme și omul rătăcește. A fost o vreme cînd figura lui bărboasă și sălbatică a pricinuit o mirare nesfîrșită locuitorilor străvechi ale bălții; pe urmă și-a așezat și el sălaşul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit și el cu oasele lui adîncurile Deltei.

¹ Ghiol = lac sau baltă pe țărmul Mării Negre sau în Delta Dunării.

² Tamarix (tamariscă) = arbust cu frunze mărunte și dese, cu flori albe sau roz-violete.

³ Plavie = insuliță plutitoare formată din stuf, ierburi, rădăcini de copaci, amestecate cu nămol.

⁴ Tină = noroi, lut.

⁵ Lejnicioară = plantă agățătoare cu flori violete.

⁶ Simbol = semn caracteristic.

Au trecut pe rînd pe aici oameni vechi ai Schiției, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii, turcii și tătarii, și românii poate au mai spintecat undele acestea și odinioară cu faimosul pescar Petrea Majă¹... Misterioasa baltă ne impresura de pretutindeni și tăcea acuma iarăși.

Se ridică luna, în răsărit, țesînd scări de văpaie pe undele sfărîmate de rame. Undeva, în apropiere, se auzea un lătrat de cine; ne apropiam de o așezare ome-nească.

Adieri dulce-mirositoare tot veneau dinspre luncile de tamarix; veni pe boarea serii și preludiul² unei privighetori. Și prin văpaia lunii o barcă trecu încet într-acolo. Trecea prin umbra tufișurilor, prin cărarea de păcură de la celălalt țărm; nu vedeam ființele din lăuntru, azeam numai plescăitul dulce al lopoțelor, care sărutau valul. Poate erau doi amorezați care treceau spre poeticele lunci cu flori liliachii. Dragostea e aceeași pretutindeni; și cînd ninge lumină argintie și cîntă o privighetoare într-un boschet negru de tamarix, se deșteaptă ceva supraomesc și în sufletele barbarilor acestora din bălți...

Întrebări și exerciții

1. Ce ținut descrie autorul? Ce știți despre acest ținut?
2. Ce frumuseți ascund singurătățile din Delta Dunării? Care dintre ele v-au încîntat mai mult și de ce?
3. Ce episod din lupta aprigă pentru existență zugrăvește autorul?
4. Ce observați în alcătuirea propozițiilor care înfățișează lupta dintre lișită și cioară? De ce credeți că autorul a procedat așa?
5. Cum prezintă Sadoveanu succesiunea vieții și morții în natură? Citiți fragmentul care arată că viața nu poate fi înfrîntă.
6. Prin ce sugerează autorul, în final, biruința și bucuria vieții?
7. Denumiți procedeele artistice folosite de autor în expresiile:
 - a) ...brăzdînd un val fin, abia o părere...
...apa purpurie...
...adieri dulce-mirositoare...
 - b) ...se întoarse, ca mișcată de un resort...
...zborul lor părea... un freamăt scurt de vijelie...
...se strecoară încet — ca o fantomă a trecutului și a viitorului...
8. Încercați să transformați în comparații expresiile:
...roi de stropi aurii...
...cărarea de păcură...
...marea înflăcărată a asfințitului...
...struguri deși de flori liliachii...
...țesînd scări de văpaie...
...ninge lumină argintie...
9. Alegeți pe coloane separate cuvintele și expresiile prin care Sadoveanu redă mișcarea, coloritul și sunetele din natura Deltei Dunării. Ce observați?

¹ Petrea Majă = Petru Rareș.

² Preludiu = partea introductivă, semnalele pentru începutul unui cîntec.

Descrierea în proză

Taine, de Mihail Sadoveanu, înfățișează *privești din Delta Dunării* (copaci, plante, vietăți, înserarea, răsăritul lunii etc.), *chipuri de oameni* (cei doi pescari), *întâmplări și fapte* (lupta pentru existență dintre două păsări, retragerea vietăților bălții spre culcușul lor de noapte, plimbarea unor tineri cu barca), *evenimente din trecut* (migrarea unor popoare), exprimă *stări sufletești determinate de aceste împrejurări* (încintarea, uimirea, bucuria vieții).

Tabloul naturii spre asfințit este plin de farmec: peste baltă se așterne o liniște adâncă și mărească, în limpezimea apei se oglindește cerul înalt și senin, căldura de peste zi scade, o perdea de sălcii bătrâne și pletoase umbrește singurătatea apei. Vizitatorii *admiră* în liniște înfiorarea frunzișului, gizele care plutesc pe luciul lacului, rîndunelele care săgetează aerul și brăzdează încrețiturile apei. Zbateri și fișlit de aripi, țipete și cirilituri vestesc începutul unei încăierări dintre o cioară și o lișiță. Lupta pe viață și pe moarte, văzută pînă în cele mai mici amănunte, se dezlănțuie și la capătul ei, lișița își înecă rivala. Vizitatorii izbucnesc într-un *strigăt de uimire*.

Peste baltă se lasă încet *amurgul*. Liniștea cuprinde întinderile de apă, adieri ușoare aduc o răcoare *plăcută*, o dată cu parfumul *amețitor* al unei lunci de tamarix. Dezmoțite din toropeala căldurii, roiuri de țintări cu trompele însetate de singe prilejuiesc vizitatorilor *neplăceri*, în timp ce convoiuri nesfîrșite de păsări vin din depărtări și trec spre depărtări.

Rumeneala asfințitului se stinge treptat.

Umbrele înserării coboară peste bolțile de sălcii și peste cărările dintre trestii. Delta Dunării, ținut *fermecător* al tainelor vieții și naturii, se întinde pînă departe, parcă în nemărginire. Viața își continuă marea ei luptă; viața și moartea se află într-un circuit veșnic. Vietăți de tot felul intră într-o forfotă *amețitoare*; plaviile plutitoare spre necunoscut sînt bărci ale vieții și morții; generații de oameni și popoare diferite au trecut pe aici, umplînd adîncurile bălții cu oasele lor.

Cînd *seara* învăluie natura și razele argintii ale lunii coboară peste aceste locuri, o privighetoare își înalță cîntecul, sporind bucuria celor doi tineri îndrăgostiți, care plutesc cu barca pe întinsul nesfîrșit al apei.

După cum se vede, aspectele naturii și stările sufletești sînt prezentate în legătură unele cu altele și gradat. Fiecare moment intensifică sentimentele, astfel că în final predomină *extazul în fața tablourilor din natură și bucuria vieții*.

Toate aspectele și fenomenele naturii, forfota micilor vietăți și prezența omului cu sentimentele lui sînt grupate în jurul unei idei centrale: farmecul naturii și misterul vieții din Delta Dunării.

Taine, de Mihail Sadoveanu, este o descriere în proză.

Descrierea este un mod de expunere prin care se înfățișează trăsăturile specifice ale unor obiecte, priveliști sau fenomene din natură, chipuri de oameni, stări sufletești etc.

Într-o descriere, pot fi zugrăvite și întîmplări, dar autorul nu pune accent pe desfășurarea lor, ci pe factorii care iau parte la ele (mișcări, reacții, gesturi sau stări sufletești ale oamenilor).

Întrebări și exerciții

1. Care sînt momentele înserării și ce sentimente re trăiește autorul înfățișîndu-le?
2. În cadrul unor descrieri autorul povestește și unele fapte sau întîmplări. Dați exemple.
3. Dați exemple de alte descrieri citite.
4. Transformați substantivele *argint*, *farmec*, *purpură*, *taină* în adjective și apoi alcătuiți propoziții sau fraze în care aceste adjective să aibă valoare de epitete.
5. Explicați și rețineți expresiile:
 - *Parcă-i tot ninge și-i plouă.*
 - *Din crengi ningeau steluțe albe.*
 - *Ninsoare de stele.*
 - *Argintul de ninsoare.*

Mihail Sadoveanu

(1880—1961)

Născut la Pașcani, este fiul avocatului Alexandru Sadoveanu, originar din părțile Gorjului, și al Profirei Ursachi, fiica unor răzeși din cătunul Verșeni, de pe apa Moldovei. Provenit din rîndul „umiliților și ofensaților vieții”, „primul urmaș din clanul mamei știutor de carte”, cum el însuși spunea, Mihail Sadoveanu este cel mai mare povestitor al poporului nostru.

Vasta sa operă (peste o sută de volume) descrie viața țaranului român (*Hanu Ancuței*, *Bordeienii*), farmecul naturii românești (*Nada Florilor*, *Țara de dincolo de negură*), istoria zbu-ciumată a acestui pămînt (*Neamul Șoimăreștilor*, *Frații Jderi*, *Nicoară Potcoavă*), exprimă înțelepciunea și frumusețea morală a omului din popor (*Baltagul*).

M. Sadoveanu s-a aplecat cu respect și admirație asupra creației artistice populare, asupra datinilor, obiceiurilor și credințelor străvechi, pe care le-a scos la lumină ca mărturii ale unei îndelungate civilizații și ale înțelepciunii poporului nostru.

Moldova-i a lui Sadoveanu, așa cum a lui Enescu-i vioara sfîntă a arcușului său; căci întreaga noastră Moldovă nu-i decît vioara pe care cîntă sufletul lui Sadoveanu; și strunele acestei viori sînt apele Prutului, ale Siretului, ale Moldovei și-ale Bistriței.

Ionel Teodoreanu

Doine și cîntece populare

Mult mi-e dor și mult mi-e sete

Mult mi-e dor și mult mi-e sete
Să văd frunza-n codru verde,
Să mai string vreo șapte cete!
Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cît se ține
Toți voinicii trăiesc bine,
Iară frunza dacă-l lasă
Toți voinicii merg pe-acasă
Și la para focului
Zac de dorul codrului!
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai
Să-mi aud ceriul tunînd,
Să văd norii fulgerînd,
Ierbulița-n șesuri dînd.
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilași cu pielea goală,
Cai în cîmpuri nechezînd
Și voinici pe plai suînd.

Întrebări și exerciții

1. Care este dorința fierbinte a poetului anonim?
2. Care este sentimentul predominant al acestei poezii? Cum este exprimat?
3. Indicați (alegeți) versurile care pot fi socotite un pastel al primăverii.
4. Precizați sensul verbelor: *a sufla, a se lăsa, a se ține, a zăcea*, în această doină.
5. Analizați ritmul, rima și măsura poeziei.
6. Cu care doină studiată anul trecut puteți asemăna această poezie? De ce?
7. Ce fel de doine populare cunoașteți?
8. Dați exemple de diminutive întîlnite în doinele citite.
9. Formați diminutivele următoarelor cuvinte: *mugur, frunză, nor, voinic, bade, cioban*.

Sub un fag, lîngă tulpină

Sub un fag, lîngă tulpină,
Badea cîntă și suspină.
Doamne, cum sună izvorul
Unde-și cîntă badea dorul.
Săraca inima lui
E ca frunza plopului,
Că nu bate pic de vînt
Și-i vezi frunza tremurînd.
Și cînd bate și cînd stă,
Frunza lui se clatină.

(Lucian Blaga — Antologie de poezie populară)

Întrebări și exerciții

1. Ce sentiment a dat glas acestor versuri? Care împrejurări pot determina acest sentiment?
2. Ce alt fel de doine sau cîntece lirice cunoașteți?

Temă

Citiți cu atenție textele de mai jos și alegeți cuvintele care, denumind fenomene ale naturii, se îndepărtează de la înțelesul de bază și alcătuiesc expresii poetice:

1. Și tunurile crunte ca tunete detună
O grindină de glonțuri fatală-ucigătoare,
In cetele române duc moarte-ngrozitoare;
Dar ele ne-ngrozite, fără-nceta deloc,
Pășesc tot înainte, sub viscolul de foc.

(V. Alecsandri)

2. Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
In turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt și mare.

(M. Eminescu)

3. Dărbia îi era acoperită cu păr moale, ca și cînd ar fi brumată.

(I. Slavici)

4. Cîndul fulgeră cu zborul,
Dar mai fulger zboară dorul.

(G. Coșbuc)

5. În sufletul lui Tudor Șoimaru bîntuia într-adevăr o furtună grozavă.

(M. Sadoveanu)

6. Cîmpia scoate-n brazde bijuterii de rouă.

(T. Arghezi)

În durerile și furtunile negurosului nostru trecut, doina și cîntecul bătrînesc au fost izvoare de viață și energie. Cît, suferînd, acest popor a cîntat, el dădea dovadă că trăiește și va răzbi. De atunci încă pregătea vremurile de azi și viitorul. De la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cîntă și se simt ai acestui popor și ai acestui pămînt.

Mihail Sadoveanu

Rarăul

de Geo Bogza

Dacă veți urca vreodată — și eu vă sfătuiesc să urcați — prin umbra Carpaților Răsăriteni, pe la Piatra-Neamț și Tirgu-Neamț, spre locurile celei dintîi descălecări¹, de la un timp veți băga de seamă că se vorbește tot mai puțin despre Ceahlău, muntele venerat² al Moldovei, și că pe măsură ce se apropie Țara de Sus puterea lui scade, spre a face treptat loc, în vorbirea și în conștiința oamenilor, unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont.

Iar atunci cînd veți lăsa miazănoaptea, cotînd spre apus, către ținuturile păduroase ce se ridică în zare, către patria de demult a bourilor, atunci, pe măsură ce vă veți afunda într-o lume de legende și de miresme foarte tari ale trecutului, muntele acela se va ridica tot mai sus, iar numele lui îl veți auzi tot mai des, ca pe al unei realități primordiale³ cu care toate celelalte intră în relație. Soarele răsare sau apune pe Rarău, norii se adună sau se împrăstie de pe Rarău, Moldova și Bistrița curg de o parte și de cealaltă a Rarăului, turmele urcă sau coboară de pe Rarău.

O întreagă lume cu ceilalți munți ai ei și cu apele care curg prin văi, fiind frumuseții firii mereu schimbătoare oglinzi, gravitează⁴ în jurul Rarăului, în jurul masei lui enorme și liniștite, încoronată cu piscuri albe de calcar.

De cînd aceste pămînturi au un chip și un nume, Rarăul ia parte la viața lor, și ca o inimă puternică și ca o frunte în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei⁵. În pădurile lui oamenii pătrund ca într-un templu, spre pășunile lui își mînă turmele, calcarul de la poale i-l prefac în var, dar acela din piscuri strălucește în viața lor, ca lumina unei stele polare.

În alte locuri pot fi munți mult mai mari sau fluvii puternice, marea sau oceanul; aici Rarăul reprezintă dimensiunea fundamentală a lumii, latura cosmică a vieții și a istoriei. Plin de foșnete și de murmure de tot felul, de țipete de păsări și de sălbăticiuni, se înalță de pe fundul lumii spre cer, ca un enorm telescop⁶ în oglinzile căruia alunecă timpul și infinitul. Cu el începe acolo, în partea de

¹ Descălecare (folosit mai ales în literatura veche) = așezare într-un loc pentru a întemeia o țară.

² Venerat = respectat în mod deosebit, stimat, cinstit.

³ Primordial = cel dintîi; cel mai important; esențial, principal.

⁴ A gravita = a fi sau a se mișca sub acțiunea fenomenului de atracție reciprocă a corpurilor; a se roti, a se învîrți.

⁵ Fantezie = imaginație, închipuire.

⁶ Telescop = instrument optic folosit pentru observarea corpurilor cerești.

miazănoapte a țării, realitatea sufletească din care a izvorit unduitoarea potrivire de cuvinte: Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai...

Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile lumii sint vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor luminări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi.

Cît timp străbat Țara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-și iau ochii de la ferestra trenului. Ore întregi, acesta parcurge o lume în fața căreia nimeni nu poate rămîne indiferent. Prin gări, purtînd pieptare tivite cu blană roșcată de vulpe, forfotesc flăcăi și dădăci, cărora mai mult decît oricui li se potrivește numele de feciori. Dar și mai mult uimesc puii de om, băieții și fetele în cojoacele și sub basmalele lor, serioși, gingași, fermecători.

De cîteva ori pe zi și de cîteva ori pe noapte trenurile străbat, cu șuier lungi și cu vuiet de poduri metalice, pădurile și munții Bucovinei. La Mestecăniș, unde e marea cumpănă¹ a apelor, trec de pe valea Moldovei pe cea a Bistriței — căreia acolo toată lumea îi spune Bistrița aurie — și atunci au tovarășe de drum plutele care alunecă foșnind la vale.

Pretutindeni, uriașe stive de scînduri, munți întregi de scînduri și de trunchiuri de brad, răspîdesc o puternică mireasmă de rășină, reamintind călătorilor că străbat vechea țară a pădurilor. Dar numele locurilor? În ele dăinuie ceva din marea alternanță² a istoriei, cea care a adus părinților noștri, și continuă să ne aducă și nouă, cînd zile senine, cînd lacrimi amare. Sint gări al căror nume adie familiar, Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniș, Sădova, Molid, Frasin, Păltinoasa, Ilișești, Todirești... Și altele de pe frontonul³ cărora încearcă să dea năvală cine știe ce spaime ale trecutului, Strigoaia, Părâuți, Soloneț, Pojorita. Pojorita aceasta, din ce foc de demult și-o fi trăgînd numele?

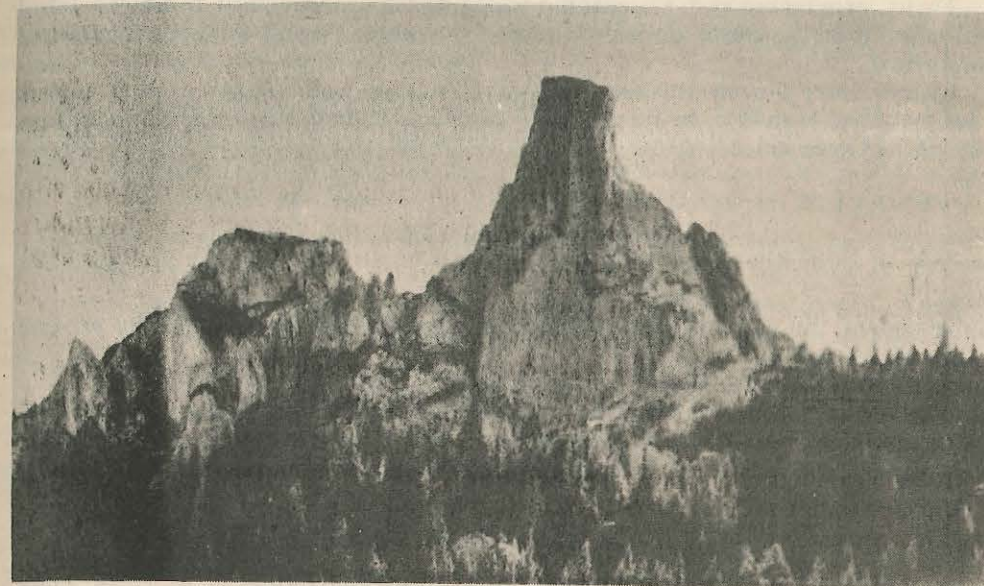
Cît timp străbat Țara de Sus, călătorii nu-și iau ochii de pe ferestra trenului. Sub privirile lor, văi largi și pline de lumină alternează cu acele culmi unice în blînda lor arcuire, iar pădurile de fag cu valuri din oceanul verde al coniferelor. Apoi, deodată, totul intră sub farmecul și sub imensul prestigiu al Rarăului. Peste un șir de culmi împădurite, pe cea mai înaltă dintre ele, se zăresc cîteva turnuri de catedrală: Pietrele Doamnei. Urcușul domol al Rarăului ele îl încheie cu o mișcare neașteptată, plină de avînt și tulburătoare. O întrecă țară de munți împăduși, albaștri la culoare, este dominată de gestul cu care Pietrele Doamnei își leapădă de pe umeri cămașa vegetației alpine și țîșnesc spre cer, goale, albe, lunetece⁴.

¹ Cumpăna apelor = punct înalt de teren de unde apele izvorăsc și de unde se separă, pornind la vale.

² Alternanță = revenire succesivă; perindare; ceva care se repetă din cînd în cînd.

³ Fronton = element al construcției clădirilor, în diferite forme, așezat deasupra ușilor și ferestrelor; aici are sensul de locul unde se află scris numele garilor.

⁴ Lunatec = aici are sensul de grandios, măreț, impresionant.

Pietrele Doamnei din Munții Rarăului

Asemeni tuturor celor ce străbat Țara de Sus, le-am contemplat¹ și eu de multe ori — protagoniste² de neuitat ale unui balet de calcar — mai ales în vremea cînd pădurile îngălbenesc, transformînd munții într-o vîlvătaie de aur.

Într-una din aceste toamne bogate și sonore, am urcat pînă la picioarele lor, cățărîndu-mă apoi pe umerii celei mai blajine, privind înfiorat adîncă prăpastie ce se deschide între pereții verticali ai celorlalte două.

Des, la stîină, păstorii aprinseseră focul și clinii lătrau. Am coborît printre ei — și a început atunci o noapte de pomină. Ultima noapte pe Rarău a celor mai vechi forme ale vieții de păstor. Era toamnă tirziu, se vestea zăpada, a doua zi urmau să coboare cu turma în vale, iar în primăvara următoare n-aveau să mai urce la vechea stîină, ci la casa care li aștepta, cu hornuri pe acoperiș. Ședeam la focul de vreascuri, în bordeiul de coji de copac, cu ochii plini de lacrimi și usturime, ca mai demult în coliba plină de fum a păstorilor de pe Hășmașul Mare. Atunci, un horn care să separe căldura de fum îmi apăruse ca o cucerire epocală. Acum, această cucerire mă ajungea din urmă, după douăzeci și cinci de ani, în munții Bucovinei. Focul pe care îl priveam fumegînd era ultimul de felul acesta pe Rarău.

Noaptea era neagră și rece, în văi se auzeau scurmînd sălbăticiunile, se pregătea să vină zăpada. Era ultima noapte a unor vechi forme de viață, și eu mă nîmărisem acolo, în vreme de toamnă, cînd Lebăda³ coboară sub orizont, spre a-l lăsa pe Orion⁴ să domnească peste zăpezile iernii.

¹ A contempla = a admira.

² Protagonist = persoană care joacă rolul principal într-un spectacol; personaj principal.

³ Lebăda = numele unei constelații (grup de stele așezate într-o formă caracteristică).

⁴ Orion = numele unei constelații.

Tăcut, urmăream cum se schimba garda de onoare a cerului, o măreție luind locul altei măreții, peste enormele lespezi cu care Rarăul își încheie urcușul spre infinit.

Atunci, între pinzele imense și schimbătoare ale acelei nopți, el mi-a apărut ca un pivot¹ al veșniciei, în jurul căruia întreaga Moldovă își întorcea încet fața de la un ev² spre altul.

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect din realitatea contemporană înfățișează Geo Bogza în această operă literară?
2. Cum prezintă Geo Bogza frumusețea și importanța Rarăului?
3. Prin ce comparații subliniază autorul participarea muntelui la viața oamenilor? Care este rostul celui de-al doilea termen al fiecărei comparații?
4. Descrieți costumele și înfățișarea flăcăindrilor, băieților și fetelor din Țara de Sus.
5. Prin care imagini sugerează Geo Bogza ocupațiile și hărnicia oamenilor din aceste locuri?
6. Ce schimbări uriașe s-au petrecut în peisajul Bucovinei și în viața locuitorilor ei?
7. Ce priveliști se desfășoară sub privirile călătorului și ce sentimente trăiește el, când străbate cu trenul Țara de Sus?
8. Care este înțelesul expresiilor: *vîlătaie de aur*, *gardă de onoare a cerului*, *pinzele imense și schimbătoare ale acelei nopți*?
9. Alegeți verbele al căror sens este „a se înălța” și arătați semnificația lor în contextul respectiv.
10. Transcrieți pasajul „Apele curg la vale... spre cele mai înalte culmi” sub forma unor versuri fără rimă și citiți-l apoi cu voce melodioasă. Ce constatați?

Sensul propriu și sensul figurat al cuvîntului

În propoziția *Apa picură încet*, cuvîntul *picură* este folosit în sensul lui obișnuit, acela de *a pica* sau *a cădea picătură cu picătură*. În schimb, în propoziția *Clinchetul tălăngilor picură în auz*, Geo Bogza atribuie cuvîntului *picură* alt sens, și anume acela de *a răsuna*, *a vibra*.

De asemenea, în propoziția *Vaporul înaintează prin valurile oceanului*, cuvintele *valurile oceanului* sînt folosite în sens obișnuit, acela de *ondulații ale suprafeței unei ape*. Însă, în propoziția *Pădurile de fag (alternează) cu valuri din oceanul verde al coniferelor*, Geo Bogza atribuie cuvîntelor *valuri* și *ocean* alte sensuri, anume acelea de *ondulațiile unei păduri imense de brazi*.

¹ *Pivot* = aici, cu sensul de ax central în jurul căruia se învîrtește ceva.

² *Ev* = epocă, eră.

După cum se vede, cuvintele au un sens obișnuit, folosit în mod curent, și altul mai puțin obișnuit, atribuit în mod special de scriitori, pe baza unor asemănări cu alte obiecte sau acțiuni.

Cînd un cuvînt (expresie) trezește în fața ochilor imaginea obișnuită a unui obiect sau a unei acțiuni, el este folosit în sensul lui propriu.

Cînd un cuvînt (expresie) are alt înțeles, prin atribuirea unor însușiri ale altor obiecte sau acțiuni, atunci acest cuvînt (expresie) este folosit în sens figurat.

Cuvintele *picură*, *valuri* și *ocean* din propozițiile lui Geo Bogza sînt folosite în sens figurat.

În sens figurat, cuvîntul dobîndește mai multă forță de emoționare. Sensul figurat al cuvîntelor stă la baza unor procedee artistice: epitete, comparații, personificări etc.

Exerciții și teme

1. Arătați care cuvinte, din textele de mai jos, sînt folosite în sens propriu și care sînt folosite în sens figurat:

a. O țară întregă de munți împăduriți, albaștri la culoare, este dominată de gestul cu care Pietrele Doamnei își leapădă de pe umeri cămașa vegetației alpine și țîșnesc spre cer, goale, albe, lunatece.

(Geo Bogza — Rarăul)

b. Tăceam și eu și tovarășul meu; ascultam o înfiorare abia simțită în frunzișul cenușiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gize felurite, săgetau din cînd în cînd rîndunelele, brăzdînd un val fin, abia o părere.

(Mihail Sadoveanu — Taine)

c.

— Negrule, cireșule,
gîndul rău te-mprejmuie.
Jinduiesc la taine coapte
guri sosite-n miez de noapte.

(Lucian Blaga — Belșug)

2. Formulați propoziții în care următoarele cuvinte să fie folosite în sens propriu și în sens figurat (în paranteze sînt trecute unele sensuri figurate):
ogîndă (imagine, tablou, suprafață lucioasă);
pinză (întuneric, piclă, desiș de copaci, șuviță de apă);
stea (noroc, soartă, astru de care se crede că este legat destinul omului, ființă dotată cu calități excepționale).

3. Explicați oral expresiile de mai jos și scrieți propoziții în care să le folosiți:
— ocean de ninsoare (V. Alecsandri)
— ocean de foc (M. Eminescu)
— ocean de stele (M. Eminescu)
— ocean de întuneric (M. Sadoveanu)

4. Identificați comparațiile din text și precizați felul alcătuirii lor.

5. Alcătuiți o compunere cu titlul *Se apropie toamna*.

Îndrumări pentru efectuarea compunerii

Se recomandă o prezentare gradată, de la cele mai ușoare semne ale toamnei, până la cele mai complexe aspecte. Compunerea presupune respectarea adevărului, trezirea interesului cititorilor prin zugrăvirea unor imagini concrete specifice regiunii, prin gingășia sentimentelor, claritatea și eleganța limbajului.

Expresii poetice potrivite temei:

- Toamna harnică (V. Alecsandri)
- Ziua scade, noaptea crește / Și frunzișul mi-l rărește (M. Eminescu)
- Văl de brumă argintie (O. Goga)
- Cu galben și cu roșu își coase codrul ia (I. Pillat)
- Logodna semințelor blinde cu lutul bătrîn (V. Voiculescu)
- Rînduiți în unghi, cocorii își încep pribegia (I. Teodoreanu)
- Fața ruginie a undelor (T. Arghezi)
- Unduiau lin funigiei (M. Sadoveanu)
- Pădurea avea în răstimpuri înfiorări rare (M. Sadoveanu)
- Solzii frunzelor mărunte / S-au zburlit pe ramură (G. Topîrceanu)
- Razele soarelui par filtrate prin miere (G. Bogza)

Geo Bogza

(n. 1908)

Observator atent al realității imediate, Geo Bogza este un remarcabil scriitor contemporan.

A scris pagini zguduitoare despre viața celor exploatați și umiliți din trecut: a muncitorilor (*Tăbăcării, Lumea petrolului*), a moșilor din minele de aur (*Țara de piatră*) etc.

A elogiât munca, elanul, dăruirea și transformările profunde din conștiința oamenilor, precum și geografia nouă a României socialiste (*Porțile marelui, Tablou geografic, Priveliști și sentimente*).

Opera reprezentativă a lui Geo Bogza este *Cartea Oltului*, expresie a unui vibrant patriotism, popas de adîncă meditație asupra destinului umanității. Prin volumul *Paznic de far*, carte a valorilor vieții și culturii, a semnificației vieții unor personalități românești, Geo Bogza își consolidează locul în rîndul scriitorilor consacrați.

Cadrul scrierilor lui Geo Bogza l-a alcătuit reportajul literar, adică acea formă a descrierii și narațiunii în legătură cu aspecte ale actualității imediate, cu acele aspecte ale vieții sociale care reclamă o atitudine activă.

Tudor Vianu

Cartea

de Ion Horea*

Între munți
Și-ntr-o cîmpie,
Între pluguri
Și mistrii,
Cartea mea,
Ce poți să fii?
În grădină,
O albină.
Pe ogoare,
Spic și floare.
În pădure,
Mugure,
Și pe dealuri,
Strugure.
Iarna,
Cîmpul de zăpadă,
Vara,
Toată o livadă.
Și pe ape,
Nufăr, parcă,
De nu,
Trestie și barcă.
Iar în casă

Stai pe masă
Ca o pasăre frumoasă.
Un copil
Te-a răsfoit:
I-ai cîntat
Și i-ai șoptit.
O fetiță te-a închis,
Tu i te-ai deschis în vis.
Cin' ți-a dat
Și ți-a făcut
Chipul tău
De la-nceput,
Cu peniță
Și penel¹,
Zugrăvită-n fel și fel?
Cin' te mîină
Și te știe,
Ca pe-un strop
De apă vie?
O întreb, și cartea tace,
Numai foile-și desface
Și-mi arată lung, afară,
Frumusețile din țară.

Întrebări și exerciții

1. Ținînd seama de menirea cărții, cu ce o aseamănă poetul?
2. Care sînt versurile prin care poetul arată încîntarea oferită de cărți copiilor?
3. Ce legătură stabilește poetul între frumusețile țării și frumusețile din cărți?
4. Comentați comparațiile din poezie (înțelesul și alcătuirea lor).

* Poet contemporan, născut în anul 1929.

¹ Penel = pensulă mică folosită în pictură.

Teme

1. Alcătuiți propoziții în care să folosiți comparații cu următoarele cuvinte: *albină, floare, livadă, spic, strugure, zăpadă, barcă, nufăr, trestie*.

De exemplu:

- a. Ileana era înaltă, subțire ca trestia, cu ochii albaștri.
- b. O albină trece ca un fir de aur prin soare, drept pe lângă pălărioara lui de paie, pe lângă părul bălai, aproape alb.

(M. Sadoveanu)

2. Memorați poezia.

1. Rădăcinile învățăturii sînt amare, dar fructele ei sînt dulci.
(Diogene, filozof grec, 404—323 î.e.n.)
2. Deschide cartea, ca să înveți ce au gîndit alții; închide cartea, ca să gîndești tu însuși.
(proverb latin)
3. Citește! Numai citind mereu creierul tău va deveni un laborator nesfîrșit de idei și de imagini.

(Mihai Eminescu)

Cum se citește o operă literară

- Citiți în fiecare zi cel puțin cîteva pagini de literatură.
- Încă din timpul lecturii alcătuiți-vă fișe de lectură.
- Dacă citiți o carte care se adresează mai mult stărilor sufletești și imaginației (închipuirii), lăsați-vă în voia lecturii, ca să trăiți emoțiile și zborul fanteziei autorului.
- Dacă citiți o carte care povestește întîmplări mult mai apropiate de realitate, transpuneți-vă în situația personajelor, încercați să vă dați seama dacă situațiile prezentate corespund adevărului vieții.
- Aveți în față o poezie lirică, căutați să rețineți gîndurile și să trăiți sentimentele poetului.
- Memorați versurile care vă plac mai mult și recitați-le din cînd în cînd cu glas tare.
- Recitiți cartea după un oarecare timp și veți descoperi noi frumuseți în forma și conținutul ei.

Fișa de bibliotecă

Evidența cărților dintr-o bibliotecă se ține în registre speciale și pe fișe. Fișa de bibliotecă este un cartonaș care cuprinde o scurtă descriere a cărții: numele autorului, titlul, anul apariției, editura, ilustrațiile etc. Ea nu dă nici un fel de indicație asupra conținutului cărții.

Fișele de bibliotecă se păstrează în casete așezate după alfabet (numele autorului).

Model de fișă de bibliotecă

859-32 SADOVEANU, MIHAIL

Povestiri. Ediție ilustrată de
Vasile Socoliuc

București, Editura Ion Creangă, 1972
191 pag. cu ilustrații

Fișa de lectură

Fișa de lectură este o bucată de hîrtie, de obicei de mărimea unei foi de caiet, pe care se fac însemnări în timpul lecturii unei cărți sau a unui articol dintr-o revistă.

Ținînd seama de utilitatea lor, fișele de lectură pot fi întocmite în diferite feluri:

- rezumatul cărții sau al unui capitol dintr-o carte;
 - succesiunea ideilor dintr-o carte sau dintr-un articol;
 - caracterizarea unor personaje;
 - citate din cartea respectivă sau din studiile despre autorul cărții;
 - procedeele artistice din opera unui scriitor etc.
- Fișele de rezumat sau de succesiunea ideilor pot fi împletite cu citate din opera respectivă.

Fișele de lectură se păstrează în plicuri, pe care se scrie numele autorului.

Listele bibliografice

Pentru informarea cititorilor se alcătuiesc liste de cărți cu conținut asemănător, ca, de exemplu: lista cărților de basme populare, lista unor studii despre basmele populare sau despre orice problemă literară, lista studiilor despre un anumit scriitor etc.

Aceste liste se numesc *liste bibliografice* sau, cu un singur cuvânt, *bibliografie*.

Lista cărților scrise de un autor și despre el formează *bibliografia operei* acelui scriitor (de ex.: Bibliografia operei lui Mihai Sadoveanu).

Modele pentru fișe de lectură

1. Fișă-rezumat

Geo Bogza: *Rarăul*

În volumul: *Priveliști și sentimente* (Editura „Minerva”, 1972).

Data întocmirii fișei: 9 decembrie 1976.

Urcînd de la Piatra-Neamț și cotînd spre apus, călătorul va observa că, în locul Ceahlăului („muntele venerat al Moldovei”), acum se va vorbi mai mult despre muntele Rarău.

Fenomenele și aspectele naturii, ocupațiile oamenilor sînt legate de muntele Rarău, care pentru oamenii de aici reprezintă „dimensiunea fundamentală a lumii, latura cosmică a vieții și a istoriei”, cu alte cuvinte, un fel de centru al universului.

Citat: „Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile lumii sînt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor luminări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în aer, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi.”

Călătorul este impresionat de farmecul peisajului, de forfota oamenilor, de frumusețea portului național, de seriozitatea și gingășia fetelor și băieților, de lunecarea plutelor pe Bistrița, de imensitatea grămezilor de scinduri.

Numele localităților amintește de specificul locurilor și de negurile trecutului (Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniș, Molid, Frasin, Strigoia, Pojorita etc.).

Peste șirurile de munți se înalță albe și goale Pietrele Doamnei.

Ținutul Rarăului a trecut de la vechi forme de viață la civilizație și industrializare.

Impresionat de farmecul unei nopți pe Rarău, scriitorul acceptă și el părerea localnicilor, că Rarăul e „un pivot al veșniciei”.

Ideea centrală: Frumusețea și măreția muntelui Rarău, importanța lui în viața oamenilor.

2. Fișă cu succesiunea ideilor (întîmplărilor, faptelor, tablourilor, priveliștilor, sentimentelor etc.)

Autorul: Mihail Sadoveanu

Titlul volumului: *Împărăția apelor* (Editura „Minerva”, 1971)

Capitolul: *Taine*

Data întocmirii fișei: 1 iulie 1977

Aspectul zugrăvit: frumuseți și taine ale naturii și vieții din Delta Dunării.
Atitudinea scriitorului: încintare, uimire, bucurie.

Frumuseți naturale

Lumea, viața

1. *Farmecul naturii spre asfințit:* „Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă, oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată”.

2. *Natura în amurg:*

„ușoare unde de răcoare”, „miresmele luncii de tamarix”, „rumeneala asfințitului se stinge”, „coboară umbrele înserării”.

3. *Razele lunii învăluie totul o dată cu înserarea.*

1. Popasul vizitatorilor: încintarea pentru ceea ce văd și aud (înfiorarea frunzișului, agitația gîzelor și păsărilor). Lupta dintre cioară și lișiță.

2. Zborul nesfîrșit al păsărilor de baltă spre popasurile de noapte („aerlene trenuri accelerate”). Clocotul vieții. Succesiunea dintre viață și moarte. Statornicia vieții. Prezența omului. Trecerea unor popoare migratoare.

3. Bucuria vieții: cîntecul privighetorii, plimbarea unor îndrăgostiți cu barca.

Cuvinte și expresii care justifică titlul: luptă în desîș; zvonuri tresar în cotloanele ascunse; Delta are profunzimi misterioase; misterioasa baltă etc.

Expresii poetice: rîndunelele săgetau apa; draperiile moi ale sălciilor; într-un rîi de stropi aurii... ieși în soare lișița; într-o roată de scînteii, cioara miniată se năpusti; lebedele și pelicanii înpumează noaptea negrul ghiolurilor; se ridica luna... țesînd scări de văpaie; ninge lumină argintie etc.

Patrie, patriotism

3. Fișă cu citate (versuri)

1. Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tinără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorie, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mîndrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

(M. Eminescu — *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*)

2. Viitor de aur țara noastră are
Și prevăz prin secolii a ei înălțare.

(D. Bolintineanu — *Mircea cel Mare și solii*)

3. Potecile mi se aștern în cale,
Sub pașii mei noi drumuri se întind,

Mă-nalț în piscul frumuseții tale,
O, țara mea, adîncul să-ți cuprind.

(Victor Tulbure — *Țării mele*)

4. Vezi o culme muntenească
Și-o căsuță dedesubt?
Este vatra părintească
Unde laptele am supt.
Fie piinea cît de rea,
Tot mai bine-n țara mea.

(George Crețeanu — *Cîntecul străinătății*)

5. Nu, n-am să uit această dimineață
Cînd, stînd cu viitorul față-n față
Mi-am pus la gît, sub mîndrul țării cer,
Cravata roșie de pionier.

(Al. Andrițoiu — *Cravata roșie*)

6. Limba noastră-i numai cîntec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

(Alexe Mateevici — *Limba noastră*)

7. — O, țara mea, tu culme-ncremenită
De-atîta singe roasă și brăzdată;
Azi din adîncuri, grea și neclintită,
Te-nalți în slăvi mai sus ca niciodată!

(Vasile Voiculescu — *Țării mele*)

8. În zări șantierelor noi se ivesc,
Semețe cetăți de lumină;
Și cîntec s-aude și zvon tineresc.
Și luna de ramuri s-anină...

(Eugen Frunză — *Cînd ramuri s-apeacă...*)

9. Partidul e-n toate: E trainic făgaș
Ce duce spre cea mai înaltă dreptate;
În el adevărul își are sălaș,
E sabia care lovește-n vrăjmaș
Și mîna ce vindecă toate.

(George Lesnea — *Partidului*)

10. Mă-ntorc la voi, prieteni și dragii mei vecini,
Am fost plecat departe, am fost printre străini.
N-aveam odihnă parcă și, treaz, stăteam în noapte
Cutremurat de gînduri, de glasuri și de șoaapte...

(Dumitru Corbea — *Dor de țară*)

11. Astfel, de-ai veni pe-aicea și-ai voi apoi să pleci,
Mi-ai pleca cu țara-n suflet ca să n-o mai uiți în veci.

(Vasile Militaru — *Țara mea*)

Teme

1. Alcătuiți fișa-rezumat pentru una din următoarele povestiri: *Puiul*, de I. Al. Brătescu-Voinești, *Vizită...*, de I. L. Caragiale, *Sobieski și românii*, de C. Negruzzi, *Soldatul necunoscut*, de D. R. Popescu.
2. Alcătuiți fișa cu succesiunea ideilor, tablourilor, sentimentelor etc. pentru una din următoarele descrieri: *Pădurea Letea*, de Tr. Coșovei, *Iarna*, de V. Alecsandri.
3. Alcătuiți o fișă cu citate din cele mai frumoase poezii închinete mamei.
4. Întocmiți bibliografia operei unui scriitor, ale cărui cărți se află în biblioteca personală, în biblioteca școlii sau a căminului cultural.

Compunere

Pentru ce ne iubim patria și poporul

Planul compunerii

I. Introducerea

1. Iubirea de țară este un sentiment nobil cu care se naște orice om; el se dezvoltă o dată cu înaintarea omului în viață și cu participarea lui la munca pentru înflorirea patriei și la lupta pentru apărarea ei.

II. Cuprinsul

1. Legătura sufletească cu poporul, dragostea familială, duioșia copilăriei, jocurile cu prietenii.
2. Bucuria primelor zile de școală și a succeselor de mai târziu.
3. Lupta eroică a înaintașilor pentru libertate și unitate națională.
4. Frumusețea peisajului românesc.
5. Sentimentul dorului pentru locurile natale.
6. Gingășia cîntecului, dansului și portului popular, bogăția și originalitatea artei populare, a obiceiurilor naționale.
7. Farmecul graiului românesc.
8. Din mijlocul poporului nostru s-au ridicat oameni de artă și de știință, adevărate genii creatoare (exemple).
9. Hărnicia, eroismul și demnitatea poporului.
10. Viața nouă și înfloritoare de astăzi, bucuria muncii libere în R.S.R.
11. Dragostea și devotamentul față de P.C.R.

III. Încheierea

1. Datoria de a contribui la înălțarea și apărarea patriei.
2. Mîndria de a fi român.

Îndrumări pentru efectuarea compunerii

Planul de mai sus este orientativ; poate fi modificat și dezvoltat după vederile și simțirile fiecărui elev, pentru ca lucrarea să dobîndească originalitate.

Găsiți un titlu frumos pentru această lucrare, ca, de exemplu, *Țara mea*, *Mîndria mea*, sau altul și mai frumos.

Pentru documentare și exemplificare cu citate (să nu fie prea multe și prea lungi), citiți *Patrie și patriotism*, de Barbu Delavrancea (pag. 150), și folosiți fișa cu citate de la pag. 29—31.

Compunerea poate fi făcută și sub forma unei scrisori către o cunoștință sau un prieten, real sau închipuit, dintr-o altă țară. În acest caz, scrisoarea poate avea ca *moto* sau se poate încheia cu versurile lui Vasile Militaru, din fișa de citate.

Redactați lucrarea cu grijă, ținînd seama de unitatea și de legătura organică dintre părțile ei. Dozați bine fiecare parte a compunerii. Nu alcătuiți fraze prea lungi, dar evitați și exprimarea telegrafică. Alegeți cu multă atenție cuvintele, evitați repetițiile supărătoare și expresiile banale sau urite. După titlu se lasă un mic spațiu liber. Trecerea de la o idee la alta se marchează prin alineat. Scrieți caligrafic și ortografic. Și scrisul este o oglindă a omului.

Omul înainte de neam și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit neamul și partea sa de pămînt, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și i-a îngropat, în care el s-a născut, în care a petrecut dulcii ani ai copilăriei, ce nu se mai întorc;... Nu cunoșc încă nici o seminție cît de barbară care să nu aibă acest simțămînt.

Mihail Kogălniceanu

Podoaba cea mai aleasă și mai mîndră între podoabele țării este poporul românesc... În marea lui putere de muncă, de luptă și de răbdare, în mintea lui trează și în inima lui caldă am găsit sprijinul speranțelor noastre.

Alexandru Vlahuță

Țara nu se servește cu declarații de dragoste, ci cu muncă cinstită și, la nevoie, cu jertfă. Nu înseamnă ură împotriva altor neamuri, ci datorie către neamul nostru; nu înseamnă pretenția că sîntem cel mai vrednic popor din lume, ci îndemnul să devenim un popor vrednic și conștient. Munca cinstită, viața curată, iubirea de semen, împlinirea datoriilor pe care le avem — adică faptele —, acestea înseamnă patriotism, și nu vorbe deșarte.

Mihail Sadoveanu

Călin

(file din poveste)

de Mihai Eminescu

(Fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mindra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lingă izvoară, iarba pare de omăt¹,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămiet;
Pare-că și trunchii vecinici poartă suflute sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă,
Iar prin mindră l'întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate² peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Cind coboară-n ropot dulce din tăpșanul³ prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi⁴ peste prundul din răstoace⁵,
În cuiabar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în riuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.
Lingă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-Frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțel,
Cititorii cei de zodii⁶ și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț⁷ cu spată,

¹ Omăt = zăpadă, nea.

² Zdrumicat = sfărîmat, zdrobit.

³ Tăpșan = loc neted sau ușor inclinat, așezat pe coasta unui deal sau a unui munte; pantă, povârniș.

⁴ Fluid = curgător; bulgări fluizi (construcție poetică) = rotocoale de apă.

⁵ Răstoacă = braț de riu, loc unde o apă este puțin adîncă; virted produs în locul unde o apă curgătoare, puțin adîncă, trece peste prund și peste bolovani.

⁶ Zodie = constelație corespunzînd lunii în care s-a născut cineva și avînd, după credințele superstițioase, o influență asupra destinului acestuia; destin, soartă.

⁷ Jilț, jef = scaun cu spetează și cu brațe.

Peisaj, de Camille Corot

El pe capu-i poartă mitră¹ și-i cu barba pieptănată;
Tapăn, drept, cu schiptru-n² mină, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii³ de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mină mina gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pămînt mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădiaoasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poștească să se pună
Nunul mare, mindrul soare, și pe nună, mindra lună.
Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul⁴.

Dar ce zgomot se aude? Biziit ca de albine?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Pînă văd păienjeniișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;

¹ Mitră = coroană.

² Schiptru = sceptru; toiag sau baston purtat de regi sau împărați, ca semn al puterii lor.

³ Pag, paj = (în orînduirea feudală) tinăr nobil în serviciul unui senior, al unui rege sau al unui împărat; copil de casă.

⁴ A ține hangul = a acompania.

Și albinele-aduc miere, aduc colb¹ mărunț de aur,
 Ca cercei din el să facă cariul², care-i meșter faur³.
 Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
 Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel:
 În veșmint de catifele, un bondar rotund în pîntec
 Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec;
 O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
 Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
 Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
 Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți⁴.
 Vin țințarii lăutarii, gîndăceii, cărăbușii,
 Iar mireasa viorică⁵ i-aștepta-ndărătul ușii.
 Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
 Ridicată în două labe, s-a-nchinat bătînd din pînten;
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi⁶:
 — „Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături“.

Întrebări și exerciții

1. Identificați părțile acestui fragment și dați-le cîte un titlu sugestiv.
2. Ce sentimente trezește în sufletul cititorilor lectura acestui fragment?
3. Alegeți epitețe, comparații și personificări „a realizării atmosferei de basm“.
4. Cum apare *pădurea de argint* în imaginația poetului?
5. Precizați care sînt elementele reale și cele fantastice din acest fragment.
6. Cum participă natura la bucuria celor doi tineri?
7. Ce asemănări vedeți între portretele nuntașilor de aici și cele din basmele noastre populare?
8. Prin ce se aseamănă alaiul de nuntă al gîzilor cu o nuntă țărănească?
9. Prin care cuvinte sau expresii sugerează poetul sunetul și strălucirea izvoarelor?
10. Selectați elementele de umor și duiosie din descrierea celor două nunți.
11. Explicați formarea cuvintelor: *licurind*, *prăvălatic*, *păienjenis*.
12. Explicați sensul expresiilor și formulați altele asemănătoare lor: *iarba pare de omăt*, *sărbători murmuitoare*, *de noroc i-s umezi ochii*, *cum li-s anii*, *cum li-i rangul*. Ce constatați?
13. Comparați sensul acestor două versuri și arătați ființele și stările sufletești la care se referă poetul:
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.

Călin (file din poveste)

¹ Colb = praf.

² Car, cariu = insectă care trăiește în lemn și-l roade (cariază).

³ Faur = fierar.

⁴ Berbant = curtenitor.

⁵ Viorică, viorică sau violetă = plantă ale cărei flori de culoare violetă răspîndesc un miros plăcut.

⁶ Șireturi = șnururi.

De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod.

(Scrisoarea III)

14. La care însușiri ale aramei se referă poetul în versurile:
De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.

Călin (file din poveste)

Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
 Orizontu-ntunecîndu-l, vin săgeți de pretutindeni.

(Scrisoarea III)

15. Stabiliți măsura, ritmul versurilor și varietatea părților de vorbire care formează rima.

Metafora

Expresia *cuibar rotind de ape* are sensul de virtej de apă, de copcă sau de bulboană. Poetul evită însă aceste cuvinte obișnuite și creează o expresie nouă, pe baza unor asemănări între virtejul de apă și cuibar, amîndouă avînd forma rotundă. Pentru a preciza mai bine imaginea și pentru a sugera mișcarea și strălucirea virtejului de apă, a adăugat cuvîntului cuibar expresia *rotind de ape*. Deci, poetul numește un aspect din realitate (virtejul de apă) prin alte cuvinte decît cele folosite pînă acum, printr-o expresie neobișnuită. Această schimbare s-a făcut pe baza unei comparații neexprimate, subînțelese (virtej de apă ca un cuibar rotind de ape). Poetul a suprimat termenul comparat (virtej de apă) și adverbul de comparație (ca) și a reținut numai expresia cu care a comparat (cuibar rotind de ape).

Expresia *cuibar rotind de ape* este o metaforă.

La fel stau lucrurile și în cazul expresiei *bulgări fluizi*. Apa se rostogolea, curgea în rotocoale. Poetul „vede“ aceste rotocoale de apă ca niște *bulgări fluizi* (curgători). Și expresia *bulgări fluizi* este de asemenea metaforă.

Procedeul artistic prin care se înlocuiește un termen obișnuit (propriu) prin altul neobișnuit, figurat (impropriu), pe baza unor asemănări (între cei doi termeni), se numește metaforă.

Metafora presupune un transfer de sens de la un cuvînt la altul pe baza unei asemănări, tînde spre o îmbinare neașteptată de cuvinte. Prin forța ei de a trezi imagini și sentimente, de a sensibiliza și intensifica impresii, de a spori semnificația faptelor sau obiectelor, metafora este un element de bază al exprimării poetice.

Întrebări și exerciții

1. Ce deosebire este între comparație și metaforă? Exemplificați.
2. Citiți cu atenție următoarele trei versuri de Mihai Eminescu. Explicați formarea metaforei *vijelie-ngrozitoare*, din ultimul vers, pornind de la sensul propriu, de bază, din primul vers:

- a. Răsare o *vijelie* din margini de pământ. (*Despărțire*)
 - b. Ei zboară-o *vijelie*, trec ape fără de vad (Strigoii)
 - c. Mircea însuși mină-n luptă *vijelia-ngrozitoare* (Scrisoarea III)
3. Transformați următoarele metafore în comparații:
diademă de ninsoare (Ardealul, de N. Bălcescu), *grindină oțelită* (Scrisoarea III, de M. Eminescu), *roată de scînteie* (Taine, de M. Sadoveanu).
 4. Precizați care cuvinte sau expresii, din următoarele exemple, sînt epitete și care sînt metafore:
codri de aramă, pădurea de argint, mîndra glăsuire, trunchii vecinici, crainic sprinten.
 5. Alegeți cinci metafore din operele studiate și comentați-le înțelesul.

Descrierea în versuri

Călin (file din poveste), de Mihai Eminescu, este o prelucrare după un basm popular. O fată de împărat se îndrăgostește de un tînăr. Alungată de împărat, fata se adăpostește într-o colibă din codru. După șapte ani, cei doi tineri se regăsesc și durerea despărțirii ia sfîrșit o dată cu nunta lor.

Fragmentul din manual prezintă nunta celor doi tineri în mijlocul codrului.

Sub razele lunii, pădurea strălucește prin bogăție și prospețime, încîntă prin colorit, muzică și miresme.

Poetul nu se oprește asupra aspectului obișnuit al elementelor naturii, ci recurge la personificări și metafore sau la alte apropiieri cu elemente reale sau fantastice, care uimesc pe cititor, îl transpun în lumea basmului și-l fac să trăiască sentimentul frumosului. Astfel, florile *tremură* și scîlpesc sub povara bobîțelor de rouă, copacii au *suflete sub coajă* și *suspînă printre ramuri*, întunericul este *mîndru*, izvoarele sînt *harnice* și *suspînă* și ele printre flori, agitația și zămetul gîzelor par *sărbători murmurătoare*.

La nunta tinerilor participă o lume de basm: împărați, împărătese, feți-frumoși, zmei, șagălnicul Pepelea, Soarele și Luna. Întregul tablou este dominat de portretul miresei. Ea uimește prin frumusețe, gingășie și mulțumire sufletească.

Alături de nunta împărătească se pornește o nuntă a gîzelor, al cărei alai se distinge prin grație, veselie și umor. Imaginația strălucită a poetului a creat tabloul nunții unei gize cu o floare. Furnicile aduc saci cu făină pentru plăcinte și colaci, albinele aduc *colb de aur* pentru cerceii miresei, un bondar cu *veșminte de catifea glăsuiește pe nas ca popii un cîntec*, mirele *flutur are musteața răsucită*, mireasa își așteaptă mirele după ușă, un greier *își drege glasul*, se încheie la haină și plin de respect cere împăratului permisiunea să-și desfășoare și ei nunta alături.

Gîndirea artistică a poetului creează îmbinări neașteptate de cuvinte: *iarba pare de omăt*, *vezi izvoare zdrumizate peste pietre licurînd*, *cuiar rotînd de ape*, *de noroc i-s umezi ochii* etc. Ele sînt rodul unei munci intense, al unor încercări neconținute, după cum dovedesc manuscrisele și variantele acestei opere.

Unele cuvinte sînt deplasate de la locul lor obișnuit, pentru a da relief obiectelor sau sentimentelor și pentru a obține efecte muzicale prin ritmul, rima și măsura versurilor:

A popoarelor de muște sărbători murmurătoare

Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec.

Fiecare cuvînt are rezonanța și forța sa de emoționare, în funcție de locul ocupat în vers și de sonoritatea expresiei din care face parte:

*Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
 Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii.*

Elementele reale și cele fantastice se contopesc într-un tablou fermecător, feeric, pentru a lumina bucuria iubirii celor doi tineri.

Fragmentul acesta este un model de **descriere în versuri**.

Pastelul *Iarna*, de Vasile Alecsandri, este de asemenea o descriere în versuri.

Descrierea în versuri este, în general, mai concentrată și mai bogată în mijloace artistice decît cea în proză. Versurile impun poezilor îmbinări neobișnuite de cuvinte și deplasarea acestora în alte locuri decît în cele obișnuite.

Fragmentele *Ardealul*, de Nicolae Bălcescu, și *Pădurea Letea*, de Traian Coșovei, sînt descrieri în proză. În descrierea ținuturilor respective, amîndoi scriitorii se referă mai mult la relief, la climă, vegetație și la bogății naturale, deci privesc mai mult cu ochii omului de știință. Ambele fragmente folosesc însă un limbaj artistic și comunică stări sufletești care impresionează pe cititori. De aceea ele sînt *descrieri literare*.

Taine, de Mihail Sadoveanu, și fragmentul din *Călin* (file din poveste), de Mihai Eminescu, descriu natura în strînsă legătură cu viața omului, pun mai mult accent pe gîndurile și sentimentele omului, pe impresiile personale, folosesc o gamă largă de procedee artistice. Prima este o *descriere poetică în proză*, cea de-a doua este o *descriere poetică în versuri*.

Exerciții și teme

1. Citiți poezia *Nunta-n codru*, de George Coșbuc, și comparați-o cu fragmentul studiat din *Călin* (file din poveste), de M. Eminescu.
2. Memorați din poezia *Călin* (file din poveste), de M. Eminescu, versurile care v-au plăcut mai mult.

Mihai Eminescu

(1850—1889)

Mihai Eminescu, cel mai mare poet român, s-a născut la Botoșani, la 15 ianuarie 1850. Copilăria și-a petrecut-o la Ipotești:

Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor,
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-n cetișor;
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopți întregi am mas,
Blind înginat de-al valurilor glas.

A studiat la gimnaziul din Cernăuți. Colindând țara cu trupe teatrale, a cunoscut de timpuriu viața poporului, a îndrăgit natura și creația folclorică.

Și-a continuat studiile la Viena și Berlin. Întors în țară, în 1874, s-a stabilit la Iași, unde a ocupat funcțiile: bibliotecar, revizor școlar, redactor la un ziar. A fost adăpostit o vreme de bunul său prieten, Ion Creangă.

În 1877 se stabilește în București, ca redactor al ziarului *Timpu*. În 1883 a apărut primul său volum, *Poezii*. S-a stins din viață la 15 iunie 1889.

Mihai Eminescu a înnoit poezia românească și a ridicat-o pe cele mai înalte culmi, prin adâncimea ideilor și sentimentelor, prin bogăția limbii, prin frumusețea stilului și armonia versurilor.

În poezia sa Eminescu a cîntat iubirea și natura, a prelucrat motive din folclor, a elogiât patriotismul poporului, a criticat nedreptatea socială. Pentru poporul asuprit a manifestat cea mai caldă înțelegere și dragoste.

Eminescu era bun, blind la vorbă, modest, simpatic. Pentru poporul de jos el avea o dragoste și o milă nemărginită. Cu oamenii din popor se înțelegea mai bine decît cu toată lumea noastră cultă și semicultă; o vară întreagă o petrecea la o stîină în tovărășia cîtorva ciobani. Eminescu era omul cel mai puțin personal din cîți am cunoscut; cu ochii lui negri, profunzi și strălucitori, pe care îi lăsa să plutească mai totdeauna în spațiul nemărginit, se părea că puțin se interesează și de mersul lumii acesteia și chiar de sine însuși.

Iacob Negruzzi

Compunere

Descrierea unui aspect din natură

Planul compunerii

- I. Prezentarea generală a aspectului ales.
- II. 1. Anotimpul, momentul zilei.
2. Perspectiva pe care o oferă (ce se vede în planurile îndepărtate).
3. Descrierea elementelor care alcătuiesc aspectul ales, a fenomenelor și faptelor în succesiunea lor, toate văzute în specificul lor, cu amănuntele semnificative.
4. Stări sufletești și gânduri despre viață determinate de acest aspect (bucurie, încîntare, regrete, farmecul vieții, o scurtă amintire plăcută, gânduri prezente și de viitor etc.).
5. Comparații cu aspecte asemănătoare întîlnite în alte locuri ori în opere de artă (literare sau plastice).
- III. Impresii și emoții de neuitat, trezite de acest aspect.

Îndrumări pentru realizarea compunerii

1. Aspectul naturii care urmează să fie descris poate fi:
 - un peisaj (în totalitate sau numai parțial): cîmpia, dealurile, munții, pădurea, marea, cursul unei ape, un sat, un parc, un lac, o luncă etc.;
 - un fenomen sau un moment al zilei: răsăritul sau apusul soarelui ori al lunii, înserarea, dimineața, amiaza, furtuna, ninsoarea etc.
2. Modalitatea descrierii poate fi:
 - statică (în nemișcare);
 - în mișcare (succesiune de momente, aspecte și fapte);
 - din apropiere sau din depărtare;
 - prin alternarea acestor modalități.
3. Cerințe obligatorii pentru orice descriere:
 - peisajul sau fenomenul care va fi descris trebuie observat atent și îndelung (în cazul răsăritului sau apusului se va repeta observarea în cîteva zile succesive), pentru a i se descoperi elementele sau însușirile specifice;
 - descrierea trebuie să aibă unitate, o idee centrală, din care decurg ideile principale și secundare (vezi fișele de lectură de la pag. 28—29);
 - descrierea trebuie să fie gradată, să ordoneze elementele care alcătuiesc peisajul sau fenomenul (în spațiu), momentele (în timp), mișcările, sunetele, culorile și atmosfera (răcoare, căldură, umezeală, frig, miresme etc.);
 - ideile despre viață ca și stările sufletești ale autorului sau ale oamenilor trebuie să corespundă aspectului descris;

— descrierea va fi astfel realizată, încît să ofere cititorului posibilitatea de a-și reprezenta în minte cit mai exact peisajul sau fenomenul descris, să captiveze pe cititor prin idei, sentimente și limbaj, să-l transpună în stările sufletești ale autorului;

— titlul descrierii va fi o expresie concentrată a obiectului descris sau a ideii centrale (țineți seama de titlurile date de Alecsandri, Vlahuță, Sadoveanu sau Bogza).

4. Momentele redactării compunerii:

— alegeți peisajul sau fenomenul pe care-l cunoașteți mai bine și care v-a produs impresii puternice și de durată;

— notați toate impresiile și amănuntele așa cum vă vin ele în minte;

— selectați din materialul adunat ceea ce vi se pare esențial, ordonați-vă ideile și impresiile în funcție de planul compunerii și de ideea centrală;

— să nu spuneți niciodată direct: am observat, mi-a plăcut, m-a impresionat; acestea trebuie să reiasă indirect, adică din felul în care descrieți (doar ați văzut cum procedează Eminescu, Sadoveanu sau Bogza);

— țineți seama de îndrumările anterioare.

1. Ființa mea întreagă se armoniza cu cerul, cu apele, cu toate peisajele. Învățătura mea era că lasam să pătrundă în mine taina tuturor acestor lucruri nouă. Poposeam la un izvor, mă odihneam pe o brazdă de fin, intra în mine puterea vieții nemuritoare; eram fericit...
2. Se înșeală cine crede că o priveliște e aceeași văzută în aceleași condițiuni; că răsăriturile, amiezile și amurgurile se repetă, că clipele curg monoton.
3. Aș îndrăzni să-ți repet acest învățămînt: că e bine să te integrezi peisajului și să te armonizezi în toate, ca să-ți cînte ființa de puterea acestui pămînt și să simți că te adaogi neamului tău...

Mihail Sadoveanu

Românii supt Mihai-Voievod Viteazul

de Nicolae Bălcescu

Cartea I

Libertatea națională

(1593—1595 aprilie)

(Fragmente)

I

Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîteva pagine¹ din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte urieșe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, supt² povăța celui mai vestit și mai mare dintre voievozii lor, încheiară veacul al XVI(-lea). Povestea mea va cuprinde³ numai opt ani (1593—1601), dar anii istoriei românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere-aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire!...

.....

Moștenitori a⁴ drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducere-aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi sentimentul datorinței⁵ ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

.....

III

În acel timp de chin și de jale, strălucă peste Olt, în Craiova, un bărbat ales și vestit și laudat pentru frumusețea trupului său, prin virtuțile lui alese și feliurite, prin credința către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemenea, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobeau mult laudatul său caracter. Acesta era Mihai, banul Craiovii, fiu al lui Pătrașcu-Vv., care, pentru blindețea cu care cirmui țara (de la 1554 pînă la 1557), se numește *cel Bun*.

¹ *Pagine* (formă învechită) = pagini.

² *Supt* (formă învechită) = sub.

³ *Cuprinde* (formă învechită) = cuprinde.

⁴ *A* (formă învechită) = ai.

⁵ *Datorință* (formă învechită) = datorie.

Mihai Viteazul frescă de Costin
Părescu
— Alba-Iulia —

Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, cuvântul lui blînd și imbielsugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui îi cîștigă inima poporului și trimbiță nume [le] lui în toate părțile țării. El administra de cîtăva vreme banatul¹ Craiovei și aduce cu încetul această bănie în starea ei cea veche de neatîrnare administrativă și judecătorească și ostășească, fără altă legătură cu domnia țării decît plata de un tribut. Astfel, în minutul cînd armata țării era dezorganizată de domnul ce se temea de dînsa, el își organizează un trup de oștire, prin care ținea în frînă împilările turcilor și ocrotea pe supușii săi.

Soartea cea blîndă supt care se afla locuitorii banatului era pizmută de locuitorii de dincoace de Olt și sluzea a gloriifica numele lui Mihai înaintea poporului. El ajunsese a fi nădejdea tuturor, răz-bunătorul atît de mult dorit și așteptat.

IV

Crudul Alexandru Vodă nu întîrzie a se înspăimînta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se gătește și, cu toată dragostea ce avea pentru dînsul poporul, necrezîndu-se sigur în Craiova, fugi spre Constantinopol, unde îl chemase socrul său, vistierul² Ion, ce era capichihaia³ al țării. Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pîndea, el fu adus în București, unde domnul, cătrănit de minie, îl învinovăți de trădător și rebel și îl închise în pușcărie, spre a fi pus la caznă și apoi ucis.

Temîndu-să ca poporul să nu se ridice înfuriat și să scape pe prinsul său, Alexandru-Vodă hotări a-i grăbi moartea. Într-o zi îl scoaseră din pușcărie legat și îl porniră la locul osîndei. Mulțimea poporului urmărea pe osîndit, tristă, jalnică și tăcută, văzînd că cea din urmă nădejde de mîntuire i se va curma cu capul acelui june bărbat eroic...

Sosind în locul unde trebuia a primi moartea, gîdea⁴, cu satirul în mină, cu inima crudă, cu ochii singeroși, se apropie de osîndit. Dar cînd atîntește ochii asupra jertfei sale, cînd vede acel trup măreț, aceea căutătură sălbatică și îngrozitoare, un tremur groaznic îl apucă, ridică satirul, voiește a izbi, dar mîna îi cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpînește și, trîntind la pămînt satirul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigînd în gura mare că el nu îndrăz-

¹ Banat = provincie administrată de un ban (conducător).

² Vistier = demnitar în orînduirea feudală, avea sarcina de a administra finanțele țării.

³ Capichihaia sau capuchihaia = reprezentantul domnitorilor români la Poarta Otomană.

⁴ Gîde = călău.

nește a ucide pe acest om. Astfel, în acele mari timpuri bătrîne, un cimbru¹ barbar se înfioră de vederea măreață a lui Marius și nu îndrăzni a ucide pe acel ce zdrobise tot neamul lui.

În zadar oamenii ce prezida osînda vrură a împlini porunca domnească; nimeni nu se mai găsi care să vrea a lua locul gidei.

Această întîmplare minunată înfioră mulțimea ca o mișcare electrică. Văzu într-însa un semn ceresc, prin care Dumnezeu voia păstrarea acestui om, și un glas detunător de milă și iertare scăpă din pieptul acelei gloate. Boieri și popor luară pe osîndit în mijlocul lor și, ducîndu-se la palat, înaintea voievodului, cerură iertare. Vrînd, nevrînd, domnul fu silit a se îmblînzii și a-i dăruia viața. Peste puțin, prin mijlocirea vistierului Ion, Mihai, împăcîndu-se de tot cu domnul, priimi iarăși cîntea și dregătoria sa.

Întrebări și exerciții

1. Care fapte din primul capitol vă rețin atenția și vă produc o emoție gravă și plină de încredere?
2. Ce scop atribuie Bălcescu operei sale?
3. Care sînt trăsăturile de caracter ale lui Mihai Viteazul?
4. Ce impresionează pe gide și cum se comportă el?
5. Explicați expresiile: *cătrănit de minie, inimă crudă, mari timpuri bătrîne*.
6. Copiați pe maculatoare epitelele și comparațiile care v-au impresionat mai mult. Ce procedeu aparte observați în folosirea epitetului?
7. Alegeți și alte procedee artistice și arătați semnificația lor.
8. Citiți cu atenție fragmentul: „Într-o zi îl scoaseră din pușcărie legat și îl porniră la locul osîndei. Mulțimea poporului urmărea pe osîndit, tristă, jalnică și tăcută, văzînd că cea din urmă nădejde de mîntuire i se va curma cu capul acelui june bărbat eroic”.
Ce emoționează mai mult în acest tablou: mulțimea care urmărea pe osîndit, osînditul însuși sau unitatea sufletească a românilor în jurul eroului prin a cărui moarte s-ar fi spulberat speranța eliberării?
9. În care opere literare ați mai întîlnit figura lui Mihai Viteazul? Cum apare acolo marele voievod?
10. Rețineți expresiile și alcătuiți propoziții cu ele:

a pune	— înaintea ochilor	= a înfățișa, a scrie;
	— ochii pe ceva	= a dori ceva;
	— ochii în pămînt	= a se sfîi, a se rușina;
	— piciorul	= a sosi, a pătrunde;
	— la picioare	= a oferi de-a gata;
	— umărul	= a ajuta pe cineva în muncă;
	— mină de la mină	= a aduna ceva;
	— deoparte	= a economisi;
	— punctul pe i	= a preciza;
	— punct	= a isprăvi.

¹ Cimbru = membru al unui popor germanic; cimbrii au fost exterminați de generalul roman Marius.

Portretul în proză

Portretul este tot o descriere. Autorul descrie chipul unui om, adică aspectul lui fizic, însușirile morale și faptele deosebite săvârșite. Așa procedează Nicolae Bălcescu în alcătuirea portretului lui Mihai Viteazul.

Figura marelui voievod, „bărbat ales și vestit și lăudat”, se impune prin frumusețea fizică și prin însușirile sale morale: patriotism, omenie, dreptate, sinceritate, înțelepciune, curaj, vitejie, măreție.

Portretul corespunde adevărului istoric, este deci autentic, pentru că Mihai Viteazul a redat libertatea Băniei (ținutul Craiovei), a zădărnicit jafurile turcilor, și-a ocrotit supușii. Românii de pretutindeni îl iubeau și vedeau în el o speranță pentru libertatea lor.

Însușirile voievodului sînt așezate în ordine gradată, culminînd în scena îngrozirii și dezarmării călăului; fiecare însușire subliniază și accentuează trăsătura fundamentală (ideea centrală a descrierii): *măreția voievodului*.

Teme

1. Dați exemple de portrete întîlnite în operele literare citite.
2. Redactați un scurt portret literar (al unui coleg sau prieten).

Nicolae Bălcescu

(1819—1852)

Personalitate politică de prestigiu a frămîntărei epoci de la 1848, istoric de seamă și scriitor cu mare talent, N. Bălcescu și-a împlinit destinul cu istoria neamului său.

Pasiunea pentru cercetarea istoriei se manifestă de timpuriu, așa după cum ne-a arătat Ion Ghica, prietenul său, în lucrarea *Nicu Bălcescu*. Nu numai că o scrie, dar participă la făurirea istoriei; aflat în 1840 printre cei arestați pentru vina de a fi complotat uzurparea domnitorului, devine în 1848 sufletul revoluției din Țara Românească.

Opera vieții lui, rămasă neterminată, este *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. Eroul acestei opere întruchipează idealurile revoluționarului pașoptist: realizarea unității și independenței naționale.

N. Bălcescu a murit departe de țară, în Italia, și a fost înmormîntat la Palermo. Cu puțin timp înainte de a muri a scris:

„Minutele în care scriu sînt pline de amar și întristare... Fiii fărădelegii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase¹, zdrobite și rănite de moarte, văd apunînd din vederea lor ziua mîntuirii. Însumi eu, cu o inimă sfîșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neîmblînzită, caut a cîștiga timp asupra-i și a o întrece în iuțeală, ca să pot lăsa fraților

mei aceste pagini din viața părinților noștri, și cad sleit de puteri, mistuit² prin silințele ce le fac.

Cu toate aceste temeuri de descurajare, sufletu-mi te slăvește încă, înzeită³ libertate, și, deși oamenii singiurilor⁴ au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, cred că va veni ziua fericită, ziua izbîndirii, cînd omenirea întreagă se va scula spre a sfîșia acest vâl și dușmanii tăi se vor împetri la vederea soarelui său de lumină; atunci nu va mai fi nici un om rob, nici o nație roabă, nici om stăpîn pe altul, nici popor stăpîn pe altul, ci domnirea *Dreptății și Frăției*. Aceste cuvinte ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni⁵ lumea; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini; atunci toți Românii vor fi una, liberi și frați! Vai! nu voi avea noroc⁶ a vedea această zi, deși eu asemeni am muncit și am pătimit pentru dreptate, și cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!“

...Printre acei apostoli ajunși de-abia în primăvara vieții lor, N. Bălcescu era unul din cei mai convinși, din cei mai infocați, din cei mai cu abnegare. Presimțind viitorul României, el cercă a găsi propășirea românilor către acel viitor purtîndu-le pe la ochi prestigiul strălucitor al gloriei strămoșești și făcînd să pătrundă în sufletul lor glasul fărîmător al istoriei trecutului. Pe fruntea lui largă și curată se vedeau trecînd gîndiri mărețe; în ochii lui limpezi și negri lucea o flacără tainică, ce părea a înotă într-o rouă de lacrimi la cuvintele de patrie, glorie și independență națională! Vorba lui era dulce și convingătoare, ca graiul multor oameni destinați de soartă a muri în floarea tinereții. Constituția sa părea delicată și mai mult suferindă, căci fusese adînc vătămată în timp de doi ani de închisoare la mănăstirea Mărgineni, sub domnia lui Alexandru Ghica-Vodă. Într-un cuvînt, toată persoana lui inspira simpatie și dor de împrietinire, simțiri la care el răspundea din parte-i printr-o frăție sinceră și statornică...

Vasile Alecsandri: *Nicolae Bălcescu în Moldova*

¹ Generos = însuflețit de sentimente alese, de idei progresiste.

² A (se) mistui (figurat) = a (se) chinui sufletește, a (se) distruge moral și fizic (încetul cu încetul).

³ Înzeit = divinizat; pur, curat, sfînt.

⁴ Singiure (învechit) = vărsare de sînge; cruzime, măcel.

⁵ A domni (figurat) = a stăpîni, a domina.

Paşa Hassan¹

de George Coşbuc

I Pe vodă-l zăreşte călare trecînd
Prin şiruri, cu fulgeru-n mînă.
În lături s-azvirle mulţimea păgînă,
Căci vodă o-mparte, cărare făcînd,
Şi-n urmă-i se-ndea, cu vuiet curgînd,
Oştirea română.

II Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frinele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan², izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Izgonirea turcilor la Călugăreni, de Th. Aman

¹ Paşa Hassan = unul din comandanţii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni (paşa — guvernatorul unei provincii turceşti).

² Sinan-Paşa = unul din comandanţii armatei turceşti în lupta de la Călugăreni.

III Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea¹-i trimete-o poruncă:
În spatele-oştii muntene s-aruncă
Urlînd ianicerii, prin flinte² şi fum, —
Dar paşa rămîne alături de drum,
Departe de luncă.

IV Mihai îl zăreşte şi-alege vro doi,
Se-ntoarce şi pleacă spre gloată,
Ca volbura³ toamnei se-nvirte el roată
Şi intră-n urdie⁴ ca lupu-ntre oi,
Şi-o frînge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vîntură toată.

V Hassan, de mirare, e negru-pămînt;
Nu ştie de-i vis, ori aieve⁵-i,
El vede cum zboară flăcări Sucevei,
El vede ghiaurul⁶ că-i suflet de vînt
Şi-n faţă-i puterile turcilor sînt
Tăriile plevei.

VI Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai;
Aleargă năvală nebună,
Împrăştie singur pe cîţi îi adună,
Cutreieră cîmpul, tăind de pe cai —
El vine spre paşa: e groază şi vai,
Că vine furtună.

VII „Stăi, paşa, o vorbă de-aproape să-ţi spun
Că nu te-am găsit nicăiera“ —
Dar paşa-şi pierduse şi capul, şi firea!
Cu friul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

VIII Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier,
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda⁷ din stînga-i ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

¹ Mihnea (zis Mihnea turcitul) = domn al Ţării Româneşti care a trecut la mahomedanism.

² Flintă = puşcă folosită în trecut.

³ Volbură = vînt puternic cu vîrtejuri.

⁴ Urdie = armată, oaste.

⁵ Aievea = cu adevărat.

⁶ Ghiaur = poreclă dată în trecut de turci creştinilor.

⁷ Bardă = un fel de secure cu tăişul lat, cu coada scurtă.

ix „Stăi, pașă! Să piară azi unul din noi!”
 Dar pașa mai tare zorește;
 Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
 Și gîtul i-l bate cu pumnii-amîndoi
 Cu ochii de singe, cu barba vilvoi
 El zboară șoimește.

x Turbanul îi cade și-l lasă căzut;
 Își rupe cu mîna vestmîntul,
 Că-n largile-i haine se-mpiedică vîntul,
 Și lui i se pare că-n loc e ținut;
 Aleargă de groaza pieririi bătut,
 Mănîncă pămîntul.

xi Și-i dîrdîie dinții, și-i galben-perit!
 Dar Alah din ceruri e mare!
 Și-Alah îi scurtează grozava-i cărare,
 Căci pașa-i de taberi aproape sosit.
 Spahii din corturi se-ndeasă grăbit,
 Să-i deie scăpare.

xii Și-n ceasul acela Hassan a jurat
 Să zacă de spaimă o lună,
 Văzut-au și beii¹ că fuga e bună
 Și bietului pașă dreptate i-au dat,
 Căci vodă ghiaurul în toți a băgat
 O groază nebună.

Întrebări și exerciții

1. Din ce moment important al luptei poporului nostru pentru libertate este inspirată această poezie?
2. Care sînt principalele momente ale acțiunii?
3. Citiți cu atenție primele trei strofe, încercați să vă întipăriți în minte imaginea zugrăvită de poet și apoi expuneți oral elementele care alcătuiesc această imagine.
4. Cum se comportă Mihai Viteazul în luptă? Dar pașa Hassan?
5. Cum apare Mihai Viteazul în ochii înspăimîntați ai pașei?
6. În ce constă contrastul dintre înfățișarea și faptele lui Mihai și cele ale pașei Hassan?
7. Indicați versurile prin care poetul prezintă groaza pașei și cele prin care spaima sa și a turcilor devine ridicolă.

¹ Bei = guvernator al unui oraș sau al unei provincii turcești sau supuse turcilor.

8. Care este atitudinea autorului față de cele două personaje ale sale?
9. Ce sentimente se desprind din această poezie?
10. Explicați și rețineți expresiile: *se-nchină prin baltă, e negru-pămînt, e groază și vai, pașa-și pierduse și capul și firea, zboară șoimește, mănîncă pămîntul, e galben-perit.*
11. Cu ce verbe puteți înlocui expresiile:
 — *în loc e ținut*;
 — *să-i deie scăpare.*
12. Care este semnificația cuvîntului *fulger*, din prima și din a doua strofă?

Teme

1. Transcrieți în caiete, pe coloane diferite, epitetele, comparațiile și metaforele din această poezie. Arătați rolul lor.
2. Citiți din *Legende istorice*, de D. Bolintineanu:
*Mihai scăpînd stindardul
 Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare.*

Antiteza

În poezia *Pașa Hassan*, Coșbuc înfățișează opoziția izbitoare dintre armata română vitează, biruitoare, și armata turcă, înspăimîntată, învinsă.

De la contrastul dintre imaginea amplă a celor două armate, poetul își îndreaptă atenția spre o imagine mai restrînsă, pentru a intra mai mult în detalii. De data aceasta prezintă contrastul dintre figura lui Mihai Viteazul și aceea a lui Hassan. Realizarea *opoziției* este deosebit de vie, deoarece personajele sînt văzute în plină mișcare. Mihai Viteazul este vijelios, viteaz, impunător, hotărît, gata de orice sacrificiu. În schimb, pașa Hassan e laș, înspăimîntat, fuge cuprins de disperare, e ridicol prin comportarea sa. Mihai Viteazul este „văzut” prin faptele sale eroice, pașa Hassan este prezentat prin reacțiile sale în urma groazei nebune pe care voievodul muntean i-a stîrnit-o. Chipul luminos al lui Mihai domină figura îngrozită a pașei.

Procedeul artistic constînd în opoziția dintre doi termeni (cuvînte, situații, idei, fenomene, personaje), cu scopul de a reliefa unul din termeni prin celălalt, se numește antiteză.

Hiperbola

Chipul lui Mihai capătă în ochii îngroziți ai pașei proporții uriașe; căciula pare o imensă cupolă, vorba e ca tunetul, răsufletul e pătrunzător și aspru ca gerul, barda din mînă îi ajunge pînă la cer, el însuși pare un munte.

Procedeul artistic prin care se exagerează intenționat însușirile unei ființe sau caracteristicile unui obiect, fenomen sau ale unei întâmplări, pentru a impresiona pe cititor, se numește hiperbolă.

Poezia *Paşa Hassan* este inspirată din trecutul nostru eroic și povestește o întâmplare scurtă, la care participă câteva personaje cu caractere opuse, dar care prin comportare ne impresionează puternic. Este o baladă. Fiind scrisă de un poet cunoscut, este o baladă cultă. Cu timpul, balada cultă a dobândit conținut și forme variate.

Întrebări, exerciții și teme (la alegere)

1. Ce deosebiri și asemănări există între balada populară (*Toma Alimoș*) și balada cultă?
2. Copiați pe o coloană versurile care arată însușirile lui Mihai Viteazul și pe altă coloană paralelă versurile care cuprind trăsăturile pașei Hassan. În paranteză, la fiecare serie de versuri, notați însușirea personajului respectiv.
3. Caracterizați, în scris, cele două personaje ale baladei *Paşa Hassan*, arătând mijloacele artistice folosite de autor.
4. Memorați versurile în care este înfățișat, prin hiperbolă, chipul lui Mihai Viteazul.
5. Ce procedee artistice cuprind textele:

- a) *Și-aceiași pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz*

(M. Eminescu — *Pe aceeași ulicioară*)

- b) *Carte frumoasă, cînte cui te-a scris,
Încet gîndită, gîngăș cumpănită;
Ești ca o floare-anume înflorită*

(T. Arghezi — *Ex libris*)

- c) *S-a ivit pe culme Toamna,
Zina melopeelor,*

*Spaima florilor și Doamna
Cucurbitaceelor.*

(G. Topîrceanu — *Rapsodii de toamnă*)

- d) *Soarele se înalță ca un glob de aur arzător pe un cer albastru; grădina dedesuptul ferestrei, în care adormise Dionis, era de un verde umed și răcorit după noaptea cu ploaie, florile înprospătate ridicau în soare cochetele capete copilăroase și ochii lor plini de reci și zadarnice lacrimi.*

(M. Eminescu — *Sărmanul Dionis*)

- e) *La noi sînt cîntece și flori
Și lacrimi multe, multe.*

(O. Goga — *Noi*)

- f) *De cîte ori deschid porțile și intru în grădină-mi pare
Că mă cuprinde-o vrajă dulce și florile-mi dezmiardă ochii.
O fantezie uriașă le-a dat un strai la fiecare,
Și fete nu-s pe tot pămîntul să-mbrace mai frumoase rochii.*

(Dimitrie Anghel — *Florile*)

(1866 — 1918)

Născut în comuna Hordou (azi, George Coșbuc) din ținutul Năsăudului, poetul George Coșbuc a cunoscut de mic viața satului transilvănean. Din 1889 s-a stabilit în București, dar mereu îl chinuia dorul de locul natal. Adînc cunoscător al mediului rural pe care l-a cîntat în poezii de strălucită inspirație, a fost numit „poetul țărănimii”.

Poezia sa (volume: *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară*, *Cîntece de vitejie*) cîntă forța morală a omului din popor, optimismul și setea lui de libertate. Coșbuc a valorificat folclorul (*Briul Costînzenei*, *Crăiasa zînelor*), a zugrăvit tradiții și obiceiuri din sat legate de marile evenimente din viața omului (*Nunta Zamferei*, *Moartea lui Fulger*), frumusețile naturii (*Vestitorii primăverii*, *Vara*, *Iarna pe uliță*, *În miezul verii*, *Noapte de vară*, *Nunta-n codru* etc.), a evocat trecutul de luptă și eroismul poporului (*Paşa Hassan*, *O scrisoare de la Muselim-Selo*, *Trei, Doamne, și toți trei*, *Rugămintea din urmă* etc.), a dat glas revoltei poporului împotriva asupririi (*Noi vrem pămînt!*, *Doina*). Sinceritatea simțirii sale este exprimată în versuri remarcabile prin armonia lor, prin noutatea ritmului și structura strofelor.

Asemenea marilor creatori, Coșbuc s-a identificat cu poporul său:

*Sînt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cînt bucuria și-amarul.
În ranele tale durutul sînt eu
Și-otrava deodată cu tine o beu
Cînd soarta-ți întinde paharul.*

*Sînt inimă-n inima neamului meu
Și-i cînt și iubirea și ura...*

Iubește-ți țara, române, și fii mîndru de locul cîstit ce-l ai între popoare!... Ne-am ridicat la un loc de multă vază între neamuri prin trudă și prin vrerea de a ne lumina și de a ținea pas cu neamurile mai înaintate...

Fii mîndru de asta, române, dar nu uita nici o clipă că această sfîntă țară, de care te mîndrești, îți cere să fii vrednic de ea! Să cauți să te luminezi prin învățătura școlii, să ai încredere în instituțiunile ei, să-i păzești legile, să te străduiești și tu, după măsura puterilor tale, să muncești pentru păstrarea celor ce le are și pentru propășirea lor...

George Coșbuc — *Patria și neamul*

de Dragoș Vicol*

Eram adunați la punctul de comandă al batalionului, la maiorul Drăgușin, și pregăteam atacul de a doua zi în zori asupra orașului Carei, când plantonul de la intrare anunță:

— Sergentul Singeorzan roagă să fie primit. A adus o „limbă”¹...

— Să intre, încuviință maiorul Drăgușin.

Peste câteva clipe, în bordei își făcu apariția un ins înalt, slăbănog, în uniformă de căpitan hitlerist, cu obraji supti și cu niște priviri neastimpărate, inți, pitite după sticlele unei perechi de ochelari, pe care atirna un șnur subțire, negru.

În urma lui se arătă sergentul Singeorzan, mijlociu de stat și indeseat, cu vestonul și pantalonii murdari de țărână, cu casca dată pe ceafă, asudat, respirând din greu, dar cu fața luminată de o mare bucurie.

— Să trăiți, domnule maior, am prins o pasăre rară care... vorba ceea, pe limba ei piere... Croncăne subțire și poartă ochelari boierești. Iat-o vie și nevătămată! Să trăiți!

Am izbucnit în ris fără să ne dăm seama. Cuvintele lui Singeorzan au umplut dintr-o dată adăpostul cu un aer de voioșie molipsitoare, care ne-a descrețit brusc frunțile grele de încordare, aplecate asupra hărților și planurilor.

— L-ai adus la țanc, Singeorzane! rosti maiorul Drăgușin, ridicându-se să-l vadă mai bine pe prizonier.

— Știam eu, zîmbi măgulit sergentul și, săltîndu-și automatul la umăr, continuă: Mă dusesem să văd ce mai este prin avanposturi². Știți, eu cînd mă duc la avanposturi mă simt mai aproape de ziua cînd vom fi alungat cea din urmă cizmă hitleristă de pe pămîntul nostru. M-am uitat pe hartă și am văzut că mai avem de cucerit doar o palmă de loc... și gata! Și simt în mine o nerăbdare, cum să vă spun? Aș vrea să ajung odată acolo, să chiui și să arunc cu casca pînă în cer!

Cuvintele acestea spuse așa, deodată, simplu și firesc, ne-au mers la inimă. Fără să-și dea seama, poate, Singeorzan a făcut să ne vibreze sufletele. Într-adevăr, ne aflam undeva aproape de marginea țării. Mai aveam un pas, doi și ultima brazdă de pămînt românesc avea să fie eliberată. Ultima brazdă!... Poate că atacul de a doua zi avea să fie ultima bătălie pe pămîntul românesc.

Ne-am uitat unii la alții, parcă stînjiți de faptul că nu ne-am gîndit noi mai întîi la lucrul acesta, că, prinși de febra³ pregătirilor, îl trecusem cu vederea.

Ca și cînd ar fi înțeles ce gîndeam, Singeorzan reluă ceea ce de fapt voise să ne povestească la început:

— În avanpostul lui Pitic mi-a venit așa, deodată, să mă uit prin luneta-foarfecă⁴. Să mă uit în zare. Și m-am uitat, și m-am uitat și, deodată, am văzut lingă cantonul 20 mișcare. M-am uitat mai bine și am descoperit un ins care parcă voia să se cațere pe canton. „Ei drace! mi-am zis. Ia te uită, domnule! Deși e toamnă, cocostircii încă n-au plecat de la noi. Se vede că sînt unii care țin morțiș să-și facă cuib de veci! Dacă-i așa, apoi las' pe mine!”

Am ieșit din avanpost și m-am furișat ca vulpea la cuib... Și iată-l! Vi l-am adus... Este, domnule cocostircă? sfîrși el adresîndu-se prizonierului.

— Ich weiss nicht!⁵... — răspunse acesta repede, scoțînd ochelarii parcă anume să i se vadă zîmbetul disprețuitor.

Luase o poziție marțială⁶, gravă, cu o mîna la spate, iar cu cealaltă la piept, cu degetele petrecute printre nasturi.

Maiorul Drăgușin se așeză la loc pe cutia cu cartușe ce-i ținea loc de scaun... În spatele lui, Singeorzan spumega.

— Lăsați-mă să-l întreb eu, domnule maior! scrișni el și-și scoase casca cu un gest repezit, să-și șteargă fruntea de sudoare.

— Liniștește-te, sergent! îl mustră blînd maiorul Drăgușin.

Dar Singeorzan nu se putu stăpîni:

— Cu mine e obișnuit să vorbească, vă rog să mă credeți! Cînd l-am prins și a văzut țeva pistolului îndreptată spre el, a căzut în genunchi ca o cirpă: „Kamerad... Kamerad... Nicht...”⁴. Nu știu ce-a mai spus... Și-acuma, parcă ar fi înghițit o sabie! Lăsați-l pe mîna mea, domnule maior! Cu mine o să stea de vorbă.

Maiorul Drăgușin a zîmbit. L-a învăluit pe Singeorzan cu o privire plină de dragoste. Îl iubeam cu toții pe sergent. Avea o minte ageră, ascuțită și un curaj care uimea.

— Bine, sergent, încuviință maiorul.

Singeorzan își puse casca pe cap și, luîndu-l pe după umeri pe prizonier, glăsui mucalit:

— Biteșeon⁵, cu mine, puțintel...

Prizonierul tresări puternic. Ochelarii pe care și-i încălecaseră din nou pe nas cu câteva clipe mai înainte îi căzură, rămînînd atirnați de șnurul negru, și obraji i se făcură pămîntii.

— Haideti, vă rog, haideti, îl pofti încă o dată sergentul și prizonierul blîgui:

¹ Lunetă-foarfecă = instrument optic care servește la observarea obiectelor depărtate; ochean.

² Ich weiss nicht — se citește Ih vais niht = Eu nu știu.

³ Marțial = solemn, grav.

⁴ Kamerad... Kamerad... Nicht — se citește Camerad... Camerad... Niht = Camarade... Camarade... Nu...

⁵ Bitte schön — Biteșeon = Te rog frumos.

* Poet și prozator contemporan (1920—1981)

¹ Limbă = aici are sensul de prizonier de la care se pot obține informații despre inamic.

² Avanpost = postul cel mai înaintat al liniei de apărare.

³ Febră (aici e folosit în sens figurat) = emoție, încordare.

— Eu vorbește... Eu spune tot...

Și începu a turui ca o moară stricată. Abia pridideam să tălmăcesc:

— Face parte din unitatea 385. Trupele lui sînt instalate în oraș. Ca armament greu: șase mitraliere, cinci tunuri anticar... atît. El a dezertat, s-a săturat de război. Vrea să se întoarcă viu acasă. De aceea s-a hotărît să vorbească. Nu e hitlerist, dar e militar totuși... Trupele germane sînt demoralizate. Duc lipsă de muniție și de hrană....

— Unde sînt instalate bazele de foc? îl întrerupse maiorul Drăgușin.

Prizonierul tăcu un răstimp. Făcu un efort să-și amintească. Apoi ceru o bucată de hîrtie și un creion. În cîteva clipe schiță un plan. Îl întinse maiorului Drăgușin.

— În rest, nici un pericol, ținu să precizeze.

Ne aplecarăm asupra planului și începurăm a-l studia. Am recunoscut cu toții că era un plan foarte amănunțit, clar, precis, ceea ce dovedea că autorul lui nu e un ins oarecare, de rînd.

Planul ne punea în incurcătură. Dacă într-adevăr era real, însemna că ne dădea peste cap pregătirile de pînă atunci. Oricum, datele noastre nu prea corespundeau cu datele lui. Și mai mult decît atît: atacul de-a doua zi căpătase pentru noi o semnificație deosebită. Era un atac pe care îl dădeam pentru cea din urmă brazdă de pămînt cîmpit. Singeorzan trezise mai demult, în fiecare din noi, sentimentul acesta care de fapt ne stăpînea de multă vreme și tot acum el ne molipsise cu nerăbdarea lui de a ajunge cît mai repede în locul acela unde puteam spune: „În sfîrșit! Patria noastră e liberă! Mai departe, feciori!”

Dar dacă prizonierul minte?! Te poți aștepta la ceva bun din partea unui dușman?

Mă uitam la maiorul Drăgușin. Studia adînc dispozitivul inamicului și-l confrunta mereu cu ceea ce schițasem noi toți, împreună. Din cînd în cînd însă își ridica fruntea și privea undeva peste capetele tuturor, bătînd darabana¹ cu degetele pe scîndura ce ținea loc de masă.

Într-un tîrziu vorbi:

— Aș vrea, adică doresc din toată inima, să ajungem cît mai mulți acolo, sergent Singeorzan... Cît mai mulți, dacă nu toți... Înțelegi?

— Înțeleg, domnule maior! răspunse sergentul cu o ușoară tremurare în glas.

— Pînă a veni tu, nu m-am gîndit decît la pregătirea atacului. Vedeam în el un atac ca atîtea altele. Acum însă văd mai mult și cu totul altceva...

— Am înțeles, domnule maior! repetă Singeorzan și ochii îi sclipiră puternic.

Mayorul își pironi privirile asupra prizonierului.

— Nu minți? Bagă de seamă, te poate costa viața!

— Nu mint! Mă puteți împușca dacă... răspunse acesta și-și coborî fruntea în pămînt.

— Du-l de aici! porunci maiorul și Singeorzan îl scoase pe prizonier.

Rămăși singuri, maiorul Drăgușin începu a se plimba îngîndurat prin bordei. Noi, cei patru comandanți de companii, îl urmăream cu privirile stăruitor.

¹ Darabana (a bate darabana pe ceva) = a bate ritmic pe ceva.

— Domnule maior, aveți încredere în mine? răsună în clipa aceea glasul lui Singeorzan care revenise neobservat în adăpost.

— De ce?

— Dați-mi o copie a planului să verific. Voi căuta să descopăr și punctele minate... Trebuie să ajungem cît mai mulți acolo... Dați-mi un telefon și o bobină de cablu! Nu-i așa că-mi permiteți, domnule maior?

Pe Singeorzan nu-l puteai refuza. Nu. Era omul care știa întotdeauna ce vrea și cînd voia ceva nu renunța cu nici un chip. Mayorul Drăgușin răsuflă ușurat. Se întoarse spre noi și mărturisi deschis:

— De fapt, la asta m-am gîndit întruna... Îți mulțumesc, Singeorzan!

Se apropie de el, îi luă mîna, i-o strînse puternic și-l îmbrățișă bărbătește.

— La noapte, Singeorzane. Să ții legătura cu mine!

Obrazul lui Singeorzan se împurpură. Ochii îi străluciră atît de puternic, încît noi, ceilalți, ne ridicărăm de pe scaunele noastre improvizate¹ și ne duserăm palmele la streășina căștilor, parcă fără să ne dăm seama.

Noaptea aceea a fost cea mai grea noapte de război, deși nu bubuia nici un tun și nu clănțănea nici o mitralieră. Noaptea aceea era un hotar uriaș între un azi și un mîine pe care fiecare din noi voia să-l trăiască din toată inima și cu orice preț. Un mîine care ardea de mult în noi, dar pe care acum îl simțeam ca și împlinit. În cinstea lui, soldații își prinseră în piept crengute de măr cu frunza ruginită, în cinstea lui își fumau acum, în adăposturi, ultima țigară înainte de atac și tot în cinstea lui — în clipele acelea — Singeorzan pătrundea, împreună cu alți cîțiva, în întunericul dens și greu prin care vîntul abia de mai fremăta, stîrnind foșnetul uscat al porumbiștilor neculese.

La punctul său de comandă, maiorul Drăgușin stătea crispat² lingă telefon. Aștepta. Aștepta să audă glasul lui Singeorzan. Dar glasul nu mai venea. Cea-surile treceau încet, inebunitor de încet...

— „Nu, nu se poate, mi-am zis. Pe Singeorzan nu-l poate omori nimeni! Nu e prima dată cînd se ia de piept cu moartea! A fost întotdeauna mai tare decît ea!...”

La ora trei, aceeași liniște grea stăpînea întunericul. Nimic altceva decît foșnetul porumbiștilor neculese și, din cînd în cînd, vreun filfiit de pasăre.

Am pornit învăluindu-ne în tăcerea aceea adîncă, urmărind acele de fosfor ale busolelor. Cît vom fi mers așa, prin întunericul ca de catran, nu știu. Mi-aduc aminte însă că la o vreme am auzit în spatele meu o șoaptă.

— L-au prins... Și-acum așteaptă să le picăm noi în mînă!

Și în clipa aceea mi-am adus aminte de prizonier. Nemții ne întinseseră prin el o cursă...

N-am putut rezista ispitei de a nu-i spune maiorului Drăgușin tot ce gîndeam...

— Am bănuț și eu c-ar putea fi așa, mi-a răspuns el. De asta am și incuviințat inițiativa lui Singeorzan. De fapt, vor cădea în propria lor cursă. Numai dacă Singeorzan are să...

¹ Improvizat = făcut pentru un moment, ocazional.

² Crispat = încordat, încheștat.

Monumentul eroilor de la Carei

Se intrerupse brusc și își lipi receptorul de ureche.

— Alo?... Alo?...

Se trînti la pămînt și se acoperi cu foaia de cort. În aceeași clipă se opriră și ostașii.

Nu auzeam nimic din ceea ce vorbea maiorul sub foaia de cort, dar simțeam că totul e bine, că totul e în ordine și că peste cîteva clipe ne vom arunca în luptă. Da, peste cîteva clipe ne vom arunca în luptă, poate... ce „poate“?... „sigur“, în cea din urmă luptă pe pămîntul nostru!

— Locotenent Dragu, vino lîngă mine! auzii vocea maiorului. Mă trîntii la pămînt și-mi virii și eu capul sub foaia de cort.

— Aprinde lampa de buzunar!... la planul de operații și modifică!...

Bravo, Singeorzan! îmi dicta maiorul cu paranteze de bucurie.

Pe urmă, totul s-a petrecut neasemuit de repede... Exploziile incendiau parcă întunericul de catran. Parcă sfîșiau cerul. Luminau zarea, zarea aceea spre care ne porniserăm noi.

— Dar Singeorzan? întrebă cineva.

— Singeorzan nu moare! Fiți liniștiți! Singeorzan știe întotdeauna ce face! am răspuns eu. Maiorul Drăgușin dădu semnalul de atac și în aceeași clipă am strigat:

— Pentru eliberarea ultimei brazde, înainte, băieți!

Bătălia a fost lungă și grea. Surprînși, izbiți puternic de unde nu se așteptau, hitleriștii au început să se retragă, totuși ținîndu-se cu ghearele și cu dinții de fiecare palmă de pămînt, de fiecare copac, de fiecare casă, de fiecare movilă.

Dar am trecut peste ei ca o vijelie. Ne chema cineva din zare. Locul acela unde voiam să strigăm: „Patria noastră e liberă! Mai departe, feciori!“

Am trecut peste ei ca o vijelie și i-am spulberat.

Cînd am ajuns acolo, în locul unde se sfîrșea pămîntul nostru, Singeorzan căzu-rănit. Rănit pentru a treia oară în luptele din Ardeal. Dar nu-l dureau nimic, nu-i păsa nici de rană, nici de singe. S-a tîrit cum a putut pînă lîngă resturile unei borne¹ zdrelite de schije și a îmbrățișat-o.

Soldații își aruncau căștile în văzduh, strigînd „Ura!“, iar Singeorzan se ruga:

— Domnule maior, luați-mă mai departe! Îmi trece, n-aveți grijă... Nu se poate să nu fiu și eu pînă la sfîrșitul sfîrșitului!

Am văzut atunci în ochii maiorului cel dintîi bob de lacrimă. S-a aplecat asupra lui Singeorzan și l-a întrebat:

— Cîte vieți ai tu, Singeorzane?... Ce fel de om ești tu?...

Singeorzan i-a răspuns, cu ochii strălucind ca o văpaie:

— Sînt comunist..., tovarășe maior!...

Întrebări, exerciții, teme

1. Ce fapt istoric relatează povestirea *Ultima brazdă*, de Dragoș Vicol?
2. Care este semnificația pregătirilor intense ale batalionului comandat de maiorul Drăgușin pentru lupta de a doua zi?
3. Ce sentimente învăluie sufletul tuturor luptătorilor în noaptea dinaintea atacului? Există o gradare a sentimentelor? Care este?
4. Cum se desfășoară lupta pentru eliberarea ultimei brazde de pămînt românesc?
5. Cum își manifestă ostașii bucuria pentru victoria lor?
6. Ce semnificație au cuvintele: „În sfîrșit! Patria noastră e liberă! Mai departe, feciori!“?
7. Care sînt însușirile morale ale sergentului Singeorzan?
8. Alegeți frazele care cuprind repetiții și enumerări și precizați semnificația lor.
9. Caracterizați eroul principal din povestirea *Ultima brazdă*, de Dragoș Vicol.

Comunistul trebuie să fie cinstit, sincer, principial și corect, să nu tolereze minciuna, falsitatea, ipocrizia, să combată încercările de inducere în eroare a organelor superioare, a tovarășilor de muncă, sustragerea de la răspunderi și îndatoriri.

(Citat din Codul principiilor și normelor muncii și vieții comunistilor, ale eticii și echității socialiste)

¹ Bornă = piatră sau stîlp de lemn care marchează un hotar.

Dăscălița

de Octavian Goga

Cînd, tremurîndu-și jalea și sfiala,
Un cînt pribeag îmbrățișează firea,
Și-un trandafir crescut în umbră moare,
Și soare nu-i să-i plîngă risipirea,
Eu plîng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniță¹,
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliță.

Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu ești din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n'a tremurat ispită,
Cununa ta de zile și de visuri
Au împletit-o rele ursitoare²,
Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,
Și mină nu-i atîtea știutoare.

Moșnegi, ceteti³ ai cărților din strănă,
Din graiul tău culeg învățătură,
E scrisă parcă-n zîmbetele tale
Seninătatea slovei⁴ din scriptură⁵.
În barba lor, cărunță ca amurgul,
Ei strîng prinosul⁶ lacrimilor sfinte,
Căci văd aievea intrupat ceaslovul⁷
În vorba ta domoală și cuminte.

La tine vin nevestele să-și plîngă
Feciorii duși în slujbă la-mpăratul,
Și tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte țări cînd le trimiți oftatul...

¹ Muceniță (mucenică) = femeie care suferă pentru o idee, pentru o acțiune.

² Ursitoare (superstiție) = ființă imaginară (închipuită) despre care se crede că are darul de a hotărî soarta omului de la naștere.

³ Cetet = dascăl, cîntăreț.

⁴ Slovă = literă, scriere.

⁵ Scriptură = carte bisericească.

⁶ Prinos = aici, cu sensul de admirație, recunoștință pentru sfîrșitul suferințelor.

⁷ Ceaslov = carte bisericească; în trecut servea și ca abecedar; aici, cu sensul de învățătură, îndemnul din ceaslov.

Și fete vin, să le-nflorești altița¹,
La pragul tău e plină ulicioara,
Și fetele își șoptesc în taină:
„Ce mîini frumoase are domnișoara!”

...Așa grijind copiii altor mame,
Te stingi zîmbind în calea ta, fecioară,
Iar căpăttiul somnului tău vitreg
De-un vis deșert zadarnic se-nfioară.
Tu parc-auzi cum picură la geamuri
Un ciripit de pui de rîndunică
Și-un glas răzleț îți înfierbîntă timpla,
Cu tine-adoarme-o dulce, sfîntă frică.

Sfios, amurgul toamnei mohorite
Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelniță² fumul din tămîie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, și din frăgar³ o frunză
La sinul tău s-a coborît să moară,
Iar vîntul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnișoară...

Întrebări și exerciții

1. Spre care figură luminoasă din viața satului își îndreaptă poetul gîndul?
2. În care momente i se înfățișează poetului chipul dăscăliței? Ce cuvinte din prima strofă comunică durerea poetului?
3. Prin ce epitete exprimă poetul însușirile fizice și sufletești ale dăscăliței?
4. Indicați tablourile în care poetul „vede” chipul dăscăliței și din care reiese identificarea ei cu viața satului.
5. Ce sentimente comunică poezia? Care este dominant?
6. Alegeți cuvintele și expresiile care exprimă tristețea.
7. Spuneți ce procedee artistice cuprind următoarele versuri:

- a. Cununa ta de zile și de visuri
Au împletit-o rele ursitoare,...
- b. Iar căpăttiul somnului tău vitreg
De-un vis deșert zadarnic se-nfioară.
- c. Sfios, amurgul toamnei mohorite
Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă.

¹ Altriță = cusătură făcută în diferite culori și modele pe umerii iilor.

² Cădelniță = vas de metal atîrnat de trei lăntșoare (cu clopoței) în care se arde tămîia la slujbele religioase.

³ Frăgar = dud.

9. Care dintre expresiile de mai jos exprimă mai bine calitatea respectivă:
ochi strălucitori — strălucirea ochilor;
ochi senini — seninătatea ochilor;
ochi tristi — tristețea ochilor;
ochi melancolici — melancolia ochilor?
10. Ce au devenit adjectivele în a doua serie de exemple?

Portretul în versuri

Poezia *Dăscălița* cuprinde portretul unei tinere învățătoare. Chipul dăscăliței, asemănat de poet cu un trandafir crescut în umbră, se conturează treptat, de la acel „Copil blajin, cuminte prea devreme”, până la „frumoasa domnișoară”, a cărei poveste o șoptește vântul, „crengilor plecate”.

După ce risipirea trandafirului îi recheamă în minte chipul „sfielnicei, bălaiei dăscălițe”, poetul și-o amintește din existența ei zilnică, în sat. O suită de tablouri de viață completează bogăția sufletească a blajinei și cumintei dăscălițe:

- 1) în mijlocul moșnegilor, cărora, prin vorba ei domoală și înțeleaptă, le deslușea taine ale vieții și le întărea încrederea în vremuri mai bune;
- 2) inconjурată de mamele îndurerate, cărora le compunea scrisorile către feciorii plecați la cătanie;
- 3) învăluită de admirația fetelor, pe care le învăța cum să-și împodobească alțițele;
- 4) în mijlocul copiilor pe care-i educa;
- 5) în singurătatea ei, înfiorată de gânduri triste, dar demnă.

Portretul realizat de O. Goga are gradare firească, unitate și simetrie desăvârșite. Înșușirile morale apar în prim-plan, cele fizice în planul secundar. Poezia începe și se sfârșește cu cite un tablou din natură: primul, prin cîntecul pribeag care învăluie firea și prin risipirea trandafirului, răscolește amintirile poetului și-i aduce în fața ochilor imaginea dăscăliței. Tabloul final, prin toamna mohorîtă, prin freamătul crengilor și spulberarea frunzelor, sugerează povestea vieții neîmplinite a dăscăliței.

Portretul este plăsmuit în maniera marilor pictori, din lumini (blajină, bălaie, cu ochi limpezi și strălucitori, gingașă, demnă, modestă, harnică, devotată misiunii ei de a lumina satul) și umbre (somm vitreg, vis desert, gînd răzleț, sfință frică etc.), care sugerează contrastul dintre însușirile alese ale dăscăliței și stingerea ei prea devreme din viață.

Poezia *Dăscălița*, de Octavian Goga, este un model de *portret în versuri*.

Evocarea

Imaginea blajinei, modestei și harnicei dăscălițe este parcă rechemată de poet și prezentată în așa fel, încît cititorul are impresia că o vede în fața sa.

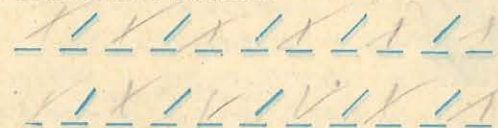
Procedeul de a readuce în mintea cititorului chipuri de oameni, fapte sau evenimente, în strălucirea lor de altădată, poartă numele de evocare (de la verbul a evoca = a redeștepta, a reînvia).

Evocarea reînvie chipuri de oameni, mai cu seamă personalități culturale și științifice, evenimente sociale sau istorice, ființe apropiate (învățători, profesori, bunici etc.).

Au creat opere de evocare: Ioan Slavici (*Amintiri*), Octavian Goga (*Precursorii*), Nicolae Iorga (*Oameni cari au fost*), Tudor Arghezi (*Tablete de cronicar*), Mihail Sadoveanu (*Evocări*).

Ritmul iambic

Examinînd succesiunea silabelor accentuate și neaccentuate din poezia *Dăscălița*, obținem următoarea schemă:

Rezultă că versurile acestei poezii sînt formate din picioare metrice bisilabice, în care cea de-a doua silabă este accentuată.

Piciorul bisilabic în care prima silabă este neaccentuată, iar a doua este accentuată se numește iamb; ritmul rezultat din succesiunea iambilor se numește ritm iambic.

Ritmul iambic și rima realizată numai prin versurile 2 cu 4 și 6 cu 8 se armonizează cu conținutul poeziei și creează împreună o legănare lentă, care întărește atmosfera de tristețe.

Exerciții și teme

1. Comentati conținutul și mijloacele artistice din ultima strofă a poeziei *Dăscălița*, de Octavian Goga.
2. În care opere ați mai întâlnit evocări?
3. Alcătuiți propoziții sau fraze cu următoarele expresii:
de vis = minunat;
ca prin vis = nedeslușit, confuz;
nici prin vis = fără a-i trece prin mințe.
4. Citiți poezia *El-Zorab*, de George Coșbuc, și arătați în ce ritm este scrisă.

Adevăratele poezii încep acolo unde se isprăvesc pe hîrtie.

Octavian Goga

Născut la Rășinari, lângă Sibiu, într-o familie cu vechi tradiții culturale, Octavian Goga s-a afirmat o dată cu primul volum (*Poezii*, 1905) ca un poet al suferințelor și al aspirațiilor naționale.

Creația artistică a lui Goga freacă de viața tumultuoasă a satului ardelean, de zbuciumata istorie a neamului „Dă-mi viforul în care urlă/ Și gem robiile de veacuri” (*Rugăciune*), de istovirea plugarului, în al cărui suflet „Trăiește înfricoșatul vifor/ Al vremilor răzbunătoare” (*Plugarii*), de jalea „înstrăinatului Ardeal” (*Noi*). Goga simte participarea naturii la suferința neamului (*Oltul*) și intuiește sosirea zilei dreptății (*Clăcașii*). Evocă

figuri reprezentative din lumea satului (*Dascălul*, *Dăscălița*, *Lăutarul*, *Apostolul*). Pe sătenii cîntați de Goga, coborîtori din strămoșii daco-romani, nici o migrație barbară și nici o prigoană străină n-au reușit să-i desprindă de obîrșia lor sau să le înăbușe aspirațiile.

Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trimbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat, un pricunitor de rebeliune. Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un semănător de biruință.

Octavian Goga

Compunere

Portretul unei ființe dragi

1. Planul compunerii

Împrejurarea în care a fost cunoscută.

Trăsătura dominantă a caracterului.

Aspectul fizic (trăsăturile ce ies în evidență și pot fi legate de însușirile morale).

Însușiri morale (bunătatea, cinstea, hărnicia, prietenia sinceră, respectul cuvîntului dat, dărnicia, dușia, sensibilitatea, inteligența, curajul, rezistența în suferință, optimismul etc.).

Momente petrecute împreună.

Fapte de viață care-i dovedesc însușirile alese (comportarea într-o situație specială, dăruirea, devotamentul sau spiritul întreprinzător într-o anumită împrejurare etc.).

Sentimentele față de această persoană.

Dorința revederii (dacă persoana respectivă trăiește).

2. Cerințele realizării unui bun portret

- Să prezinte însușirile fizice și morale ale persoanei respective.
- Să pună accent pe însușirile morale, care trebuie motivate prin fapte de viață.
- Să gradeze însușirile morale, în funcție de importanța lor, și să le grupeze în jurul trăsăturii de caracter dominante.
- Să arate preocupările, gândurile, preferințele etc. în concordanță cu vîrsta și ocupația.
- Să trezească în mintea cititorului imaginea adevărată a ființei respective.
- Să fie concis.

Îndrumări pentru elaborarea compunerii

Alegeți ființa care v-a impresionat cel mai mult, care vă este foarte dragă și poate constitui un model de viață.

Planul de mai sus este orientativ; el poate fi modificat, poate începe cu oricare din ideile indicate; acest lucru atribuie compunerii originalitate.

Începeți compunerea cu o idee sau un fapt de viață care să-l captiveze imediat pe cititor.

Portretul pe care îl faceți nu trebuie să aibă aspectul unei fișe de inventar a unor însușiri. Alegeți din însușirile morale prezentate în plan numai pe acelea care aparțin persoanei respective și se manifestă într-o împrejurare de viață. Nu arătați direct vîrsta sau anumite neajunsuri fizice, folosiți în acest sens cuvinte sau expresii care să le sugereze. Nici preocupările nu vor fi enumerate, ci prezentate prin fapte concrete.

Unele împrejurări de viață, unele însușiri sau sentimente pot fi asociate cu aspecte ale naturii.

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

II

(Fragment)

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hornului, unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mițele jucîndu-se cu ei, la prichiciul¹ vetrei cel humuit² de care mă țineam cînd începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, cînd ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca³, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era indestulată, și copiii și copilele megieșilor⁴ erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic⁵ și copilăros ca vîntul în tulburarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zîmbet uneori, cînd începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea“. Și vremea se îndrepta după risul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății, alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigînd toporul în pămînt, afară, dinaintea ușii; închea apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pămîntul sau părilete sau vrîun lemn, de care mă păleam la cap, la mină sau la picior, zicînd: „Na, na!“ și îndată-mi trecea durerea... Cînd vuia în sobă tăciunile aprins, care se zice că face a vînt și vreme rea, sau cînd țiuia tăciunile despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl muștra acolo, în vatra focului, și-l buchisa⁶ cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. Și mai mult decît atîta: oleacă ce nu-i venea mamei la soco-

¹ Prichici = margine îngustă, ieșită în afară, la horn, la cuptor sau vatră țărănească.

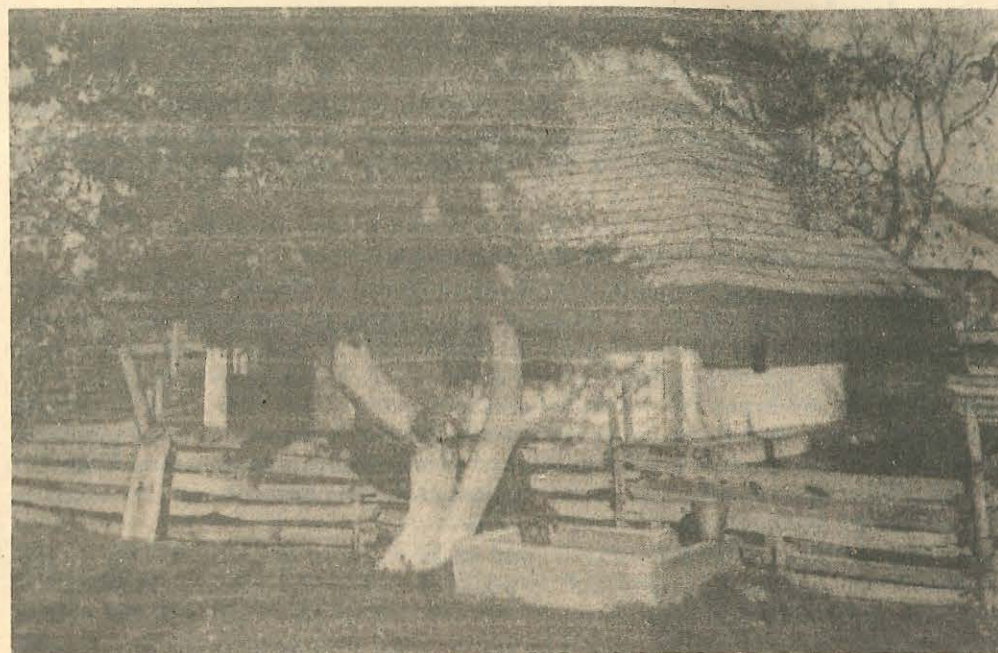
² Humuit = dat cu humă (argilă, se folosește la spoitul caselor).

³ De-a mijoarca = de-a v-ați ascunselea.

⁴ Megieș = vecin.

⁵ Sturlubatic = neastîmpărat, zvăpăiat, nebunatic.

⁶ A buchisi = a face un lucru cu trudă și migală, fără spor; a citi cu greutate; aici, a bate tare ceva sau pe cineva (în sens figurat).

Casa memorială Ion Creangă, din Humulești

teală căutătura¹ mea, îndată pregătea cu degetul îmbălat² puțină tină din colbul adunat pe opsasul³ încălțării; ori mai în grabă lua funingenă de la gura sobei, zicînd: „Cum nu se dioache călcîiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul!“ Și-mi făcea apoi cite un benchi boghet⁴ în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... Și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cît mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat, cînd li sugeam țîța cea dulce și mă alintam la sinu-i gingurînd și uitîndu-mă în ochii ei cu drag! Și sînge din singele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dînsa am învățat...

Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gînduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastîmpărat și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar⁵ și înșălător este gîndul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, pînă ce intri în mormînt!

Însă vai de omul care se ia pe gînduri! Uite cum te trage pe furiș apa la adînc, și din veselie cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și drept vorbind, acesta-i adevărul.

¹ Căutătură = felul cum privește cineva; expresie a ochilor; înfățișare, mină.

² Îmbălat = mușcat în salivă.

³ Opsas = călcîiul (tocul) încălțămîntului.

⁴ Benchî (benghi) = semn făcut pe fruntea cuiva să-l ferească de deochi (superstiție); boghet = moșat; aici (în sens figurat) înseamnă frumos și mare.

⁵ Sprintar = zglobiu, hoinar, nestatornic, îndrăzneț.

Ce-i pasă copilului, cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mine, sau că-i frămîntă alte gînduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe bățul său, gîndește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul; și de cade jos, crede că l-a trîntit calul, și pe băț își descarcă minia în toată puterea cuvîntului.

Așa eram eu la vîrsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de cînd îi lumea asta și pămîntul, măcar să zică cine ce-a zice.

Cînd mama nu mai putea de obosită și se lăsa cîte oleacă ziua să se hodi-nească, noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă¹. Cînd venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spă-riam sărîndu-i în spate pe întunerice. Și el, cît era de ostenit, ne prindea cîte po-unul, ca la baba-oarba, ne rădica în grindă zicînd: „Tită mare!” și ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul și tata se puneă să mănînce, noi scoteam mițele de prin ocnite² și cotruțe³ și le flocăiam și le smotream⁴ dinain-tea lui, de le mergea colbul, și nu puteau scăpa bițele mițe din minile noastre, pînă ce nu ne zgîriau și ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate — zicea mama — și le dai paièle⁵! Așa-i? Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale⁶ spurcate ce sînteți! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lingă casă de răul vostru. Iacă, dacă nu v-am săcelat⁷ astăzi, faceți otrocol⁸ prin cele mițe și dați la om ca cîinii prin băț⁹. Arai d-apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dediochiul¹⁰. Acuș ieu varga din coardă¹¹ și vă croiesc de vă merg peticile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevestă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dîndu-ne huța. Ce le pasă: lemne la trunchi sînt; slănină și făină în pod este deavolna¹², brînză în puțină, asemenea; curechi¹³ în poloboc, slavă domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănînce și să se joace acum cît is mititei, că le-a trece lor zburdăciunea, cînd or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Și-apoi nu știi că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să cetească...

— Ție, omule — zise mama — așa ți-i a zice, că nu șezi cu dînșii în casă toată ziua, să-ți scoată peri albi, mîncă-i-ar pămîntul să-i mănînce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara să se mai joace și pe afară; că m-am săturat de

¹ A ridica casa în slavă = a face zgomot, a face tărăboi.

² Ocnită = adîncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor țărănești, în care se păstrează diferite obiecte; cotlon; firidă.

³ Cotruță = vatră mică; loc gol între cuptor și perete, adîncitură sub vatră.

⁴ A smoti = a muștrului; a chinui pe cineva.

⁵ A da paièle = a încuraja la obraznicii, a da cuiua nas, a așța.

⁶ Pughibală = om rău, ticălos; copil obraznic; ștregar.

⁷ A secela = a țesăla, a bate (figurat).

⁸ A face otrocol = a se năpusti, a provoca dezordine.

⁹ A da la om ca cîinii prin băț = a fi foarte obraznic, a fi prea îndrăzneț.

¹⁰ A se întrece cu dediochiul = a merge prea departe, a se întinde prea mult.

¹¹ Coardă = grindă mare și groasă așezată de-a curmezișul casei, pe care se sprijină celelalte grinzi și greutatea podului casei.

¹² Deavolna = de ajuns, din belșug, berechet.

¹³ Curechi = varză.

ei ca de mere pădurețe. Cîte drăcării le vin în cap, toate le fac. Cînd începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în sta-tive¹, de pîrîie părății casei și duduie fereștile. Iar stropșitul² de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătraiul, face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ie auzul; apoi își pun cîte-o țoală în spate și cîte-un coif de hîrtie în cap și cîntă „aliluia și Doamne miluiește, popa prinde pește”, de te scot din casă. Și asta în toate zilele de cîte două-trei ori, de-ți vine cîteodată să-i cosești în bătaie³, dac-ai sta să te potrivești lor.

— ...Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încătea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău...

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cumînți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gînd să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, și-apoi să-i vezi cum se codesc, se drîmboiesc⁴ și se sclifosesc, zise mama. Hai! la culcat, băieți, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, cînd aveți de mîncare sub nas!

Și după ce ne culcam cu toții, noi băieții, ca băieții, ne luam la hîrjoană⁵ și nu puteam adormi de incuri⁶, pînă ce era nevoită biata mamă să ne facă musai cîte un șurub-două prin cap, și să ne deie cîteva tapangele⁷ la spinare. Și tata, săturîndu-se cîteodată de atîta gălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ți de-amu, herghelie! Știu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare.

Însă mama ne mai da atunci cîteva deasupra și mai îndesate, zicînd:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sînteți! Nici noaptea să nu mă pot hodini de incotele voastre?

Și numai așa se putea liniști biata mamă de răul nostru, biată să fie de pă-cate! Și-apoi socotiți că se mintuia numai cu atîta? Ț-ai găsit! A doua zi des-di-mineată le începeam din capăt; și iar lua mama nănașa⁸ din coardă și iar ne jnăpăia⁹, dar noi parcă bindiseam¹⁰ de asta?... Vorba ceea:

„Pielea rea și răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă.”

Și cîte nu ne venea în cap, și cîte nu făceam cu vîrf și îndesate, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întîmplă.

Mai pasă de ¹¹ ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane!

¹ Stative = război de țesut.

² Stropșit = foarte neastîmpărat, năbădăios, îndrăcit.

³ A cosi în bătaie = a nimici, a omorî în bătaie.

⁴ A se drîmboi = a se bosumfla, a se necăji, a boci în gura mare.

⁵ A se lua la hîrjoană = a se încăiera în joacă.

⁶ Inc, incot; incuri = zburdălnicie, poftă de ris.

⁷ Tapangea = lovitură cu palma.

⁸ Nănașă = aici, vargă, nuia.

⁹ A jnăpăi = a bate.

¹⁰ A bindisi = a-i păsa, a se sinchisi de ceva.

¹¹ Pasă de = caută de, încearcă de, poftim de.

Întrebări și exerciții

1. Ce imagine zugrăvește Creangă la începutul acestui fragment?
2. Care detalii din interiorul casei părintești i s-au întipărit mai bine în minte?
3. Ce sentimente îl cuprind pe autor când își amintește de aceste lucruri?
4. Ce calități deosebite „vede” la mama sa? Care dintre ele sint prezentate direct și care se desprind din fapte sau atitudini?
5. Ce sentimente îi trezește chipul mamei? Cum și le exprimă autorul?
6. Ce observații face Creangă asupra copilăriei?
7. Povestești năzdrăvăniile și jocurile copilărești din casa părintească de la Humulești, folosind cit mai multe cuvinte și expresii din „Amintiri”.
8. Ce cuprinde dialogul dintre mamă și tată? Ce făceau copiii în acest timp?
9. Ce sentiment comunică finalul fragmentului?
10. Alegeți expresiile prin care autorul poartă un dialog închipuit cu ascultătorii.
11. Alegeți frazele în care povestirea (redarea indirectă a faptelor) este îmbinată cu vorbirea directă a unor personaje. Puteți explica rostul acestei îmbinări?
12. Alegeți exclamațiile și interjecțiile din acest fragment și spuneți ce sentimente exprimă ele.
13. Scoateți pe coloane separate cuvintele și expresiile specifice humuleșteanului. Scrieți alături de ele termenii corespunzători din regiunea voastră sau din alte regiuni.
14. Explicați sensurile cuvintelor: *minunății*, *biata* (*biată*), folosite de cîte două ori, dar de fiecare dată cu alt înțeles; cuvintele *biata*, *biată* pot fi înlocuite cu *săraca*, *săracă*? Justificați.

Umorul

În fragmentul acesta, Creangă ne „spune” (farmecul „Amintirilor din copilărie” este mai mult gustat cînd această operă este citită cu glas tare și ascultată) despre poznele pe care le făceau el și cu frații săi în copilărie, pe care de altfel le-au făcut și le fac copiii de pretutindeni.

Citit așa cum trebuie, fragmentul stîrnește zîmbete și risete din cauza unor nepotriviri și a rezolvării unor situații într-un mod neașteptat. Astfel, cînd autorul spune: „Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei”, el nu face altceva decît să mărească importanța persoanei sale.

Situații contrastante de acest fel mai apar în fragmentul citit.

De asemenea, în fragmentul de mai sus apar unele expresii tipice vorbirii populare, care stîrnesc hazul sau, mai bine zis, voia bună. Expresii ca: „benchi boghet”, „să nu-și prăpădească odorul”, „ridicam casa în slavă”, „de le mergea colbul”, „pughibale spurcate”, „vă croiesc de vă merg peticile”, „m-am săturat de voi ca de mere pădurețe”, „stropșitul de Ion” etc. descrețesc fruntea oricui.

După cum se vede, Creangă prezintă copilăria într-un mod original. El recurge uneori la nepotrivirea dintre situații, dintre dorințele copiilor și posibilitățile lor, sau la folosirea unor expresii populare, a căror alcătuire pare neobișnuită. Aceste nepotriviri constituie sursa *umorului* și stîrnesc buna dispoziție, de la zîmbetul ușor pînă la ris.

Umorul este un mijloc de a prezenta realitatea, cu scopul de a trezi voia bună. El pune în lumină tot ce este mai gingaș și mai omenesc în ființa umană (slăbiciuni, încredere, regrete etc.). Umorul dă suplețe și adîncime gîndirii, întărește legătura și înțelegerea între oameni.

Umorul însă presupune finețe, delicatețe, inteligență. Uneori, umoristul se include și pe sine în rîndul celor de care rîde.

Poporul nostru are o adîncă înclinație spre umor. Scriitori ca I. Creangă, I.L. Caragiale, George Topirceanu ș.a. au înzestrat literatura noastră cu opere valoroase și prin umorul lor.

Amintirile, autobiografia

„Amintiri din copilărie”, de Ion Creangă, este o operă valoroasă a literaturii noastre. Autorul revie întîmplări la care a participat, oameni pe care i-a cunoscut în copilăria sa și locurile în care și-a făcut o parte din studiile sale.

Lucrarea literară în care autorul povestește fapte și întîmplări din viața sa personală sau din viața altor oameni, dar la care a fost martor, se numește amintire

Specific amintirilor este *evocarea*. Artă evocării pretinde din partea autorului o asemenea realizare a povestirii, a descrierii și a dialogului, încît cititorul să aibă impresia că totul se desfășoară în fața ochilor săi.

În literatura noastră, cele mai frumoase amintiri le-au scris: Alecu Russo, Ion Creangă, Nicu Gane, Ioan Slavici, M. Sadoveanu ș.a.

Amintirile se aseamănă cu *autobiografia*. Autobiografia relatează fapte principale din viața autorului, în ordinea în care s-au petrecut ele; are un caracter pur informativ.

Teme

1. Alegeți din acest fragment și alte nepotriviri care stîrnesc umor (în afara celor discutate).
2. Indicați elemente de umor din operele studiate anterior.
3. Povestești o întîmplare plină de haz, slujindu-vă de unele din procedeele folosite de Creangă.
4. Alcătuiți o compunere în care să prezentați o amintire plăcută.

Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu reculere spre pămîntul unde dorm oamenii vechi, din tîria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile din pulberea florilor vechi.

Vasile Părvan (istoric român, 1882—1927)

Ion Creangă
(1839 — 1889)

S-a născut în Humulești, sat răzășesc așezat pe malul Ozanei „cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetea Neamțului de atîtea veacuri“.

Copilăria „lipsită de griji, veselă și nevinovată“ a lui Nică a lui Ștefan al Petrei va fi evocată în *Amintiri din copilărie*.

Ion Creangă a fost învățător în Iași, manifestînd față de copii dragoste și înțelegere, slujind școala cu pasiune și pricepere pînă la sfîrșitul vieții.

Prin 1875 îl cunoaște pe Mihai Eminescu, de care îl va lega o strînsă și sinceră prietenie.

Alături de *Amintiri din copilărie*, poveștile sale dezvăluie încă o dată pe marele artist.

Povestea lui Harap-Alb, Capra cu trei iezi, Fata babei și fata moșneagului, Punguța cu doi bani, Soacra cu trei nurori, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac ș.a. se citesc cu aceeași plăcere la orice vîrstă.

Direct din popor iese și Creangă, inimitabilul Creangă, vioi, spiritual, sceptic, zîmbind în suferință, simplu în aparență și totuși complex ca poporul. Creangă nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiestră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă.

Mihail Sadoveanu

O scrisoare a lui Ion Creangă către Mihai Eminescu

Bădie Mihai,
Ce-i cu Bucureștiul de ai uitat cu totul Eșul nostru ăl nenorocit?
O fi numai viață burlăcească pe acolo, dar nu se cade să ne uiți prea de tot.

Veronica a fost azi pe la mine și mi-a spus că și cu dînsa faci ca și cu mine. De ce? Ce rău ți-am făcut noi?

De Crăciun te așteptăm să vii.

Tinca a pregătit de toate și mai ales „sarmalele“ care ție îți plăceau foarte mult...

La Eși ninge frumos de astă-noapte, încît s-a făcut drum de sanie. *Ciricul*¹ parcă e mai frumos acum.

Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin.

Te sărut pe frunte,

Ion Creangă

Compunere

Un eveniment deosebit

Dezvoltați următoarele fapte de viață, ținînd seama de precizările din paranteze:

Trei copii (numele băieților și al fetei) își aduc aminte că peste cîteva zile se va sărbători în familia lor un eveniment deosebit (un număr de ani de la căsătoria părinților, ziua de naștere a mamei sau a tatălui, decorarea sau atribuirea unui titlu de onoare unuia dintre părinți etc.). Copiii nu știu ce bucurie să facă părinților (arătați discuțiile în jurul unor soluții). Au căzut de acord (dezvăluți mulțumirea lor pentru soluția aleasă).

În ziua respectivă, la prînz, fiecare a adus cîte un buchet de flori. Cel mare a adus viorele (simbolul modestiei), fata a adus crini albi (simbolul purității), cel mic a adus un buchet de trandafiri roșii (simbolul dragostei). Le-au oferit părinților (arătați modul).

Fiul cel mare și-a felicitat părinții și a promis să urmeze exemplul lor frumos (arătați ce a vorbit, emoția lui, gesturi ale copiilor).

Bucuria părinților (răspunsul lor, expresia feței, emoția, gesturile).

Alegeți un titlu frumos pentru această compunere, ca de exemplu *Bucurie, Dar de copil, Prinos de recunoștință și admirație* sau altul mai sugestiv.

A nu-ți iubi părinții înseamnă rea-voință; a ți-i uita sau chiar a te rușina de ei este o nebunie.

Seneca (filozof roman, 4—65)

A-și lăuda copilul e a se lăuda pe sine; a-și certa părintele e a se veșteji pe sine.

Proverb chinezesc

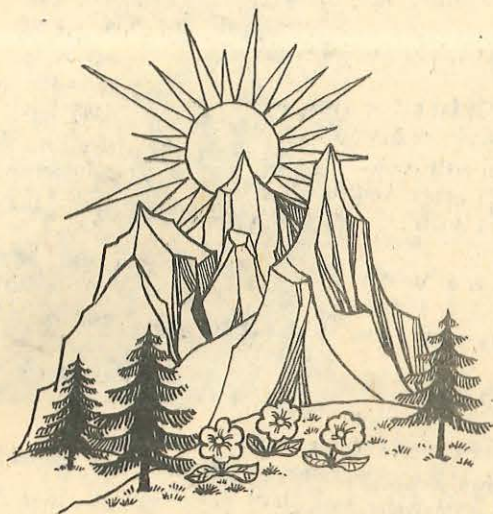
Copiii — cinstea părinților, iar părinții — lauda copiilor.

Proverb românesc

¹ *Ciric* = numele unui deal din Iași, la poalele căruia se află casa lui Ion Creangă.

Dan, căpitan de plai

(secol)

de Vasile Alecsandri

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, șoiman de plai,
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!

(Fragment de cântec popular)

I

Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dînd viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stîncă solitară¹,
Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă² ce-n zare s-adîncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de răsufletul geroasei bătrîneți,
Și zice: „Timpul rece apasă-umărul meu
Și, cît m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicii, o! lege nemiloasă!
Cînd, cînd s-a toci oare a vremii lungă coasă!“
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dînsul, se-nclină-n departare.

¹ Solitar = singuratic, retras.

² Fantasmă = aici, cu sensul de imagine, priveliște neclară.

Ai timpilor eroici imaginea augustă¹,
Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău!
El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,
Și mult iubea cînd țara striga: „La luptă, Dane!“
Să vînture ca pleava oștirile dușmane.
Atunci a lui mînie ca trăsnetul era,
În patru mari hotare tuna și fulgera,
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cît Dan veghea-n picioare la căpătîiul ei.
Ades el pleca singur prin codri fioroși,
În carii luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blîndeță îl dismierda, grăind:
„N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine“.
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț

Făceau un cortegi² falnic eroului drumeț.
Încrederea-nfloarește în inimile mari!

II

Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-avînd ca o coroană un secol pe-a lor frunte.
„O! frate, zice unul, un vînt în mez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste șoaapte!...
E sabie în țară! au năvălit tatarii!
Ș-acum în bălți de sînge își joacă armasarii!“
„Așa! răspunde altul, colo în departare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! ard holdele-n cîmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete și copii,
Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sîngeroase!“
Bătrînul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecînd un stol de vulturi urmați de uli grămadă,

¹ August (adj.) = aici, cu sensul de măreț, impunător.

² Cortegiu = șir de persoane care însoțesc o ceremonie; aici are sensul de alai.

Atrăși în orizonuri de-a morții rece pradă.
 Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.
 III La luptă, Dane! țara-i în jac¹, țara-i în foc!
 Bătrînul Dan desprinde un paloș vechi din cui
 Și paloșul lucește voios în mîna lui.
 Bătrînul Dan pe sinu-i apasă a lui mînă
 Și simte că tot bate o inimă română.
 El zice cu mîndrie, nălțînd privirea-n sus:
 „Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus.
 O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
 Pîn' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpîi de pe plai!
 Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
 IV Cînd inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
 Și-atunci inima numai de-a bate să încete
 Cînd voi culca sub țarnă a dușmanilor cetel!“

III

...Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
 Călcînd cu pași giganti pe urme mai mărunte!
 Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
 Dar rîul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
 Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
 Și astfel tot el pasă² pe cale nentreruptă
 Pîn' ce sosește-n seară la casa lui Ursa.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
 Ursa, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
 Cu brațul de barbat, cu pumnul apăsător,
 E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos,
 El e de peste Milcov pribeag misterios.
 Toți carii știu de dînsul spun multe, dar șoptînd,
 Și cale de o zare îl ocolesc grăbînd,
 Deși-i place să crească sirepe³ herghelii,
 Răzlețe pe întinsul cîmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ștefan, domn cel mare,
 Intrînd în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
 Au prins pe hanul Mirza din fugă cu arcanul;
 Iar Ștefan, de la dînsul în schimb luînd pe hanul,
 I-au zis: „Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,
 Și cît îi vedea zare, a ta să fie toată!“

¹ Jac = jaf.

² Pasă = înaintează.

³ Sirep, sireap = iute, vijelios; sălbatic.

De-atunci el stă de pază în mijlocul cîmpiei
 Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.
 Drumetul intră, zice: „Bine-am găsit, Ursane!...“
 Un aspru glas răspunde: „Bine-ai venit, moș Dane!
 Ce vînt te-aduse-aice?“

„Vînt rău și de jălire!“

Ne calc păgînii, frate, și țara-i la peire!“
 Ursa tresare, geme, s-aprînde-n gîndul său,
 Dan zice: „De pe munte venit-am să te ieu,
 Să mergem“.

„Dar! să mergem!“ adaugă Ursa
 Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.
 Apoi un corn apucă și buciună în vînt.

La chemarea din corn a lui Ursa se aude un tropot de copite. Fulga, fiica lui Ursa, aducea din urmă o herghelie de armăsari. La porunca tatălui său, fata alege un cal, neîncălecat pînă atunci, și, după ce-l domolește, i-l încredințează, exprimîndu-și totodată regretul că nu este luată și ea la luptă.

Dan și Ursa pornesc ca vîntul și ca gîndul spre locurile cotropite de dușmani. Din depărtare se vedea cum tătarii ardeau satele românești, cum alungau copiii, femeile și bătrînii. În zarea îndepărtată luceau arme și se mișcau brațe. Cei doi viteji se aruncă în luptă, unul dintr-o parte, altul din cealaltă.

Lui Ursa nu-i rezistă nimic, totu-i zboară-n cale. Dan face minuni de vitejie:

VI

El intră și se-ndeasă în gloata tremurîndă
 Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpîndă,
 Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
 Tot cade-n dreapta, n stînga, și taie-n carne vie...
 Fug toți și per din cale-i!... El strigă: „Steie față
 Cui place vitejia, cui s-au urît de viață!“

Dar Ursa este rănit. Dan nu-și părăsește prietenul în aceste clipe grele;
 el stă...

„de pază la capul lui Ursa.“

Cu calu-n mîna stîngă, cu pala¹-n mîna dreaptă,
 Amenințînd cu ochii tătarii, mi-i așteaptă
 Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat
 Să-i zvîrle cu-a lui coarne pe cîmpul spaimîntat.
 Dar nici gîndesc păgînii să deie pept cu el,
 Căci paloșul naprasnic e vultur de oțel“.

Ca o vijelie apare Fulga și-și răpește părintele. În același timp sosesc și arcașii din Orhei, care pun pe dușmani pe fugă.

¹ Pală = un fel de paloș.

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luînd pe Dan rănitul ca pradă şi trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i, umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de cîni gonit.
Trei zile, trei nopţi hanul nu gustă-n suflet pace.
Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace,
Dar cînd revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul.

Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul!

„Ghiaur! zice tatarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?”
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!”

Ghirai cade pe gânduri, lăsîndu-şi capu-n pept,
Şi, îmblînzindu-şi glasul: „O! Dan, om înţelept!
Te ştiu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulţi tatarî cuprins-ai de-ai morţii reci fiori!
Acum îţi veni rîndul şi ţie ca să mori.
Priveşte! lingă uşă călăul te pîndeşte
Cu ştreangul şi cu pala ce-n mină-i zîngăneşte.
Un semn, şi capu-ţi zboară la cîni şi la vulturi,
Şi sufletu-ţi se perde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă, de ani şi de-a ta minţe,
Gîndind la bătrîneţea ce-apasă-al meu părinte,
Şi vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!”

Creştinul Dan, bătrînul cu suflet luminos,
Înaltă-a lui statură şi zice maiestos:
„Ceahlăul sub furtună nu scade moşunoi!
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi.
Deci nu-mi convine viaţa mişelnic cîştigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Ruşinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mînîncă albeaţa din obraz.

Cui place să roşescă, roşescă.... eu nu vreau
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secol pe plaiul strămoşesc
Şi vreau cu faţa albă senin să mă sfîrşesc,
Ca dup-o viaţă lungă, ferită de ruşine,
Mormîntul meu să fie curat şi alb ca mine!
Aşa m-au deprins Ştefan, uşoară ţărna-i fie!
La trai fără muştrare şi fără prihănie.

Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departă ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget şi-ţi pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pămîntul ţării mele!”

Uimit, Ghirai se scoală, cu mina lui disface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strînse noduri sute,
Şi zice grabnic: „Tată, ia calul meu şi du-te!”

Bătrînul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pămîntul ce tresare şi care-l recunoaşte...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspînă, şovăieşte şi, palid, cade mort!

Iar hanul, lung privindu-l, rosteşte cu durere:
„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Avînd o viaţă verde în timpul tinereţii!...“
Şi albă ca zăpada în iarna bătrîneţii!...”

Întrebări, exerciţii şi teme

1. Ce moment din istoria Moldovei evocă Alecsandri în această operă?
2. Povestiţi pe scurt subiectul acestei poezii.
3. Precizaţi care momente ale subiectului constituie expoziţiunea, intriga, punctul culminant şi deznodămîntul?
4. Cum prezintă poetul înfrăţirea dintre omul din popor şi natură?
5. Delimitaţi pasajele descriptive de cele narrative. Care dintre ele predomină?

6. Care momente ale acțiunii sînt prezentate prin hiperbole?
7. Explicați sensul acestor versuri:

- a. „...Timpul rece apasă-umărul meu
Și cit m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicii, o! lege nemiloasă!
Cînd, cînd s-a toci oare a vremii lungă coasă!“
b. „Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus.“
c. „Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!“
d. „Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi.“
e. „Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mîncă albeața din obraz.“
f. „O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Avînd o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții!...“

8. Stabiliți asemănări și deosebiri între Dan și Ursan.
9. Alegeți figurile de stil cunoscute pînă acum și arătați-le semnificația în text.
10. Care sînt sentimentele voastre față de Dan și Ursan? Ce pildă pentru viață dau ei?
11. Explicați sensul cuvîntului *sabie* din următoarele exemple:
„— Cum vrei să ne batem? În buzdugane să ne lovim, în *săbii* să ne tăiem,
ori în luptă să ne luptăm?“

(*Prislea cel voinic și merele de aur*)

— „*E sabie* în țară! au năvălit tatarii“. (V. Alecsandri)

— „Papura pe lac se zbate
Legănîndu-și *săbiile*“. (G. Topîrceanu)

— „Și Apusul își împinse toate neamurile-neoace.

.....
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și *săbii*...“ (M. Eminescu)

— Armata dușmană a fost trecută *prin foc și sabie*.

— Nu încap două *săbii* într-o teacă. (zicătoare românească)

— „Limba taie mai mult decît *sabia*“. (Anton Pann)

— Cine scoate *sabia* de *sabie* va pieri. (proverb)

Caracterizarea personajelor

Oamenii care apar în lucrările literare și prin intermediul cărora scriitorii își dezvăluie ideile și sentimentele se numesc **personaje literare**.

Plasat într-un anumit mediu de viață, orice personaj își are propriile trăsături fizice și morale. Insușirile lui sînt dezvăluite prin descriere, prin participarea la acțiuni, prin discuțiile cu alte personaje sau prin propriile gânduri. Uneori, pe parcursul acțiunii, personajul își poate modifica unele însușiri morale, în urma unor adînci frămîntări sufletești.

Pentru a desprinde însușirile personajelor și pentru a înțelege semnificația lor, pentru a descoperi sentimentele și intențiile scriitorului este nevoie de caracterizarea personajelor.

Procedeele prin care stabilim poziția personajului în operă, trăsăturile lui fizice și morale, asemănarea cu oamenii din realitate, relațiile cu celelalte personaje, atitudinea scriitorului față de el constituie caracterizarea personajului.

Prezentarea însușirilor poate fi: *directă* (făcută de autor, de către alte personaje sau de către personajul însuși, adică autocaracterizare) și *indirectă* (desprinsă din faptele săvîrșite de personaj, din comportarea lui, din gândurile și frămîntările sufletești, din aspectul exterior al personajului, după mediul în care trăiește, după aspectul fizic, îmbrăcăminte, nume, limbaj etc.).

Procedee folosite pentru caracterizarea lui Dan

Plan pentru discuții sau pentru expunere orală de către elevi

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice și de caracter	Exemplificarea
Directă (formulată direct)	De către autor	Bătrîn și retras; regretă tot mai mult depărtarea de anii tinereții.	Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară. Ce fuge de răsuful geroasei bătrîneți.
		Înfruntă răul și urgia, răspunde la chemarea patriei pentru, a o apăra.	Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă Cît Dan veghea-n picioare la căpătiul ei.
		Înțelege glasul naturii.	Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari Bătrînul Dan aude, suspină și nu credel
	De către alte personaje	Înfrățit cu natura, pri-mește sprijinul ei.	Nu știu de el copacii tineri, creșcuți pe maluri, Să treacă înaintea viteazului Dan la luptă.
		Luat prizonier, își păstrează măreția și demnitatea.	Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
		Înțelept și viteaz.	Ghirai cade pe gânduri, lăsîndu-și capu-n pept, Pe mulți tatarî cuprins-ai de-ai morții reci fiorî!
		Smulge admirația dușmanului pentru eroismul, devotamentul, demnitatea și puritatea lui sufletească.	O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere, Avînd o viață verde în timpul tinereții Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții!...

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice și de caracter	Exemplificarea
Directă (formulată direct)	De către personajul însuși (auto-caracterizare)	Curajos.	N-ai grija, măi șoimanel eu am și duc cu mine/ O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine.
		Își păstrează vigoarea sufletească și trupească. Urăște pînă la moarte pe toți dușmanii țării.	Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus. Cînd voi culca sub țărna a dușmanilor cetel
		Greutățile nu-l înspăimîntă. Nu acceptă compromisuri. Vrea să moară demn. Patriot înflăcărat.	Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi! Să mai sărut o dată pămîntul țării mele.
Indirect (se desprinde din diferite aspecte)	Din faptele săvîrșite, conduita adoptată, din gîndurile și frămîntările sufletești ale personajului	Deși bătrîn, pornește la luptă, minat de un fierbinte patriotism.	Bătrînul Dan desprinde un paloș vechi din cui, Și simte că tot bate o inimă română.
		Curajos și viteaz.	El intră și se-ndeasă în gloata tremurîndă Fug toți și per din cale-il...
		Prieten devotat.	Punîndu-se de pază la capul lui Ursan, Căci paloșu-i naprasnic e vultur de oțel.
		Patriot. Își respectă cuvîntul dat.	Bătrînul Dan ferice se duce, Nistrul trece, Suspînă, șovăiește și, palid, cade mort!
		Albit de ani și zile (ceea ce presupune și experiență de viață).	Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,/ Iar munții, albi ca dînsul, se-nchină-n depărtare.
	Mediul în care trăiește personajul	Trăiește singuratic, în mijlocul naturii.	Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic/ În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic.

Felul caracterizării	Mijlocul de caracterizare	Trăsături fizice și de caracter	Exemplificarea
Indirect (se desprinde din diferite aspecte)	Limbajul personajului	Preocupat de soarta sa. Înțelept.	Și zice: Timpul rece apasă-umărul meu. Cînd, cînd s-a toci, oare, a vremii lungă coasă!
		Curajul, demnitatea și experiența de viață se dezvăluie prin vorbe înțelepte. Încercător în urmașii săi.	Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul, Căci are să renască mai fragedă la anul!

Concluzii: — varietatea procedeele de caracterizare folosite de scriitor.
— Dan, erou popular cu un caracter complex.

Poemul

Dan, căpitan de plai, de V. Alecsandri, evocă o pagină din trecutul nostru glorios, și anume un moment din lupta dramatică dusă împotriva cotorpitorilor țării. Faptele sînt plasate în secolul al XVI-lea, după moartea lui Ștefan cel Mare. Dan și Ursan nu figurează în documente istorice; de aceea se presupune că sînt plăsmuiri ale imaginației poporului. De altfel, Alecsandri s-a inspirat dintr-un cîntec popular, pe care l-a așezat ca *moto* al poeziei sale. Acești eroi sînt însuflețiți de sentimente nobile și întrușează pe toți luptătorii români care cu prețul vieții și-au apărât glia strămoșească.

Dan, căpitan de plai este un poem eroic.

Poemul eroic este o narațiune în versuri, alcătuită din mai multe episoade, cu unul sau mai multe personaje, care sînt însuflețite de sentimente nobile și să-otrșesc fapte mărețe.

Teme

1. Citiți în întregime poemul *Dan, căpitan de plai*, de V. Alecsandri.
2. Citiți legenda *Maria Putoianca*, de Dimitrie Bolintineanu. Arătați asemănările și deosebiriile dintre cele două eroine: Maria (din legenda lui Bolintineanu) și Fulga (din poemul lui Alecsandri).
3. Ce asemănări și deosebiri puteți stabili între baladă și poem?
4. Memorați versurile care v-au plăcut mai mult din poemul *Dan, căpitan de plai*.
5. Caracterizați pe Dan, eroul principal din poemul cu același nume, de V. Alecsandri.
6. Alcătuiți fișe literare pentru caracterizarea personajelor, după procedeele învățate în clasele a V-a—a VII-a.

(1818?—1890)

Născut la Bacău, și-a petrecut copilăria la Mircești, pe malul Siretului, în locurile pe care le va cînta în *Pasteluri* (*Malul Siretului*, *Serile la Mircești*, *Lunca din Mircești*, *Concertul în luncă*, *Dimineața, Iarna*).

A lăsat o operă vastă, în care își află ecou toate evenimentele la care a participat: Revoluția de la 1848 (*Deșteptarea României*), Unirea Principatelor (*Hora Unirii*), Războiul pentru Independență (*Ostașii noștri*).

Publică în 1852 prima culegere de poezii populare (*Balade adunate și îndreptate de V. Alecsandri*), creația populară fiindu-i izvor de inspirație în multe din poeziile sale (*Doine*, *Legende*).

Creație poetică meritorie este și ciclul *Legendelor*, în care evocă lupta poporului pentru libertate și chipurile unor eroi legendari (*Dan, căpitan de plai*, *Dumbrava Roșie*), sau prelucrează motive din legendele populare privitoare la originea unor păsări, flori, fenomene din natură etc. (*Legenda rîndunicăii*, *Legenda lacrimioarei* etc.).

A scris și opere în proză, mai valoroase fiind acelea în care zugrăvește aspecte și moravuri sociale (*Istoria unui galben și a unei parale*), impresii de călătorii (*O primblare la munți*), chipul unor prieteni din copilărie (*Vasile Porojan*).

Prin activitatea și opera sa dramatică, a contribuit la dezvoltarea teatrului românesc (*Chirița în provincie*, *Despot-Vodă*).

Comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezuri superstițioase, de datini strămoșești și, mai cu seamă, de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.

Vasile Alecsandri

Fefelega

de Ion Agârbiceanu

Dis-de-dimineață o vezi pe drum, tirindu-și calul de căpăstru¹. Femeia e înaltă, uscată, cu obrazii stricați de vărsat, arși de soare și de vînt. Pășește larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gitul întins, scobîlînd² din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adînc deșălată două coșărci³ desăgite. Sub coșărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pămîntii. Calul e alb, dar, sub coșărci, i s-a ros părul tot, și pielea, de-atîta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potîngul⁴. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cit o solniță, nu și-l mișcă nici la dreapta, nici la stînga. Nici femeia nu-i are grija, ci pășește mereu înainte; doar în răstimpuri zice așa, ca pentru sine:

— Ghii, mă Bator!

Trec așa, amîndoi, pe ulițele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealul Băilor și se pierd în coborișul repede de dincolo de deal. Pe acolo-i coastă pietroasă, și cărare-ai strîmtă, și femeia tot mereu ogoiește calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii.

Bator se zdrobește rău pe povîrniș, și ciolanele așa de tare-i împung în piele, cînd ici, cînd colo, de parc-ar căuta un loc să iasă din trupul bătrîn și ostentit. Corfele⁵, desăgite în spinare, bleoncăne⁶ în toate părțile, dînd să se desprindă de pe șaua mică, de lemn, și pleoapele se lasă și se ridică mereu de pe cele două răni alburii ce-nchipeie ochii, ca și cînd ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stînse de mult.

Ajunși în vale, se opresc lîngă o grămadă de piatră mărunțită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuță⁷ de lemn, o umple cu piatră și începe să încarce coșărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stînga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coșărcile pline, pornesc amîndoi, încet, la deal. Se-ntîlnesc cu băiețandrii care vin chiuind, cucuiați deasupra coșărcilor desăgite pe căluții mici, dar țepeni. Vin și ei după piatră. Băiețandrii-i dau bună-ziua femeii și trec mai departe.

— Să creșteți mari, să creșteți mari, răspunde dînsa, și trage-ntîns de că-

¹ Căpăstru = frînghie sau cureauă formînd un fel de plasă, care se pune pe capul calului spre a-l lega la iesle sau a-l duce undeva.

² A scobîlî = a aluneca, a cădea; aici, a se clătina.

³ Coșarcă = coș de nuiele împletite.

⁴ Potîng = lanț sau cureauă cu care se leagă plugul; (tare) ca potîngul = foarte rezistent, foarte tare.

⁵ Corfă = coș.

⁶ A bleoncăni = a se mișca dintr-o parte în alta, cu zgomot.

⁷ Troncuță = trocuță (diminutiv de la troacă), albie mică.

Caii mai tineri nechează, cheamă de ici și de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor stăpînei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarele și cunoaște, știe unde are să vie vreun pripor¹ mai greu de urcat. Acolo se adună, se iniaptă², suflînd, nădușit; pe nările largi, bătrîne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii.

Și calul se oprește bucuros, și răsuflă ca din foi. Femeia tocmește³ coșărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, și cată înainte: cît mai au pînă-n virful dealului?

Și tot așa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai ușor. Ajunși în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă⁴, mâine la alta. La cîte unii duce și săptămîni de-a rîndul.

Pe muiere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sînt, îi zic Fefe-leaga. Tineretul mai mărunt din sat așa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducînd piatră la unii și la alții. Cît aur vor fi scos unii și alții din piatra adusă în spinare de Bator, Măria nu s-a gîndit niciodată să socotească, dar, de multe ori, cînd Bator abia urca pe spinarea dealului, își zicea așa în gîndul ei: „Din cîtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta“. Îi plăteau de-o povară zece cruceri⁵. Și cînd era drumul bun, putea aduce cinci-șase poveri. Tot făcea pe săptămîină vreo trei zloți⁶. Și-și zicea în gînd: „Tot putem trăi“.

Odată trăise și mai bine. Pe cînd îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Măria Dinului. Și Măria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alătura, ca și acum, iar Dinu lucra în baie⁷, sfredelea stîlca și pușca cu praf ori cu dinamită, ca toți băieșii⁸. Și mai ciștiga și Dinu trei-patru zloți la săptămîină.

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuți copii. Aveau ce mîncea, și tot erau jigăriți. Dinu tușea mult; de cîte ori venea de la baie, ud și plin de tină, tușea și suduia copiii, — nu-i putea suferi văzîndu-i așa de prăpădiți. Muieroa le ținea partea, îi mîngîia, îi săruta pe obrăjorii scorțoși, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-i, măi rumâne, ce-aiștepti tu acuma de la ei? Cînd vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

— Pînă-i cucu!⁹ Dintr-ăștia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Și n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toți. Femeia l-a plîns ce l-a plîns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormîntarea, s-a gătat¹⁰ și

¹ Pripor = coastă de deal sau de munte, pantă abruptă.

² A se inipta = a se repezi; aici, a se opînti.

³ A tocmi = a pune într-o anumită ordine, a așeza.

⁴ Gazdă = țaran înstărit, bogătan.

⁵ Crucer, crețar = monedă de aramă folosită în Transilvania înainte de primul război mondial.

⁶ Zlot, zloți = nume dat în trecut monedei austriece (florinului).

⁷ Baie = aici cu sensul de mină.

⁸ Băieș = miner.

⁹ Pînă-i cucu = niciodată.

¹⁰ A se găta = aici cu sensul de a se isprăvi, a se termina.

cel din urmă bănuț din casă. Bator, în vreo trei zile, cît a hodinit pînă l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înțepenească. Acum femeia simțea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot așa ca pîn' trăia Dinu. Toți oamenii își vedeau de lucru, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Și cînd au văzut-o pe Măria, a doua zi după ce și-a îngropat bărbatul, c-a și plecat cu Bator de căpăstru, unul mai pestriț la mațe¹ a zis:

— Iată și pe Fefelega!

Și, de-atunci, Fefelega i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De cînd și-a închis Dinu ochii, și ea a ieșit în curte și a strigat „Tulai!“, de-atunci a simțit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb² și ronțăia liniștit la ogrinji³. Și cît a stat mortul în casă, de cîte ori ieșea Fefelega afară îi părea că Bator, cum ronțăia la ogrinji, dînd din cap ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea.“

Și așa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întrîagă pe ulițele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu. Nu doară așa, ca să se gindească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înțelegea decît într-un chip viața: să se frămînte săptămîină de săptămîină, ca, duminica, pe bănuții căpătați să cumpere bucate și legume pentru casă. Și, pentru asta, se simțea destul de tare, dacă avea pe Bator alătura. Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată, — cîndva, demult de tot, — gînduri mai luminoase, și inima, în tinerețe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înghămat la munca din care vedea că toată viața n-are să mai scape, a înțeles că, pentru o femeie necăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sînt, iac-așa, prostii, care-ți fac traiul și mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

— Ce să stai așa? Îmbătrînești, ș-atunci nu te mai ia nime.

— Ieie pe muma-dracului! zicea Fefelega.

Și privea cu dușmănie la oamenii aceia, care numai din bunăvoință o sfătuiseră așa. Apoi își pune capul în piept, trăgea de căpăstru. — „Ghii, măi Bator, ghii, măi sărac!“ — și-și vedea de drum, gîndindu-se la ceva. Nu știa ce-i, dar simțea că-i amar, și nu știa de ce-i mai vine în minte: că, adică, de ce mai trăiește omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decît ridicînd din umeri și, deci, îi era ciudă că, din cînd în cînd, îi venea iar gîndul acela. Cîteodată, dimineata, cînd pune coșărcile pe cal, i se părea că și Bator s-ar gîndi la lucrul acesta și că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

¹ Pestriț la mațe = rău la suflet, foarte zgîrcit.

² Pociumb = țaruș.

³ Ogrinji = resturi de paie sau de fin.

În cinci ani de văduvie a rămas cu doi copii, un băiat și-o fetiță. Trei au murit. Au murit toți când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca și când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau și-și rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai ușurează Dumnezeu, dar Fefelega nu se bucura deloc. Drept că băieții erau mari, dar, fiind tot bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpînul, zicînd că-i prea slab, că n-are virtute¹. Și Fefelega tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaște oamenii dacă are mort la casă decît de pe două lucruri: întîi, că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator sta legat de pociumb, ronțîind ogrinji, și a doua că, după înmormîntare, Fefelega pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, pînă era mortul în casă, dînsa ieșea de multe ori și se apropia de cal.

— Ce mai faci tu, Batore sărace?

Și calul ciolănos da din capu-i mare cît o solniță, pîrînd a zice: „De, ce să-i faci, așa e lumea!”

Și drept avea calul! Așa e lumea! Fefelega a simțit bine că-i așa, de cîte ori îi murea vreun copil și-și vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strîngea la inimă duminica. Da, atunci își scotea plata pentru munca de-o săptămînă, a ei și-a lui Bator. Și bog tanii, știînd-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, așa că Fefelega avea rămășițe mari pe la toți. Se încredeau că va veni, totuși, și săptămîna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Și mai făceau socoata că, de la o săptămînă pînă la alta, Fefelega, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dînsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creițărașul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zîmbet de batjocură i se așeza pe față. Și era ceva curios de tot zîmbetul acesta pe obrajii pămîntii, mîncăți de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie² pe care au picat mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le.

Așa, adunîndu-și plățile, rar putea să deie pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogotanii din sat. Aceștia stăteau la circiumă și beau bere. Fefelega nu mergea la slujbă, și, totuși, văzînd pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănuții pe care ar fi trebuit să-i deie ei, îi disprețuia, și, — ști-o amarul ei de ce, se simțea că-i mai mult decît ei, că-i mai bună creștină decît dînsii. Și, rar, dar rar de tot, cînd vreunul o amîna cu lunile și nu-i plătea, îi spunea verde în față:

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe cînd pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-i fi dat bogătașul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mînă de fin sub botul calului și-i zicea:

¹ Virtute = putere, tărie, vigoare.

² Surie = cenușie.

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Și calul, pipăind cu buzele mari, groase, finul, da din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da! Așa-s oamenii...”

Lucrînd săptămîna întregă, înțelegîndu-se cu Bator, ca și cînd în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefelega nu știa cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil pînă cînd altul își închidea ochii. Numărînd așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrîniseră și muierea, și calul. Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lîna oilor seine¹. Pe obrajii ei mîncăți de vărsat se formaseră părăiașe adînci, zbîrcindu-i fața. Bărbia i se ascuțise și începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era și mai ciolănos. Cele două petece pămîntii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i se rărise și i se rărea mereu. Buza de jos îi spînzura, ca și cînd i-ar fi atîrnat cineva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrîne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că așa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă niște farmece, că nu-i lucru curat de-i tot mor copiii, și tot la aceeași vîrstă.

Dar Fefelega nu credea în dracu și în puterile lui. Femeile își făceau cruce de necredința ei, dar Fefelega rămînea reco.

— Nu, soro, nu-i drac. Drac e omul cel rău și nedrept. Ăla-i dracu!

Și n-a umblat după fermeco și descintecă. N-a umblat. Și, la patru ani, două luni și treisprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit și fetița rămasă în viață. Cel din urmă copil. Și tot cînd să treacă peste al cincisprezecelea an. Și asta, ca și vreo trei mai-nainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-i cădea de pe obraji, pînă a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decît vreo două săptămîni.

Și cînd i-a murit copila aceasta din urmă, Fefelega n-a spus o zi nimănui nimic. Cît ce-a închis ochii, a pus luminița în sfeșnic. Să ardă mai departe, a ieșit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în șopronul plin de fin și l-a lăsat acolo slobod. Nu i-a zis nimic, ci, din întîmplare, și-a ridicat ochii spre capul bălanului. Pleoapele-i stăteau deschise, fără să clipească. Nicicînd nu-i pîrură cele două răni alburii așa de grozave, așa de adînci ca acum. Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviță de brad și a stat ziua-ntregă, așa cum stă lemnul. N-a plîns, nu s-a bocit, nu și-a sărutat copila, ci a stat așa, cu capul în palmele aspre. Și-i tot venea nodul acela amar, pînă-n git, că adică pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai ridica din umeri, dar nici nu-și deslușea gîndurile într-un răspuns. Ce vedea mai viu era viața pe care-o dusesese, de căpăstru, întîi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealul-Băilor înalt, pieptiș, cu colți de stîncă ieșiți ca niște mășele de uriași, vedea poteca de-atîtea ori bătută, și pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra așa ca-n vis de cîte ori a urcat și-a scoborit dealul acela, socotea cam cîte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci și cinci de ani. Apoi trecea cu gîndul la duminicile de peste an; în cîte a fost și în cîte n-a fost la biserică. Și cînd n-a

¹ Sein = de culoare cenușie.

fost, de la care om cîți bani a luat? Cu care s-a sfădit¹ pentru plată? Apoi auzea iar pe Bator cum păsește, pocnindu-și oasele, în urma ei, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Îl vedea cum se smincește², cu greutatea în spate, pe Dealul-Băilor la deal cum se proptește pe picioarele de dinainte, pe Dealul-Băilor la vale. Îl vedea, și se-auzea acolo, departe, pe sine, cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, să-race! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii!” Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morții săi, de la bărbat pînă la fetița aceasta din urmă. Lung șir de ani! Și ce de drumuri bătute, maica mea. Doamne, că, dacă le-ar pune în șir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum s-a isprăvit cu strapațul!³ Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Pînă i-au murit pe rînd, unul cite unul, copiii, n-a știut pentru ce se zolește⁴ atîta. Acum, cînd Păunița sta cu luminița de ceară la căpătîi, simțea Fefelega că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea știe! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și, iarăși, pentru doi, și în urmă pentru unul. Și două lacrimi micuțe, cît gămălia, îi umeziră ochii uscați.

Sara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească o dată și pentru cel din urmă suflet din casa ei”. Dimineața următoare a intrat în șopron⁵, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde știa că stau cele două corfe legate, indesăgite. Dar Fefelega l-a oprit.

— Stai Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porți piatra în spinare!

Și-l trăgea de căpăstru spre porțiță.

Calul, simțind că n-are coșărcile în spate, se priponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, mă dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefelega la tîrg, să te vîndă, să cumpere mama cunună și julj⁶ alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Batore!

Și ochii ei uscați se umeziră a doua oară.

Și, trăgîndu-l de căpăstru și tot vorbindu-i, l-a dus la oraș și l-a vîndut pe un preț ca vai de el. Calul simți mîna străină ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpîn și, întorcîndu-și capul după Fefelega, necheză în tîia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrînei se iviră a treia oară lacrimi și, ca într-o fulgerare, înțelese păcatul ce-l face, despărțindu-se de calul ce-a ajutat-o o viață întreagă. Dar, zadarnic! Dînsa nu mai avea ce face cu Bator. De cite ori l-ar fi văzut și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, — da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, — și n-ar fi putut răbda. Simțea că prietenia

aceea aproape omenească, ce a avut-o față de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos și-a iubit copilașii. Și totuși, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu văpsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Cînd ieși de la tîrguit, calul era legat de-o proptea într-o uliță strîmtă. Merse la el și-l mîngîie pe grumaji. Calul necheză iar.

— Bator, mă, nu fi tu supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păunița.

Și, tropotîndu-și pe trotuare cizmele grele, umbla, frîntă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-și ducă acasă podoabele cumpărate pe prețul lui Bator.

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect dureros și impresionant din viață prezintă autorul în această povestire?
2. În ce condiții muncește Maria Dinului?
3. Cum este privită ea de bogătașii pentru care muncește?
4. Ce lovituri nedrepte primește ea ca soție și ca mamă?
5. Ce atitudine ia Fefelega după fiecare lovitură primită? Este înfrîntă sau își leagă viața de altă speranță și altă grijă?
6. Cum se încheagă și cum se desfășoară „prietenia aproape omenească” dintre Fefelega și Bator?
7. În care alte opere literare ați mai întîlnit prietenia dintre om și animal?
8. Redactați rezumatul acestei povestiri.
9. Alegeți și comentați momentele acțiunii care pun în lumină demnitatea, tăria caracterului și omenescul profund ale ființei ei.
10. Ce sentimente trezește în sufletul cititorului această povestire?
11. Copiați pe maculator cuvintele adresate direct de Fefelega lui Bator și explicați atitudinea ei față de acest sprijin prețios.
12. Explicați sensul expresiilor: *pestriț la mațe*, *ști-o amarul ei de ce*, *a muncit din inimă*.

Realitate și închipuire în opera literară

Opera literară este un mijloc important de cunoaștere a vieții, a realităților sociale, a oamenilor. Scriitorul însă nu copiază realitatea, ci îi modifică anumite date, schimbă unele situații, alege ceea ce este specific mai multor oameni și creează un tip reprezentativ pentru aceeași categorie umană. În aceeași măsură procedează și cu faptele sau întîmplările pe care le pune pe seama personajelor.

¹ A se sfădi = a se certa.

² A se smînci = a se zbate.

³ A isprăvi cu strapațul = a termina cu alergătura, cu drumurile.

⁴ A se zoli = a se osteni, a se trudi.

⁵ Șopron = adăpost în care se țin uneltele de gospodărie, nutrețul sau vitele.

⁶ Julj (giulgiu) = pinză subțire și fină care se așterne peste ceva; aici, cu sensul de pinză cu care se acoperă mortul.

Unii oameni, deveniți personaje literare, au existat sau există în realitate, sub numele adevărat sau sub alt nume (Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, N. Bălcescu, Nică, D-l Trandafir, Fefelega, Darie etc.). Faptele și întâmplările puse pe seama acestor personaje le-au aparținut sau nu le-au aparținut în totalitatea lor; unele dintre ele au fost create de imaginația scriitorului, dar realizarea lor este posibilă. Chiar și literatura cu pronunțat caracter fantastic (basmul, legenda, balada etc.) pornește de la anumite fapte reale.

Rezultă că o astfel de operă literară prezintă întâmplări și fapte ale unor personaje reale sau imaginare, care emoționează și determină atitudini.

În „Fefelega”, Ion Agârbiceanu povestește întâmplări din viața unei femei strivite de nedreptatea socială de la începutul secolului nostru.

Până la moartea ultimului copil, ea nu disperă, își păstrează demnitatea, trăiește în suferință și tăcere, știind că are un rost în viață.

Situația grea a acestei femei are o *adîncă semnificație*. Pe de o parte, soarta ei dovedește degradarea vieții omului sărac într-o societate bazată pe nedreptate, pe de altă parte, întărește convingerea în forța și rezistența morală a omului.

Indiferent dacă Fefelega a existat sau nu în realitate sau dacă cele puse pe seama ei s-au întâmplat cu adevărat, ea reprezintă, prin devotamentul și demnitatea ei, o adevărată mamă. Gîndurile, faptele și reacțiile ei (desigur, unele sînt închipuite de autor) sînt profund umane, au aparținut și vor aparține întotdeauna unor asemenea categorii de oameni. De aceea ne impresionează atît de mult încercările copleșitoare prin care trece această femeie.

În acest sens, autorul mărturisește:

„...Îndeosebi m-a impresionat latura de suferință din viața sătenilor. Și iniția emoție era, de cele mai multe ori, de compătimire.

Mai ales primii patru ani de preoție mi-au dezvăluit cele mai multe mizerii ale vieții de la țară. Eram uneori săturat, supraincercat cu senzații și impresii deșteptate de mizeria sătenilor, încît regretam că m-am făcut preot să cunosc toată această mizerie, și materială și morală. Aveam senzația că mă întunec, ca la vîrsta dintre 16—22 ani, cînd încă nu aveau o credință hotărîtă. Simțeam necesitatea să schimb mediul. Da, aproape toate personagiile principale din scrierile mele au pornit de la un sîmbure de realitate. Creații de pură fantezie am puține, deși, evident, fantezia le-a completat, le-a depărtat uneori de realitate, pe cele ridicate de aici.

Schița care e amintită mai mult din scrisul meu, deși mai am cel puțin 6—7 care pot fi amintite alături de ea, vorbesc de „Fefelega”, mi-a pricinuit neplăceri. Publicată în „Viața românească” de la Iași, reprodusă de „Libertatea”, foaia populară din Orăștie, ea ajunge cunoscută în sat, în Bucium-Sașa unde eram preot, și femeia, poreclită așa... se supără. După ce i-a auzit cuprinsul a declarat că „popa își bate joc de oamenii necăjiți”.

Nuvela

Povestirea „Fefelega” este alcătuită din mai multe momente, legate strîns între ele; are o acțiune mai dezvoltată decît schița, prezintă ciocniri dramatice din viață, caracterele unor oameni, dintre care unul este personaj principal.

Povestirea epică în proză, cu o acțiune complicată, la care participă mai multe personaje prezentate în mediul lor de viață se numește **nuvelă**.

Temă

Analizați oral sau pe caiete următorul text:

— „Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefelega la tîrg, să te vîndă, să cumpere mama cunună și julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Batore!”

Stabiliți concordanța dintre stările sufletești ale Mariei Dinului și vorbirea ei, arătînd:

- de ce pentru prima dată își însușește porecla Fefelega;
- de ce spune „te duce... să te vîndă”... în loc de: te duc să te vînd;
- de ce spune „să cumpere mama” și nu Fefelega;
- de ce spune „măi dragă” în loc de „Batore sărace”;
- cum realizează superlativul adjectivului *alb*;
- de ce apare a doua oară adverbul de negație;
- care este valoarea gramaticală a lui *și* din propoziția:
„Că acum a murit și Păunița...”;
- care este sensul adverbului *acum*, repetat de trei ori?

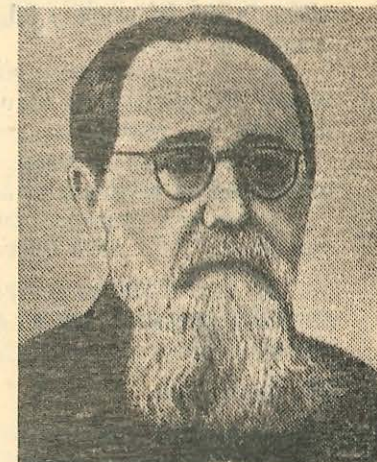
Ion Agârbiceanu

(1882—1963)

Scriitor transilvănean, a cunoscut încă din copilărie frumusețea naturii, cîntecul popular și viața oamenilor. Toate acestea se vor reflecta mai tîrziu în opera sa.

A înzestrat literatura noastră cu o operă întinsă, complexă prin aspectele zugrăvite, profundă prin semnificațiile ei, impresionantă prin gravitatea unor situații.

A scris volume de povestiri (*De la țară, Două iubiri, În întuneric* ș.a.), romane (*Arhanghelii* ș.a.), amintiri (*Licean... odinioară*), articole și mărturisiri (*Meditație în septembrie*).

Compunere

Varianța I

Chipul eroinei din nuvela *Fefelega*

de Ion Agârbiceanu

Planul compunerii

I. Introducerea

1. Locul personajului în operă

Ce loc ocupă Măria Dinului în desfășurarea acțiunii? Participă direct la toate momentele subiectului? Deci ce fel de personaj este?

II. Cuprinsul

1. Felul portretului

Este un portret surprins într-o singură împrejurare sau pe întregul parcurs al desfășurării acțiunii? Se constată o evoluție a trăsăturilor ei de caracter? Deși e un portret individual, de ce are semnificații mai largi?

2. Însușirile fizice

Ce trăsături fizice are Fefelega? În ce momente ale acțiunii sunt prezentate?

3. Însușirile morale

a. *Trăsăturile morale dominante.* Care sînt? Apar prezentate direct de autor sau se desprind treptat din fapte, gânduri, atitudini, preocupări, limbaj etc.?

— *Devotamentul familial.* Cum se manifestă și în care împrejurări? De ce respinge ideea recăsătoririi?

— *Demnitatea.* Cum acționează după fiecare lovitură? Cum se exteriorizează suferința ei? Ce atitudine are față de oamenii care o respectă? Dar față de bogași? De ce nu acceptă înjosirea și mila? De unde reiese această atitudine?

— *Hărnicia și modestia.* Ce reprezintă pentru ea munca? De unde se vede hărnicia ei? Își prețuia adevărata valoare a muncii? Ce dovedește această mulțumire cu puțin?

b. *Concepția despre viață.* Ce probleme de viață își pune? Găsește răspuns la ele? E convinsă că omul are un destin propriu al său? I l-a dat cineva sau depinde de realitatea socială?

c. *Prietenia cu Bator.* Ce vede ea în acest animal? La ce se referă discuțiile închipuite cu el? Cum se manifestă grija și încrederea în el?

De ce este îndreptățită precizarea făcută de autor că prietenia era „aproape omenească”? În care opere mai apar asemenea prietenii? Ce semnificație au?

4. *Autenticitatea portretului.* Are unitate portretul? Situațiile în care este pusă Fefelega sînt reale? De ce figura acestei femei rămîne întipărită în mintea cititorului?

III. Încheierea

Atitudinea cititorului. Ce sentimente și atitudini trezește în sufletul cititorului chipul acestei femei? Ce predomină: mila sau respectul pentru ea? De ce?

Îndrumări pentru alcătuirea compunerii

Se știe că orice lucrare trebuie să aibă un conținut încheiat, că părțile ei trebuie să fie astfel sudate încît ideile să decurgă firesc una din alta. De aceea nu este potrivit să se răspundă pe rînd la întrebări. Răspunsurile pot grupa mai multe întrebări, în așa fel ca fiecare frază să cuprindă o idee nouă sau o completare a frazei precedente. Orice afirmație va fi argumentată prin relatarea unor fapte sau exemplificată cu expresii ale autorului sau citate scurte și caracteristice.

Varianța a II-a

Imaginați-vă o statuie care să reprezinte pe Fefelega și pe Bator. Descrieți acest monument, așa cum vi-l închipuiți, arătînd:

— peisajul în care îl vedeți așezat și armonia dintre peisaj și acest monument;

— materialul din care este făcută statuia;

— poziția Măriei Dinului și a lui Bator;

— înfățișarea fizică și îmbrăcămintea femeii;

— atitudinea ei, gestul și expresia feței, gândurile și sentimentele exprimate prin ele;

— semnificația acestui grup statuar, ținînd seama de condițiile de muncă și de viață ale acestei femei, într-o vreme cînd omul era exploatat;

— alte aspecte sau gânduri.

Îndrumări pentru efectuarea compunerii

Înainte de a trece la redactare, notați toate ideile așa cum vă vin ele în minte. Pentru fiecare detaliu al monumentului țineți seama de conținutul și semnificația nuvelei. Concepeți poziția acestui grup statuar în funcție de semnificația nuvelei sau legată de un moment important (munca, odihna, discuția femeii cu calul, despărțirea etc.). După ce ați gândit și însemnat totul, lăsați să treacă o zi și apoi recitiți, modificați unele detalii și numai după aceea redactați compunerea, mai întîi pe maculator și apoi transcrieți-o în caiet.

Notă

Fiecare elev își va alege varianta preferată.

Elevii talentați pot face și un desen sau pot modela din orice material (în miniatură) acest monument.

Lecția cea mai însemnată pe care omul o poate învăța de la viață nu este că durerea nu există pe lume, dar că depinde de noi s-o folosim și să o putem transforma în bucurie.

Rabindranath Tagore (scriitor indian, 1861—1941)

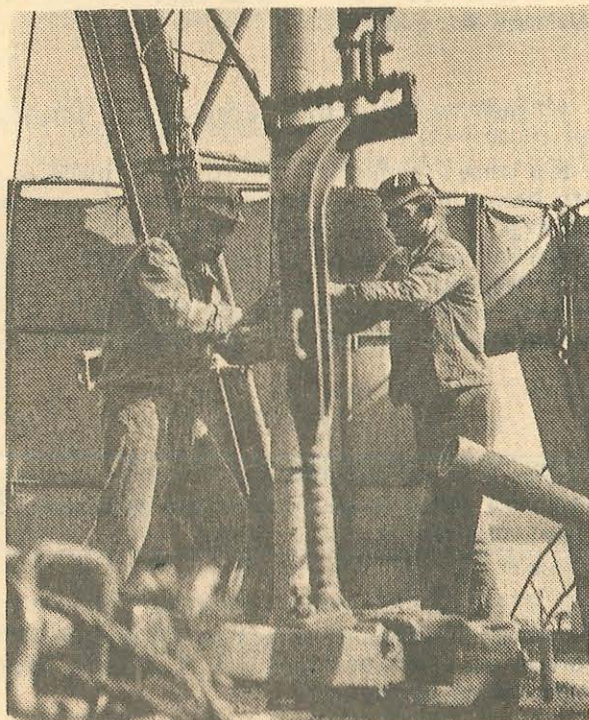
Lucrătorul

de Lucian Blaga

Te irosești în încordări de arc
lingă roțile mari de oțel.
Strivești între degete sinii materiei.
Îți sunt de păcuri minile și afumate zorile.
Lucrătorule, cu șorțul de piele albastră,
pentru tine mașinile cîntă
mai frumos decît privighetorile.

Lucrătorule, cu șorțul de piele albastră,
tu știi că frumoase sunt
numai lucrurile ieșite din puteri omenești.
Tu știi că nici o stea
n-a fost făcută de mîna ta,
și-ți zici: orice-ar spune prea mulții gureșii poeți,
nici o stea nu-i frumoasă.

Din fîntîni sfredelite-n osia planetei
îți scoți gălețile de foc.

Sondori la Tîlceni

Nu te cunosc, nu mă cunoști,
dar o lumină alunecă
de pe fața ta pe fața mea,
fără să vreau m-alătur bunei tale vestiri
și-o strig în sfintele vînturi.

Întrebări și teme

1. Ce sentiment comunică această poezie?
2. Care sînt versurile prin care poetul elogiază dăruirea în muncă, forța și truda continuă a muncitorului?
3. Ce chipuri de muncitori pot sugera versurile:
a) *Strivești între degete sinii materiei.*
b) *Din fîntîni sfredelite-n osia planetei
îți scoți gălețile de foc...*?
4. Care sînt versurile prin care poetul proclamă superioritatea frumosului artistic (făurit de mîna omului) asupra frumosului natural? Deci în ce constă poezia muncii?
5. Care este atitudinea poetului față de misiunea lucrătorului?
6. Alegeți din ultima strofă cuvintele folosite cu sens figurat: precizați-le înțelesul atribuit de poet.

Trebuie să-ți organizezi viața în așa fel încît munca să fie neapărat necesară; fără muncă nu poți duce o viață curată și fericită.

Anton Pavlovici Cehov (scriitor rus, 1860—1904)

Pentru odihna ta să lași în fiecare zi, pînă la moarte, tot ziua de mîine.

Nicolae Iorga (1871—1940)

Cînd vrei să duci la bun sfîrșit un lucru mare, caută mai întîi să te deprinzi în lucruri mai mărunte și mai ușoare, înainte de a te apuca de cel mare.

Platon (filozof grec, 427—347 î.e.n.)

Versul liber

Versurile poeziei *Lucrătorul*, de Lucian Blaga, nu mai respectă, ca în alte poezii, regulile ritmului, rimei și măsurii. Asemenea versuri se numesc **versuri libere**.

Versurile libere impun totuși măiestrie poetică, în sensul de a adapta lungimea versului la ideile și sentimentele respective.

Teme:

1. Ce înțelegeți prin ritmul, rima și măsura versurilor? Arătați și felurile lor.
2. Care dintre poeziile studiate pînă acum sînt scrise în versuri libere?
3. Învățați poezia pe de rost.

Viața omului numai atunci e prețioasă cînd urmărește un ideal.

Liviu Rebreanu (1885—1944)

Lucian Blaga

(1895 — 1961)

S-a născut la Lancrăm, lângă Sebeș-Alba, anii copilăriei fiind evocați în *Hronicul și cîntecul vîrstelor*.

În 1919, debutează cu volumul *Poezele luminii*, cuprinzînd versuri de o mare sensibilitate artistică. Urmează apoi volumele: *Pașii profetului*, *La cumpăna apelor*, *Poezii*. A scris piese de teatru (*Zamolxe*, *Meșterul Manole*), studii filozofice și de artă.

Poezia sa aduce o notă nouă și originală în lirica românească din prima jumătate a secolului nostru. Blaga a fost un mare poet, un cugetător profund, un innoitor al limbajului poetic și al versificației.

Poezia sa poate fi înțeleasă printr-o citire corect intonată, așa după cum scria însuși poetul: „Simt că din modul simplu al dicțiunii ce nici nu poate fi numită dicțiune, poeziile mele din urmă ce-și creaseră faima de a fi dificile (...) devin dintr-o dată accesibile. Nu prin explicații, ci doar prin felul citirii, prin care reliefează sensuri și accente...”

Spiritul uman încîntat de frumusețea naturii și a vieții primitive s-a simțit aproape jignit cînd tehnica a început să opereze prin păduri, ridicînd fabrici, vagoane zburătoare pe sîrmă, linii ferate. Se părea că poezia dispărea totdeauna din tărimurile omului deodată cu introducerea locomotivelor... Și totuși există o înaltă frumusețe și în tehnică... Cel ce se îndoiește de valorile estetice ale tehnicii amuțește de obicei privind un aeroplan în zbor. Dar nu numai mașina de zburat ne îmbogățește cu frumuseți noi: un automobil, o luntre cu motor, un vapor, o locomotivă sînt în mișcare lor de o netăgăduită frumusețe specifică. Cum însă această frumusețe e dinamică, ea nu poate fi prinsă de penel sau de dalta ca frumusețe statică a unui peisagiu; de aceea ea nici nu există decît pentru oamenii cu un înalt simț al frumosului.

Lucian Blaga

Hunedoara

de Traian Coșovei*

La intrarea în imperiul Hunedoarei, se profilează¹ brațele lungi ale macaralelor. Și așa cum ele se arată, întinse pe cer și pe fondul de păienjeniș de fier al construcțiilor, brațele macaralelor par semnaluri feroviare, vestind intrarea în acest univers al focului.

Pe toată valea, din zeci de locuri deodată, fulgeră întruna, ca într-o furtună care se apropie. La lumina acelor fulgere ies la iveală chipuri omenești, grupuri de oameni cățărați pe schelele înalte de fier, aplecați asupra lucrului.

Alunecă încet șiruri lungi ca niște riuri de foc, luminînd imensa vale în roșu; cine a fost acolo știe că sînt trenuri, ducînd șiruri de oale uriașe, pline cu fontă, cu oțel sau cu zgură topită. La lumina acelor trenuri care descarcă metalul incandescent², ies la iveală uriașe ziduri, nedeslușite conglomerate³ de metal; grupuri de oameni se văd umblînd acolo în preajma acelor îngrămădiri de foc, răscolindu-le.

Trenul merge încet, prudent parcă, prin această revărsare tulbură de lumini și incendii, din care răzbat vuiete, glasuri metalice.

Ca un templu fantastic, construit mai mult din sticlă și fier, un templu închinat metalului, se înalță, impresionant prin proporțiile și vastitatea lui — *Laminorul*⁴. Pe scene uriașe de foc dansează în acest templu cel mai fantastic dans uriașele blocuri de fier și oțel incandescent, strivite, modelate de laminoare. Pe zidurile, pe acoperișurile de sticlă și pe cerul înalt și pe chipul orașului, se precipită și se zbat fără încetare, ca niște fluturi uriași sufletele de lumină ale blocurilor uriașe de oțel incandescent strivite în laminoare. Ca niște regizori⁵ fantastici ai acestor dansuri ale blocurilor de metal, umblă pe aceste scene, printre mașini, oameni, metalurgiști, scăldați în sudori și vâpăi roșii. E cel mai mare și greu și neconținut spectacol de operă pe care îl dă Hunedoara.

De-o parte, pe culmi înalte, se ridică orașul strălucitor, feeric⁶, oglindit parcă în apele limpezi ale unui ocean; de cealaltă parte se ridică greoaie, tulbură, Hunedoara metalurgică, scăldată în culori aspre.

* Scriitor contemporan, născut în anul 1921.

¹ *A se profila* = a ieși în evidență.

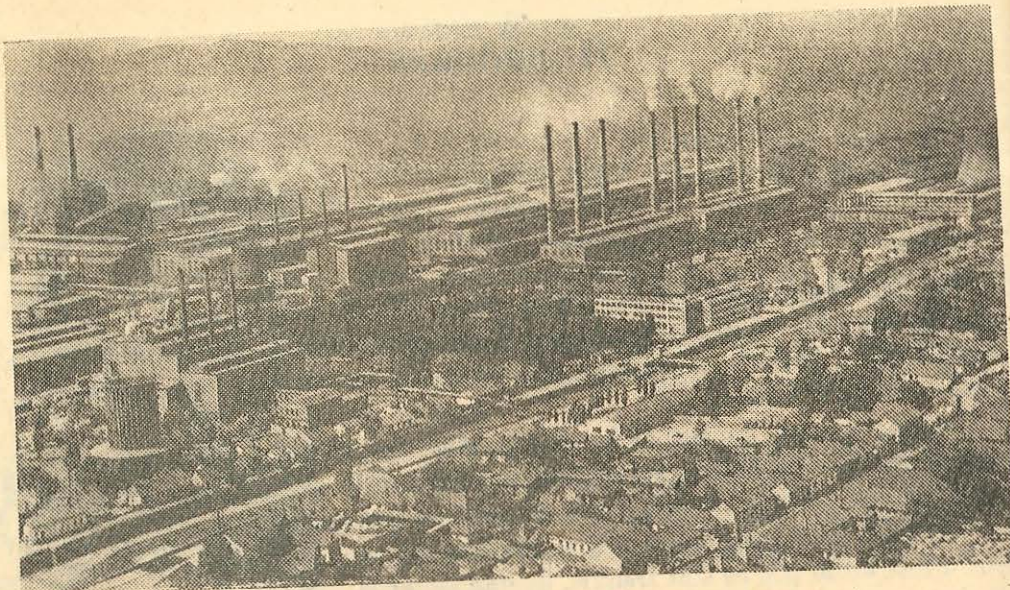
² *Incandescent* = încins de căldură, încît a devenit alb și luminos.

³ *Conglomerat* = aici, adunătură, îngrămădire (figurat).

⁴ *Laminor* = instalație care modelează metalul (încins) în lame, fire etc.

⁵ *Regizor* = specialist care se ocupă cu montarea și îndrumarea spectacolelor.

⁶ *Feer* = minunat, încîntător.

Hunedoara — vedere generală asupra Combinatului Siderurgic

Deasupra Hunedoarei, pe o zare a ei, se zbugiumă veșnic o furtună, ca o pădure dată în floare, luminând cerul întreg. De altfel, în partea aceasta a Hunedoarei cerul nici nu se zărește aproape niciodată, el este însăși această aglomerație de coșuri, conducte, cilindri izbucnind în mari înălțimi, stilpi și rețele de înaltă tensiune, trupuri întunecate de furnale, acoperișuri de hale, clădiri uriașe; coloane înalte, trimbe negre de fum.

Izbucnesc flăcări albastre, tocmai sus, în cer, la gura unui furnal și ard ca un rug înalt, luminând în albastru creștetele, adâncimile acelei păduri, acolo, în înălțimi, luminând orașul. Uneori, răsar, se aprind mai multe asemenea focuri deodată și atunci Hunedoara capătă înfățișarea unui ținut la marginea cerului, un platou foarte înalt, straniu¹, inaccesibil, locuit de făpturi legendare.

.....
Furnalul scotea un vuiet îndepărtat, de planetă în mers. Neostenit, robotul acela — *shipul*² —, care încărcă automat furnalul, nu se sinchisea de foc; nici nu-l ardea, nici nu-l înspăimînta. El urca întruna, din adînc, cantități uriașe de minereu și de cocs și le vărsa pe gura deschisă a furnalului, acolo, în înălțimi. Se auzea în văzduh urcușul lui, bubuind, gîfîind cît o mie de oameni, solitar acolo, în împărăția gazelor ucigătoare.

Acolo sus, în preajma capetelor furnalelor era împărăția fioroasă a gazelor, împărăția morții. Omul nu putea sta acolo. Omul nu putea urca pînă acolo decît echipat cu mască de protecție și însoțit îndeaproape de alți cîțiva oameni.

Asistam la operațiile constructorilor care automatizau încărcarea unuia din furnalele vechi; făceau astfel, ca la gura furnalului să nu fie nevoie să mai umble

¹ Straniu = ciudat, neobișnuit.

² Ship = vas mare de metal, care alunecă pe role, transportînd și descărcînd automat materiale.

nici un om. Era o muncă grea, acolo, în înălțimi, dar alături se ridica gigantul acela tînăr, furnalul 6, complet automatizat. În gura lui, în jurul lui trebuia să fie gaze, stătea învăluit în nori albi, ucigători, dar acolo, în preajma lui, nu era nici un om. Cu o regularitate matematică, urca sprinten, pe o linie ferată, pe un plan înclinat, un schip — un vagon special plin cu minereu; el urca pînă sus, deasupra gurii furnalului, descărca minereul și, în timp ce el cobora, pe o altă linie paralelă urca alt schip încărcat cu cocs. Acolo sus, în împărăția morții, nu mai lucra nimeni decît acești doi roboți colosali. Din cînd în cînd valuri uriașe, albe, și nori negri, aburi, gaze se abăteau, se învălmășeau, acoperind totul, ascundeau roboții aceia; erau desigur gaze, dar ei umblau, urcau și coborau cu regularitate și mișcarea lor acolo, în zona fioroasă a gazelor, te făcea să te cutremuri, deși știai bine că roboții de fier nu erau în nici un pericol.

Acolo, tocmai sus, la un furnal vechi, într-o cabină legată în fier, aproape suspendată în văzduh, ca o cabină de vapor, era un om tînăr. Acolo era postul lui de muncă, la stația de încărcare a furnalului. Sub el se învălmășeau norii de fum, avalanșele de vuiete și gaze; sub el erau gurile furnalelor și toată Hunedoara. Stătea în cabina aceea și supraveghea banda rulantă, postul de comandă. Bătea vîntul acolo, sus, cădeau avalanșe de fum și zgură, ușa cabinei se trîntea; un vuiet năprasnic zgîlția întruna cabina. De acolo se vedeau, amețitor, în jos, intrupările metalice ale uzinei. Totul era jos, în adînc, acolo era viața, erau oamenii. Aici, sus, vedeai un peisaj de munți, pe deasupra lor; guri de furnale, capete întunecate, vîrtejuri de fum, nori și șuvoaie albe de aburi și gaze invizibile; era o cernere veșnică de zgură, un vaiet și un zgîlțit groaznic, un geamăt din adînc, din abisurile de dedesubt.

De acolo puteai cuprinde toată Hunedoara, Orașul Muncitoresc și Orașul Tineretului. Dar nu aveai răgaz să privești decît așa, ca dintr-un avion, în timpul unei furtuni grele, printre nori care aleargă.

Acela era postul de muncă cel mai înaintat în împărăția gazelor și, obișnuit, lucrau acolo cîte doi oameni, avînd grijă unul de celălalt.

Locul acesta îl desființau acum constructorii, făcînd noua instalație mecanizată. Omul mai stătea acum acolo și supraveghea încărcarea furnalului, pîndit de primejdia gazelor care puteau să apară. Spasmele¹ tuturor furnalelor se învăluiau în jurul lui, vîrtejuri, avalanșe de fum se izbeau în cabina lui, făcîndu-se că o înghit.

Undeva, însă, cu două sau trei etaje mai jos, era stația de încărcare a furnalului 6; două săli mari, luminoase, cu aspect de uzină electrică. Un singur om umbla prin aceste săli, se plimba liniștit, aruncîndu-și privirile pe un tablou de comandă; urmărea pe un ecran luminos semne roșii, verzi, galbene, urmărind mersul acelor roboți care trudeau acolo sus, la încărcare. Într-una din săli, cu pereții acoperiți cu instalații electrice, amintind instalațiile de telefoane, țăcăneau cu regularitate diferite aparate, relee². Erau singurele glasuri care se auzeau răsunînd bizar în aceste săli liniștite. Aceste instalații comandau, puneau în mișcare colosala muncă de încărcare a furnalului.

¹ Spasm = aici, încordare (figurat).

² Releu = aparat sau dispozitiv care dă anumite comenzi pentru modificări în funcționarea unor sisteme tehnice.

Într-o asemenea sală trebuia să coboare după terminarea instalației omul care mai veghea încă, acolo, în înălțimi, în împărăția gazelor.

Constructorii lucrau sus, pe a treia sau a patra platformă a Hunedoarei. Ridicau piese mari, grele, cu ajutorul macaralelor și cu brațele. Simplul fapt că de acolo priveai în jos intrupările colosale ale agregatelor¹ și printre ele, în adânc, pînă ce ochiul nu mai putea desluși totul, îți dădeau amețeli. Muncitorii nu aveau însă vreme să se uite și să amețească; ei depuneau eforturi să ridice și să monteze acele piese, iar doi dintre ei — fără îndoială, cei mai curajoși și mai pricepuți — se urcau tocmai sus, la gura cuptorului, legați cu funii, executînd acolo, suspendați la mari înălțimi, operații anevoioase.

Întrebări și exerciții

1. *Hunedoara*, de Traian Coșovei, înfățișează aspectul specific al acestui oraș și al muncii oțelarilor. Călătorul este întâmpinat din depărtare de brațele largi ale macaralelor și de imensitatea construcțiilor de fier. Care este decorul pe care se profilează brațele macaralelor? Cu ce sînt asemănate aceste brațe? Ce semnificație poate avea această asemănare?

Explicați înțelesul expresiilor: *fondul de păienjenis de fier al construcțiilor, univers al focului*.

2. Hunedoara își dezvăluie tainele și frumusețile la luminile ei sclipitoare. Explicați sensul propoziției: *fulgeră întruna, ca într-o furtună*.

Ce se vede la lumina acelor fulgere?

Ce imagine sugerează adjectivele *cățărați, aplecați*?

De ce credeți că autorul a preferat adjectivul *cățărați* în locul altor adjective, ca de exemplu: *suiți, agățați, așezați*?

În aceste condiții se poate vorbi de eroism în muncă? De ce?

3. Șiruri lungi de trenuri transportă metalul incandescent, care luminează în roșu imensa vale a orașului și grupurile de oameni care descarcă acest metal. Cu ce aseamănă autorul aceste trenuri?

Cum explicați sensul adjectivului *turbure* din expresia: ... *revărsare turbure de lumini și incendii*...? (Sensul propriu al adjectivului *turbure* este: lipsit de limpezime, întunecat, neclar; sensul figurat este: neliniștit, agitat, zburcumat, tumultuos, învălmășit.)

4. Prin măreția sa, laminorul este comparat cu un templu, adică cu un loc în care se săvîrșesc acte, fapte importante din viață. Pe platformele lui, oameni și mașini deplasează și transformă blocuri de fier și de oțel, prin mișcări, sunete și ecouri ritmice, ca într-un adevărat spectacol. De ce se poate spune că laminorul este un templu al metalului, iar munca un spectacol? Ce imagini vizuale și auditive intră în componența acestui spectacol? Ce vă sugerează expresiile: ... *cel mai fantastic dans*..., *ca niște fluturi uriași, sufletele de lumină ale blocurilor uriașe de oțel incandescent*..., *ca niște regizori fantastici*... *scăldați în sudori și văpăi roșii*?

¹ Agregat = grup de mașini care lucrează laolaltă pentru înfăptuirea unor operații tehnice.

5. Cînd focurile de la gura furnalelor se aprind, Hunedoara, inundată de lumini, pare un ținut ciudat.

Ce comparații realizează autorul în acest sens? Ce semnificație are enume-rația respectivă?

Prin care precizări ale autorului Hunedoara este proiectată în legendă?

6. Cum descrie autorul condițiile de muncă din vechile furnale și cum descrie pe acelea din furnalele automatizate?

Ce impresii produce imaginea omului care va sta pentru ultima dată în cabina din vârful vechiului furnal?

Care notații precizează acum eroismul în muncă al oțelarilor hunedoreni?

De ce munca acestor oameni atrage admirația noastră, a tuturor?

Ce impresii de neuitat lasă cititorului *Hunedoara* descrisă de Traian Coșovei?

7. Este vizibilă tendința autorului de a surprinde artistic măreția, vastitatea, strălucirea locului descris și munca încordată a oamenilor.

Alegeți cuvintele și expresiile care subliniază convingător această preocupare a autorului.

Teme

1. Copiați pasajele care cuprind antiteze.
2. Explicați sensul cuvintelor *conglomerat, aglomerat*. Alcătuiți cîte două propoziții pentru fiecare cuvînt.
3. Cuvintele *prudent, sprinten, amețitor, greoi* sînt folosite de autor cu valoare adverbială. Alcătuiți propoziții (separate) în care aceste cuvinte să apară ca adjective și apoi ca adverbe.
4. Copiați pe coloane paralele pasajele în care substantivele *pădure, templu, furtună* intră în alcătuirea unor comparații, iar alteori sînt folosite ca metafore.

Compunere

O zi de muncă în atelier sau pe cîmp

Planul compunerii

I. Locul și timpul de muncă

1. Descrierea atelierului sau a cîmpului unde se lucrează.
2. Timpul (momentul zilei și starea vremii) — mai ales pentru munca la cîmp.
3. Cine participă la muncă.
4. Descrierea utilajelor, mașinilor și a principalelor unelte — mai ales pentru munca în atelier.

II. Munca efectuată și ambianța de muncă

1. Descrierea muncii efectuate.
2. Hărnicia și voioșia celor ce muncesc.
3. Preocuparea pentru precizia și finețea lucrărilor.
4. Ordinea și curățenia la locul de muncă.

III. Concluzii

1. Calitatea produselor realizate sau a muncii efectuate; rolul și importanța lor.
2. Bucuria muncii fizice.
3. Aspectul locului de muncă la plecare.

- Treaba fă-o cum se cade,
Și șezi atunci când se șade.
- Cum vei semăna, așa vei culege.
- Picătura mică găurește piatra tare.
- Cu furnica la muncă, cu iepurele la somn.
- Nu lăsa pe mine ce poți face azi.
- Un loc pentru fiecare lucru și fiecare lucru la locul lui.

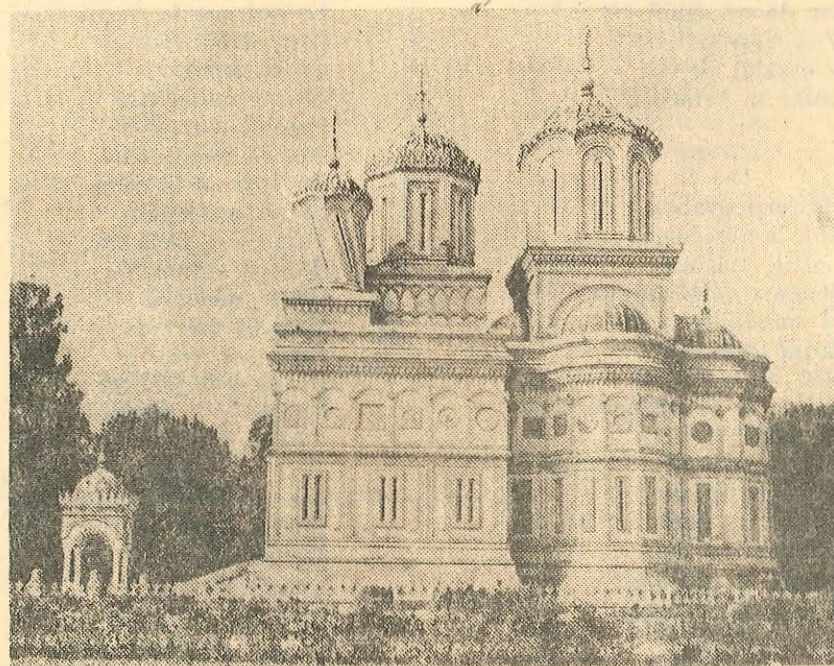
Proverbe și zicători românești

Mănăstirea Argeșului

I

Pe Argeș în gios
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăși zece:
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari
Și Mănoli, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Și de pomenire.
Iată, cum mergea,
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaș
Din fluier doinaș,
Și cum îl videa,
Domnul îi zicea:

„Mindru ciobănaș
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
La loc de grindîș¹,
La verde-aluniș?“
— „Ba, doamne, -am văzut,
Pe unde-am trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Cinii cum îl văd
La el se răped

Mănăstirea Curtea de Argeș – ctitoria lui Neagoe Basarab

¹ Grindîș = aici cu sensul de costișă, de la grind + sufixul -îș (grind = fîșie de teren de-a lungul malurilor unui rîu, pe care apele nu o acoperă decît în caz de inundații mari).

Și latră-a pustiu
 Și urlă-a morțiu".
 Cît îl auzea,
 Domnu-nveselea
 Și curînd pleca
 Spre zid apuca
 Cu nouă zidari,
 Nouă meșteri mari
 Și Manoli, zece,
 Care-i și întrece.
 „Iată zidul meu!
 Aici aleg eu
 Loc de monastire
 Și de pomenire.
 „Deci, voi meșteri mari,
 Calfe și zidari,
 Curînd vă siliți
 Lucrul de-l porniți
 Ca să-mi rădicați,
 Aici să-mi durați
 Monastire naltă,
 Cum n-a mai fost altă.
 Că v-oi da averi,
 V-oi face boieri,
 Iar de nu, apoi
 V-oi zidi pe voi,
 V-oi zidi de vii
 Chiar în temelii!“

II

Meșterii grăbea,
 Sforile-ntindea,
 Locul măsura,
 Sanțuri largi săpa
 Și mereu lucra,
 Zidul rădica,
 Dar orice lucra,
 Noaptea se surpa!
 A doua zi iar,
 A treia zi iar,
 A patra zi iar
 Lucra în zadar!
 Domnul se mira
 Și-apoi îi mostra,
 Și-apoi se-ncrunta
 Și-i amenința
 Să-i puie de vii
 Chiar în temelii!
 Meșterii cei mari,
 Calfe și zidari,
 Tremura lucrînd,

Lucra tremurînd
 Zi lungă de vară,
 Ziua pîn-în seară.
 Iar Manoli sta,
 Nici că mai lucra,
 Ci mi se culca
 Și un vis visa,
 Apoi se scula
 Și astfel cuvînta:
 „Nouă meșteri mari,
 Calfe și zidari!
 Știți ce am visat
 De cînd m-am culcat?
 O șoaptă de sus
 Aievea mi-a spus
 Că orice-am lucra
 Noaptea s-a surpa
 Pîn-om hotări
 În zid de-a zidi
 Cea-ntîi soțioară,
 Cea-ntîi sorioară
 Care s-a ivi
 Mini în ziori de zi,
 Aducînd bucate
 La soț ori la frate.
 Deci dacă vroți
 Ca să isprăviți
 Sfînta monastire
 Pentru pomenire,
 Noi să ne-apucăm
 Cu toți să giurăm
 Și să ne legăm
 Taina s-o păstrăm;
 Și-orice soțioară,
 Orice sorioară
 Mini în ziori de zi
 Întîi s-a ivi,
 Pe ea s-o jertfim,
 În zid s-o zidim!“

III

Iată-n ziori de zi
 Manea se trezi.
 Și-apoi se sui
 Pe gard de nuiele
 Și mai sus, pe schele,
 Și-n cîmp se uita,
 Drumul cerceta.
 Cînd, vai! ce zărea?
 Cine că venea?
 Soțioara lui,

Floarea cimpului!
 Ea s-apropia
 Și îi aducea
 Prinț de mîncătură,
 Vin de băutură.
 Cît el o zărea,
 Inima-i sărea,
 În genunchi cădea
 Și plîngînd zicea:
 „Dă, Doamne, pe lume
 O ploaie cu spume,
 Să facă piraie,
 Să curgă șiroaie,
 Apele să crească,
 Mîndra să-mi oprească,
 S-o oprească-n vale,
 S-o-ntoarcă din cale!“
 Domnul se-ndura,
 Ruga-i asculta,
 Norii aduna,
 Ceriu-ntuneca.
 Și curgea deodată
 Ploaie spumegată
 Ce face piraie
 Și îmflă șiroaie.
 Dar oricît cădea
 Mîndra n-o oprea,
 Ci ea tot venea,
 Și s-apropia.
 Manea mi-o vidăa,
 Inima-i plîngea,
 Și iar se-ncchina,
 Și iar se ruga:
 „Sufală, Doamne, un vînt,
 Sufală-l pe pămînt,
 Brazii să-i despoaie,
 Paltinii să îndoaie,
 Munții să răstoarne,
 Mîndra să-mi întoarne,
 Să mi-o-ntoarne-n cale,
 S-o ducă devale!“
 Domnul se-ndura,
 Ruga-i asculta
 Și sufla un vînt,
 Un vînt pre pămînt,
 Paltini că-ndoaie,
 Brazi că despoaie,
 Munții răsturna,
 Iară pe Ana
 Nici c-o înturna!
 Ea mereu venea,
 Pe drum șovăia

Și s-apropia
 Și amar de ea
 Iată c-ajungea!

IV

Meșterii cei mari,
 Calfe și zidari,
 Mult înveselea
 Dacă o videa,
 Iar Manea turba,
 Mîndra-și săruta,
 În brațe-o lua,
 Pe schele-o urca,
 Pe zid o pune
 Și glumînd zicea:
 „Stăi, mîndruța mea,
 Nu te spăria,
 Că vrem să glumim
 Și să te zidim!“
 Ana se-ncredea
 Și vesel ridea.
 Iar Manea ofta
 Și se apuca
 Zidul de zidit,
 Visul de-implinit.
 Zidul se suia
 Și o cuprindea
 Pîn' la gleznișoare,
 Pîn' la pulpișoare,
 Iar ea, vai de ea!
 Nici că mai ridea,
 Ci mereu zicea:
 „Manoli, Manoli,
 Meștere Manoli!
 Ajungă-ți de șagă,
 Că nu-i bună, dragă.
 Manoli, Manoli,
 Meștere Manoli!
 Zidul rău mă strînge,
 Trupușoru-mi frînge!“
 Iar Manea tăcea
 Și mereu zidea,
 Zidul se suia
 Și o cuprindea
 Pîn' la gleznișoare,
 Pîn' la pulpișoare,
 Pîn' la costișoare...
 Dar ea, vai de ea,
 Tot mereu plîngea
 Și mereu zicea:
 „Manoli, Manoli,
 Meștere Manoli!“

Zidul rău mă stringe...
 Copilașu-mi frînge!¹
 Manole turba
 Și mereu lucra.
 Zidul se suia
 Și o cuprindea
 Pin' la costișoare...
 Pin' la buzișoare,
 Pin' la ochișori,
 Încît, vai de ea!
 Nu se mai videa,
 Ci se auzea
 Din zid că zicea:
 „Manoli, Manoli,
 Mestere Manoli!
 Zidul rău mă stringe,
 Viața mi se stînge!”

V

Pe Argeș în gios,
 Pe un mal frumos,
 Negru-Vodă vine
 Ca să se închine
 La cea monastire,
 Falnică zidire,
 Monastire naltă
 Cum n-a mai fost altă.
 Domnul o privea
 Și se-nveselea
 Și astfel grăia:
 „Voi, meșteri zidari,
 Zece meșteri mari!
 Spuneți-mi cu drept
 Cu mina la pept,
 De-aveți meșterie
 Ca să-mi faceți mie
 Altă monastire
 Pentru pomenire,
 Mult mai luminoasă
 Și mult mai frumoasă?”
 Iar cei meșteri mari,
 Calfe și zidari,
 Cum sta pe grindis¹
 Sus pe coperiș,
 Vesel se mîndrea
 Și-apoi răspundea:
 „Ca noi, meșteri mari,
 Calfe și zidari,
 Alții nici că sînt

Pe acest pămînt!
 Află că noi știm
 Oricînd să zidim
 Altă monastire
 Pentru pomenire
 Mult mai luminoasă
 Și mult mai frumoasă!”²
 Domnu-i asculta
 Și pe gînduri sta,
 Apoi poroncea
 Schelele să strice,
 Scări să le rădîce,
 Iar pe cei zidari,
 Zece meșteri mari,
 Să mi-i părăsească,
 Ca să putrezească
 Colo pe grindis,
 Sus pe coperiș
 Meșterii gîndea
 Și ei își făcea
 Aripă zburătoare
 De șindrili² ușoare.
 Apoi le-ntindea
 Și-n văzduh sărea,
 Dar pe loc cădea,
 Și unde pica,
 Trupu-și despică.
 Iar bietul Manoli,
 Meșterul Manoli,
 Cînd se încerca
 De-a se arunca,
 Iată c-auzea
 Din zid că ieșea
 Un glas nădușit,
 Un glas mult iubit,
 Care greu gemea
 Și mereu zicea:
 „Manoli, Manoli,
 Mestere, Manoli!
 Zidul rău mă strînge...
 Copilașu-mi frînge,
 Viața mi se stînge!”
 Cum o auzea,
 Manea se pierdea,
 Ochii-i se-nvelea,
 Lumea se-ntorcea,
 Norii se-nvîrtea,
 Și de pe grindis,
 De pe coperiș,
 Mort bietul cădea!

Iar unde cădea,
 Ce se mai făcea?
 O fîntînă lină,

Cu apă puțină,
 Cu apă sărată
 Cu lacrimi udată!

Întrebări și exerciții

1. Prezențați subiectul acestei balade populare, insistînd asupra faptelor care alcătuiesc momentele lui.
2. Ce loc ocupă personajele în acțiune, în care momente apar ele?
3. Cine este personajul principal și ce ideal are el?
4. Cînd începe și cum evoluează zbuciumul lui Manole?
5. Cum puteți dovedi că în zbuciumul lui Manole se contopesc iubirea pentru soție și năzuința de creație?
6. Ce jertfește Manole pentru a face o operă durabilă?
7. Pasiunea creației s-a terminat o dată cu terminarea mărețului monument? Argumentați răspunsul.
8. Care sînt însușirile Anei? Cum se comportă ea? Ce o preocupă mai mult?
9. Poate fi socotit Manole un model al muncii creatoare? De ce?
10. De ce putem spune că, prin sacrificiul suprem, Manole și-a cîștigat nemurirea?
11. Ce crede poporul în legătură cu ideea durabilității unei creații artistice monumentale?
12. În această creație populară predomină trei elemente: credința populară despre zidirea mănăstirii, sacrificiul pentru zidirea ei și zbuciumul sufletesc al unor eroi. Care este ordinea importanței lor, stabilită de poetul popular? Argumentați.
13. Care dintre aceste elemente sînt specifice legendei și care sînt specifice baladei populare? Care dintre ele predomină în această poezie?
14. Ce este balada populară?
15. Ce legende populare și ce balade populare ati citit?

Meșterul Manole este fiecare creator de artă și de acțiune, fiecare zămislitor și întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui ce are mai scump; nu se poate viață nouă fără jertfă.

Tudor Arghezi

Meșter valah, azi nume de fîntînă,
 Crescut din lutul ce l-ai plămădit
 În sprintenă zidire cu trei turle
 Și ie dantelată de granit,
 Din cîntece pierdute pînă astăzi
 Și din puterea visului vînjos
 Ai încheșat, cu palme bătucite,
 Minunea de la Argeș mai în jos.

N. Labiș: Meșterul

¹ Grindis = aici, totalitatea grinzilor de lemn ale unui acoperiș.

² Șindrila = scîndurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperișul caselor.

Compunere

Meșterul Manole și jertfa pentru creație

Planul compunerii

I. Introducerea

Meșterul Manole, tipul omului din popor mistuit de focul creației.

II. Cuprinsul

1. Idealul lui Manole: să creeze ceva unic, prin care să depășească pe înaintași și să uimească veacurile viitoare.
2. Suferința lui: surparea zidurilor.
3. Manole nu este un om obișnuit, acceptă orice jertfă pentru a-și îndeplini chemarea creatoare.
4. Forțele naturii, dezlănțuite, nu-i pot stăvili această chemare.
5. Focul iubirii se contopește cu focul creației; suferința îl căleşte; jertfele tot ce are mai scump: soția iubitoare și însăși viața lui.
6. Monumentul se înalță și strălucește, în timp ce din ziduri răzbate tot mai stins glasul soției; orice construcție durabilă cere jertfă.
7. Visul lui Manole s-a împlinit, dar chemarea creatoare nu s-a istovit; poate crea altceva mai măreț.
8. Orgoliul creator al lui Manole se ciocnește de orgoliul egoist al domnitorului; puterea stăpînului îl doboară pe Manole, dar creația lui rămîne să înfrunte veacurile.

III. Încheierea

Semnificația baladei:

- prefigurează în imagini dinamice sacrificiul în slujba creației;
- este una dintre cele mai valoroase creații folclorice românești.

Să cunoști ceva temeinic și să faci ceva mai bine ca alții, să-l faci cît mai bine, dacă se poate să-l faci perfect. Să fii un artist, un maestru. Lucrul tău să se închege cu armonia, să devii autorul unei lucrări rotunde, complete și frumoase, al unui cosmos.

Tudor Vianu (1897—1964)

Proverbe și zicători

În basmul *Povestea lui Harap-Alb*, de Ion Creangă, Craiul îngăduie fiului său mijlociu să plece la împăratul Verde, îndemnîndu-l „să-și încerce norocul”, prin expresia **Fiecare pentru sine croitor de pîne**. Această expresie este o propoziție cu înțeles deplin și-și păstrează înțelesul chiar dacă o desprindem din text. Ea generalizează un fapt concret, dar în esență dă o povață: *fiecare om este dator să-și rostuiască viața așa cum crede de cuviință, dar după o bună chibzuială*. Expresia **Fiecare pentru sine, croitor de pîne** este un *proverb*.

Speriat de un urs, de fapt tatăl său travestit, și fiul cel mijlociu se întoarce acasă. Tatăl îl dojenește pentru nevrednicia sa printr-o altă expresie, potrivită omului fricos: **Apără-mă de găini, că de cîni nu mă tem**. Expresia aceasta comunică, aparent, un neadevăr, pentru că un om care nu se teme de cîni nu poate să ceară ajutor de frica unor găini. Și totuși, un asemenea om există: este fricosul care se laudă cu curajul său, dar la prima încercare, o rupe la fugă. Expresia este contradictorie prin formulare dar conține un adevăr din care se desprinde, indirect, o povață: nu te încumeta la fapte pentru care nu ai însușirile necesare. Este un *proverb* cu nuanță satirică. Tot cu nuanță satirică este și proverbul: **După război, mulți viteji se arată**.

Proverbul este o expresie populară (propoziție sau frază) adeseori metaforică, uneori cu ritm și rimă, prin care se transmite o povață, un îndemn, ca rezultat al experienței de viață.

Cînd fiul Craiului încearcă să găsească justificări, tatăl său îi reproșează, cu adîncă mîhnire, că, deși are trei feciori, nu se poate bizui pe destoinicia nici unuia, pentru că umblă de frunza frăsinelului, adică bat drumurile zadarnic, că unchiul lor se poate culca pe o ureche, că dorința lui de a-și lăsa moștenitor la împărăție se va realiza la Sfîntul Așteaptă. Aceste expresii sînt *zicători* pentru că exprimă simple constatări și își dezvăluie înțelesul numai în text.

Zicătoarea este o expresie populară, de obicei o parte de propoziție, ce caracterizează, cu precădere metaforic, situații, atitudini, împrejurări de viață, sugerînd o concluzie care uneori poate fi o povață.

Trăsături caracteristice

Asemănări		Deosebiri	
Proverbe	Zicători	Proverbe	Zicători
a) Expresii populare (propoziții sau fraze) adeseori metaforice.	a) Expresii populare (părți de propoziție) cu precădere metaforice.	a) Comunicări cu înțeles deplin uneori chiar fraze.	a) Comunicări succinte (părți de propoziție) uneori limitîndu-se numai la metaforă.
b) Transmit, indirect, o povață, un îndemn.	b) Sugerează o concluzie care uneori poate fi o povață.	b) Au înțeles chiar în afara textului.	b) Au înțeles numai în text.
c) Au deseori nuanță satirică.	c) Au deseori nuanță ironică.	c) Exprimă un adevăr, generalizează o situație, un fapt.	c) Caracterizează o situație, o împrejurare de viață, surprind o atitudine.

Temă

Citiți următoarele expresii populare:

Cine se grăbește, curînd ostenește.	Cine culege trandafiri, trebuie să se înțepe.
Mila de la străini, ca gardul de mărăcini.	Pune-ți friu la gură și lacăt la inimă.
Cerul curat de trăsnete nu se teme.	Nu lăsa pe mîine ce poți face azi.
Are zile cu carul.	Bună ca pîinea caldă.
Picat din nori.	Cu stea în frunte.
Plouă cu găleata.	Ruptă din soare.
Mare cît toate zilele.	De florile cucului.

1. Explicați sensul fiecărei expresii.
2. Arătați care dintre ele sînt proverbe și care sînt zicători.
3. Spuneți care dintre ele sînt construite prin transfer de sens (metaforă) și care prin comparație.

Folclorul

Literatura noastră populară, formată din doine, cîntece ocazionale (Plugusorul), legende, balade, basme, snoave, proverbe, zicători, ghicitori, strigături etc., este strîns legată de simțirea și de gîndirea poporului nostru, de viața și istoria lui, de năzuința spre mai bine.

Creația populară (literară, muzicală etc.) poartă și numele de *folclor* (la originea lui cuvîntul folclor înseamnă înțelepciunea poporului.) Folclorul literar stă la baza dezvoltării literaturii scrise. Mulți dintre marii scriitori au preluat teme din literatura populară și le-au dezvoltat.

Teme

1. Comentați proverbele și zicătorile de mai jos: arătați care dintre ele sînt proverbe și care sînt zicători:
 - Ascultarea este viață, neascultarea este moarte.
 - Cuvîntul omului — icoana gîndului, faptele lui — icoana sufletului.
 - Dreptatea niciodată nu piere.
 - Fapta bună e pentru om cunună.
 - Limba dulce mult aduce.
 - Nimeni nu se naște învățat.
 - Parcă tot îi plouă și îi ninge.
 - Prietenul se cunoaște la nevoie.
2. Extrageți din *Amintiri din copilărie* (fragment), de Ion Creangă, proverbe și zicători și explicați-le sensul.

Compunere

(Dezvoltarea unui proverb)

Omul muncitor, ca pomul roditor

Planul compunerii

I. Introducerea

Este o lege a firii ca omul și planta să îndeplinească un rol în natură și în viață.

Tenacitatea și răbdarea, efortul și dăruirea asigură omului împlinirea acestei meniri și a succesului în viață.

II. Cuprinsul

- Se cunoaște exemplul multor oameni care au muncit și au creat încă din copilărie.
- Omul adevărat nu poate trăi fără idealuri; măsura îndeplinirii lor asigură farmecul vieții.
- Crearea unor valori materiale sau spirituale, îndeplinirea idealurilor presupun eforturi și sacrificii.
- Munca înobilează pe om, aduce bucurii personale și foloase oamenilor.
- Prin munca sa, omul a înălțat necontenit societatea pe treptele progresului și civilizației.
- Satisfacția morală a omului pentru menirea împlinită întrece orice răsplată materială.

III. Încheierea

Natura și viața sînt frumoase și darnice; omul trebuie să învețe să le folosească rațional pentru fericirea sa și a tovarășilor săi.

Îndrumări pentru efectuarea compunerii

O asemenea compunere nu trebuie redactată în grabă; ea presupune meditare, concentrare adîncă, pentru a găsi cele mai convingătoare cuvinte în susținerea ideilor.

Se recomandă ca ideile despre existența omului să fie raportate la fapte care dovedesc hărnicia și înțelepciunea omului, la menirea lui în societate.

De un real folos poate fi lectura prealabilă a altor proverbe și zicători sau a unor memorii ale personalităților literare, artistice sau științifice.

Dezvoltarea unui proverb într-o compunere se poate face și sub forma unei narațiuni.

Sfintă muncă e aceea
Ce răsplată-n ea-și găsește.
De-nțelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ții.
Urgisit de toți să fii,

Tu de-a pururea iubește,
Iar ca să trăiești în pace,
Nimic lumii să nu-i cei,
Binele te-nvaț-a-l face
Ca albina mierea ei.

Alexandru Vlahuță

Un om năcăjit

de Mihail Sadoveanu

Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, și-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onișor ieșise cu șase oi la mugurul proaspăt al primăverii.

Era un copilăș palid și mărunțel și tira pe pământul ravăn niște ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi triști învăluiți ca-ntr-o umbră cenușie și-și scoase cu anevoie din cap pălărioara veche pleoștită ca o ciupercă. Îmi dădu bună-ziua c-un glas moale în care parcă suna o suferință timpurie; apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor toiegele alb, îndemnându-le spre crîng.

— Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?

— M-a trimis tătuca să le mai port! Îmi răspunse el serios, cu glasul subțirel și peltic; și se opri.

Oile se opriră și ele și întoarseră capetele spre călăuzul lor.

— Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?

— He, sînt eu vrednic; da' acum n-am ce purta, sînt supărat...

— Cum se poate? Și de ce, mă rog?

— De ce? mă întrebă el ridicînd spre mine fruntea pe care sta zimțuit în neregulă păru-i buhos¹, pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; și-acuma am rămas numai cu acestea șase...

Deși „flăcăul” cu care vorbeam era numai de-o șchioapă, deși intrase în a opta primăvară a vieții lui, năcazul lui era adînc și serios; zîmbetul meu pieri pe dată.

— Și v-au murit multe, bre Niculăeș?

— Multe... răspunse el grav, rezemîndu-se înaintea mea în băț, ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă și suduie cînd cade cite-o oaie; mă mai bate și pe mine citeodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acu, azi, mi s-a întîmplat alta. Cînd ieșeam din sat, a trecut unul repede cu căruța și mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă și abia suflă. Are să se ducă și asta. Era a mămucăi, și mi-o lăsase mie...

Glasul lui dintr-o dată scăzuse într-un tremur de lacrimi.

— Și pe omul care ți-a pălit oaia nu-l cunoști?

— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.

— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?

— Tătuca nu-i acasă; a ieșit la arat cu cei mari.

— Și de ce spui că ți-o lăsase mămucă-ta ție?

¹ Buhos = ciufuit, zbirlit.

— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului și ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngrije..., n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, ș-a murit într-o duminică. Și-nainte de asta, m-a mîngiat așa pe frunte și mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta...

Copilul cel mărunțel îmi vorbea cu seriozitate și cu durere, ca un om mare. Aș fi vrut să-l mîngii într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aș putea spune unui copil. Ș-o dezmiardare cu mîna pe fruntea lui cu păr zbîrlit nu era o mîngiere pentru acest om. Văzîndu-mă că tac, el mă privi cu luare-amînte. Fără îndoială că nu aștepta de la mine nici vorbă bună, nici dezmiardare.

— Apoi eu mă duc să-mi port oile... îmi zise el cu hotărîre.

Și, urnîndu-se din loc, începu a-și tîri iar ciubotele grele, îndemnînd cu bățul alb oile spre dumbrăvioara de la malul Siretului.

Începui a merge și eu alături cu el, pe cărarea proaspăt zbicită. Cerul era limpede, soarele umplea cîmpiile de lumină, și din cînd în cînd se vedea Siretul scinteind la cotituri.

— Uite, asta-i oia pălită... îmi zise Niculăeș atîngînd cu bățul mioara care pășea încet, șchiopătînd, în urma cîrșorului. Apoi dac-a pieri și asta, are ce mă păli și mustra tătuca... parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care-o am...

Smîrcii din nas și-și trecu deasupra buzelor minica lungă a anteriorului. Apoi oftă adînc.

— De ce oftezi, Niculăeș?

La o asemenea întrebare de prisos copilul nu-mi răspunse.

— Cînd era mămuca bolnavă, zise el într-un tîrziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lingă dînsa, ca să-i dau apă, cînd îi era sete... Avea arșită mare. Eram singuri; ceilalți erau pe-afară, după treburi. Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe tătuca. Și eu o întrebam așa: Unde-ai să te duci, mămuță? Și ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăeș, și tu să nu spui la nimeni... Eu nu spuneam, dar tătuca știa și el asta și era supărat și tot trîntea și izbea și întreba: Da' cit ai să-mai bolești, măi fumeie?

Copilul vorbea încet cu glasul lui de suferință și nu mă privea; parcă nu vorbea cu mine și sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna.

— Da' tu ce mergi așa de moale? întrebă el pe mioara lui. Așa-i că te doare? te-a trîntit și te-a pălit răul cela... He, dac-aș fi fost eu batîr¹ ca bădița Mihai, l-aș fi apucat de piept și l-aș fi scuturat: Măi, cum să-mi calci tu mie oia?... Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i odihni...

— Nu te teme, Niculăeș, că nu piere... îi zisei eu.

El tresări și întoarse repede capul spre mine. Apoi tăcu pînă ce ajunserăm la țărmul apei. Acolo găsirăm alunii și cornii în floare. Toporași violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoi și cîntezoii cîntau între muguri de mesteceni. Siretul venea involburat, mare și tulbure, și trecea c-un fel de supărare parcă pe sub dumbravă. Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung, pe cînd oile, împrăștiute în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mișcătoare iarbă mărunță.

¹ Batîr = cel pușin, măcar.

— Uite coccostircii... zise el deodată cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarășelor lui.

Dincolo de mal, într-un smîrc, umblău cu pași rari coccostircii cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crîngului trecu cu zbor șuierător un cîrd de rațe. Veniră din susul riului filfiind rar din aripile lor ascuțite și doi pescăruși albi. În dumbrava plină de lumină văzui deodată zburînd și fluturi roșii — și-n singurătatea care ne împresura era ceva blind și dulce, ca-ntr-un basm al copilăriei.

Lăsai pe Niculăeș al lui Onișor singur în liniștea țărmului și pornii în josul apei, spre locuri care și mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult. Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor și glasul lui trist îmi suna neconținut în urechi. Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un vâl fumuriu: ochii ei îi avea și copilul. Fusese o fată vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte. De toate darurile ei avusese parte Dumitru Onișor, gospodar bun, dar om hursuz și cam cîrpănos. Acum Irina noastră cea de odinioară murise; povestirea copilului îmi adusesese aminte de toate cele de demult frumoase și pentru totdeauna pierdute. Murise, lăsînd sufletul ei cald și mintea ei bogată copilului, — care sta acum sub mesteceni la malul apei, vorbind cu oile lui.

Mormîntul ei, ca al tuturor în tristele noastre ținîrimuri¹, n-avea nici un semn și nici o floare și Onișor își ara ogorul nepăsător, îngrijat numai de holda de mine. Amintirea Irinei noastre trăia numai în copilul cel palid. Duiosia ei, înțelepciunea ei și ceea ce era în sufletul ei vis parcă trecuseră în mărunțul meu tovarăș de drum, în serile acelea singuratiche de suferință, cînd amîndoi sfătuiau cu ochii în lacrimi, ș-afară bîntuiau, cu chinuite plîngeri, vifornitele iernii.

De la un loc, de pe înălțimea malului, mă întorsei chemat parcă de cineva și privii în urmă. Copilul sta sub mesteceni și-l vedeam parcă nedeslușit, ca-ntr-o ceață de lumină. Oile pășteau în juru-i. Pițigoi își rosteau, cu vîers subțire, veșnicele lor cuvînte de bucurie: Simț a vară! simț a vară! Și de bună-samă, ca-n toate zilele, Niculăeș grăia cu oile lui. Ș-acuma întreba pe mioara cea bolnavă:

— Cum îți mai este? Tot te mai doare?...

Oaia răspundea, behînd ușor și dulce.

— Să nu mori, că numai tu mi-ai rămas de la mama... îi zicea el încet.

Coccostircii clămpăneau² în smîrcul de peste apă. El îi privea cu luare-amînte. Un pițigoi veni deasupra capului lui acoperit cu pălăria pleoștită, scîrțîindu-și neconținut cîntecul.

— Tu ești bucuros și fără grijă... îi murmură, ca o mustrare, băiatul. Și ofta, ca un om năcăjit și plin de griji ce se afla...

Tîrziu, întorcîndu-mă, îl găsi înseninat, căci mioara i se înviorase. Cu o custură³ cerca să-și facă o trișcă⁴ dintr-o rămurică de răchită. Și cînd ridică zîmbind ochii spre mine, — mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din ne-

¹ Țîntirim = cimitir.

² A clămpăni = a face un zgomot asemănător căderii unui capac.

³ Custură = lamă de cuțit, cuțit, briceag.

⁴ Trișcă = fluier scurt din lemn.

gură, ș-o asemănare izbitoare cu ochii și zîmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare și-mi fermecase c-un zîmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții.

Întrebări și exerciții

1. Ce aspect din viață relatează Mihail Sadoveanu în această povestire?
2. Cine este și cum arată Niculăeș?
3. Cum își dezvăluie Niculăeș durerea pentru pierderea mamei?
4. În ciuda fapturii lui mici, cum gîndește și cum se comportă copilul? Motivați prin cuvintele scriitorului.
5. Care sînt sentimentele scriitorului față de copil?
6. Ce vă spune titlul acestei povestiri?
7. De ce această povestire este o schiță?
8. Ce moduri de expunere folosește scriitorul? Identificați-le în text.
9. Transcrieți pe maculatoare toate notațiile scriitorului privitoare la vorbirea lui Niculăeș. Ce observați?
10. Rețineți expresiile; folosiți-le în exprimarea voastră, atunci cînd vorbiți despre situația lui Niculăeș.

inima	— bucurii, plăceri	{	— a-i crește inima = a se bucura — a rîde inima în cineva = a fi bucuros — după voia (pofa) inimii = după plac, nestîngherit, cum îi e dorința
	— dureri, necazuri	{	— a i se rupe inima = a-i fi milă de ceva — a i se topi inima = a suferi de durere sau de dor — a pune la inimă = a se supăra
	— iubire	{	— a avea la inimă = a iubi pe cineva — a-i rămîne inima la = a rămîne cu gîndul la ceva sau la cineva — a-l trage inima = a se simți îndemnat
	— bunătate, răutate	{	— a spune de la inimă = a fi sincer — a avea inimă largă = a fi mărinimos — cu inimă de piatră = nepăsător, rău
	— curaj	{	— cu inimă = inimos, curajos, pasionat — a-și lua inima-n dinți = a se îmbărbăta

Teme

1. Caracterizați pe Niculăeș, personajul principal al povestirii *Un om năcăjit*, de M. Sadoveanu. (Folosiți îndrumările de la pag. 81—84.)
2. Citiți povestirea *Niculăiță Minciună*, de I. Al. Brătescu-Voinești.

Ciobănașul, de N. Grigorescu

Priviți-l ce frumos, ce liniștit șade rezemat în ghioaga lui, adesea artistic cioplită — sceptra și arma lui strămoșească. Pare că, de cînd e muntele, stăpînește și veghează-a-colo. În picioare, în atitudinea lui obișnuită, de o firească eleganță, cu palma stîngă pe măciuca ghioagei, cu brațul drept adus ca un arc, sprijinit pe mina stîngă, se uită-n adîncul zărilor, cu ochii care mai mult gîndesc decît vîd; lingă el, ciinele lui cel mai iubit stă, parcă, în așteptarea unui cuvînt, a unei porunci. E tăcere — nu se aude decît ronțăitul oilor care pasc mai prin apropiere și, din cînd în cînd — cling, clang — tilinca sutașelor¹. Nici un nor pe cer, — nici o adiere de vînt. Peisajul e curat, proaspăt, scădat în lumina de sărbătoare a înălțimilor. În fund se zăresc, lin ondulate, albastrii, coamele munților...

A. I. Vlahuță: Pictorul N. Grigorescu

¹ Sutașă = oaia (de obicei din sută în sută) căreia i se pune tilincă într-o turmă.

Nicolae Grigorescu

(1833 — 1907)

Nicolae Grigorescu, cel mai mare pictor al nostru, provine dintr-o familie de țărani. Rămânând orfan, începe să picteze iconițe, de la vîrsta de 12 ani, pentru a-și câștiga existența. Mai târziu, trece la executarea unor picturi pe pereții bisericilor. Și-a desăvîrșit talentul la Școala de Arte Frumoase din Paris. Întors în țară, participă cu numeroase tablouri la expoziții, impunându-se ca un artist mare, insuflit de cald patriotism.

În timpul Războiului de Independență de la 1877, se deplasează pe front și schițează figuri de ostași sau scene de luptă, pe care apoi le transpune în tablouri deosebit de izbutite (*Sentinela*, *Atacul de la Smîrdan* etc.). Pleacă din nou în Franța, unde lucrează intens și deschide expoziții. De-acum este socotit mare pictor european.

Reîntors în țară, se dedică picturii inspirate din viața satului și din peisajul țării, reușind să surprindă admirabil pe pinzele sale chipuri de oameni și aspecte specifice din munca lor și din natura patriei (*Țărancă voioasă*, *Cioban*, *Bordei*, *Fete lucrînd la poartă*, *Luminiș* etc.).

Spre sfîrșitul vieții pictează mai mult ciobănași, ciobănițe, care cu boi. Tablourile, prin conținutul și coloritul lor, sugerează armonia și frumusețea vieții. Ele sînt încărcate de optimism și poezie.

Compunere

Ciobănașul, de N. Grigorescu

Planul compunerii

1. Personalitatea lui N. Grigorescu

- epoca în care a trăit;
- locul ocupat de el în pictura românească.

2. Descrierea tabloului

- claritatea și prospețimea imaginii zugrăvite;
- locul ocupat de ciobănaș și poziția lui;
- înfățișarea exterioară a ciobănașului;
- atitudinea lui, expresia feței (puritate, gingășie, măreție);
- prezența ciinelui: locul și semnificația lui;
- locul oilor, poziția lor;

- aspectul peisajului: relieful, vegetația, anotimpul, momentul zilei, cerul etc.;
- înfrățirea dintre om și natură.

3. Semnificația figurii și a muncii ciobănașului

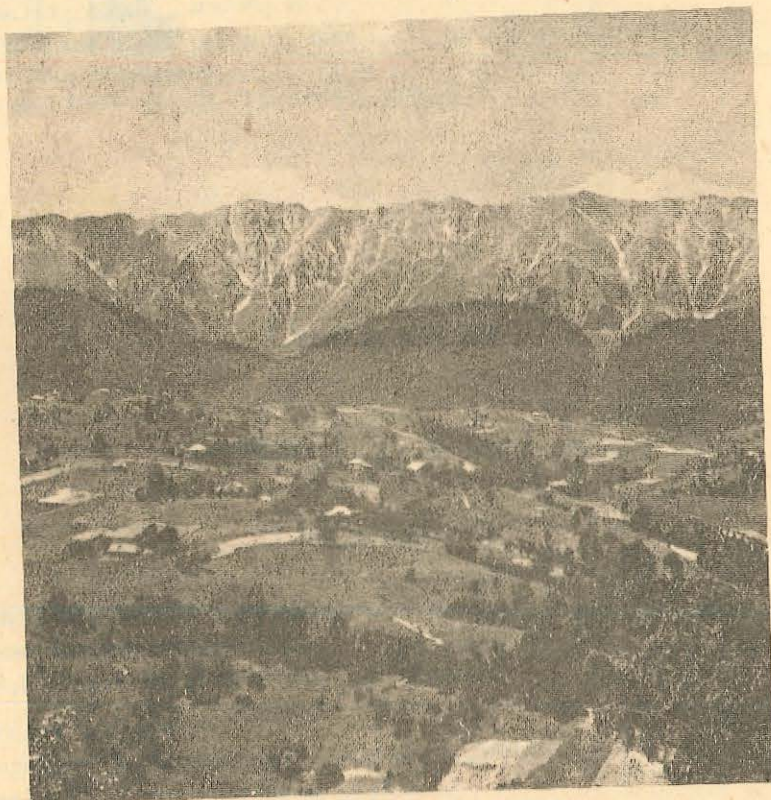
Notă

Pentru a înțelege adevărata valoare a picturii lui Grigorescu, vizitați, în prealabil, muzee de artă. Se recomandă și cercetarea următoarelor volume de studii și reproduceri: *Pictorul N. Grigorescu*, de Al. Vlahuță; *N. Grigorescu*, de George Oprescu; *N. Grigorescu*, de Vasile Varga; *Pictura românească în imagini*, de Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu și Marin Mihalache.

Bunădimineața, Primăvară!

de Tudor Arghezi

A! Bunădimineața, Primăvară!
Iar proaspătă te-ntorci în țară,
Tu fragedă, și ea întinerită.
În țara din răsăritul verzi, fii binevenită.
Te aștepta cu cofa plină
De rouă nouă și lumină.
Te-ntimpină-n cămașa de in și borangic,
Tivită cu chenare de iederă și spic,
Pe poale cu garoafe și cu vâpăi de mac,
De boance¹ și crăițe și-albastre flori de ac².
Împodobită toată, de marea sărbătoare,
În așteptarea-n luncă a scumpei surioare.

Paisaj din Munții Apuseni

¹ Boancă = 1 — plantă decorativă cu flori în diferite culori (mai ales galbene); vizdoagă (în unele regiuni); un fel de crăiță; 2 — ramură.
² Flori de ac = flori cu petale lungi și subțiri.

Purtată-n umăr, cofa ți-o pleacă pîn' la gură,
Să iei, ca-n sărutare, din ea, o sorbitură.

Băuși destule lacrimi într-altă primăvară,
Din ciutura cu singe și-aghiazma¹ lor amară.
Ți-au semănat în cale, aminte să-ți aduci,
Pămîntul cu morminte și cu păduri de cruci.

Dă-i mîna, copilandră, de-a pururea fecioară,
Că vă-ntilniți depline, acum înflia oară,
La început de vremuri, nădejdi și învieri,
Două-nfloriri de muguri și două primăveri.

Întrebări și exerciții

1. Ce sentimente comunică poetul prin această poezie?
2. Cum este întimpinată sosirea primăverii?
3. Prin care procedeu artistic sînt înfățișate primăvara și patria?
4. La care primăvară și eveniment social se referă poetul în strofa a treia?
5. Care este sensul ultimelor două versuri?
6. Ce este specific românesc în această poezie?
7. Ce fel de procedee artistice sînt expresiile: *ciutura cu singe, rouă nouă și lumină, vâpăi de mac*? Explicați-le sensul.
8. Alegeți enumerațiile și arătați-le semnificația.
9. Explicați și rețineți construcțiile: *țara din răsăritul verzi, cofa plină de rouă și lumină, tivită cu chenare*.

Teme

- I. Cuvîntul *văpaie* are următoarele înțelesuri:
 - a) cu sens propriu înseamnă: flacără, foc, arșiță, dogoare;
 - b) cu sens figurat înseamnă: înflăcărare, pasiune, căldură; lumină strălucitoare, raze luminoase.Citiți cu atenție următoarele exemple, explicați sensurile cuvintelor subliniate și rețineți-le pe cele care v-au plăcut mai mult:
 1. O dogorește văpaia ce iese din gura zmeoaicei. (Petre Ispirescu)
 2. Văpaia amiezii lucra secundă după secundă. (Mihail Sadoveanu)
 3. Văpaia ochilor (privirii) ei îl răscolea adînc.
 4. Nu voi să prind de veste
Că mi s-a stîns văpaia tinereții. (Alexandru Vlahuță)
 5. Îl privea și ea țintă cu ochii plini de văpaia suferinței. (Mihail Sadoveanu)
 6. O văpaie trandafirie îmbrobodea acum vîrful munților. (Nicu Gane)
 7. Grozavul vînt se zbate-n largul zării
Și norii-mbracă haină de vâpăi (George Coșbuc)
 8. Pe poale cu garoafe și cu vâpăi de mac (Tudor Arghezi)
 9. Galbene vâpăi de soare
Peste deal acum se scurg. (George Coșbuc)

¹ Aghiazmă (agheasmă) = apă așa-zisă sfințită după ritualul religios.

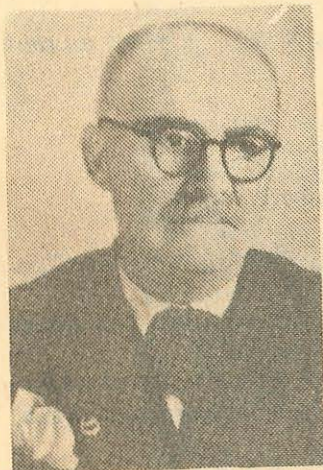
10. Roi de flăcări ușurele, lucioli¹ scinteietoare
Trec în aer, stau lipite de luminărele² n floare,
Răspîndind prin crengi, prin tufe, o văpaie albăstrie.

(Vasile
Alecsandri)

11. Luna... luna iese-ntreagă, se înalță-asa bălaie
Și din țarm în țarm durează o cărare de văpaie. (Mihai Eminescu)
12. Numai lebedele albe, cînd plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei,
Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie,
Cînd în cercuri tremurînde, cînd în brazde de văpaie.
(Mihai Eminescu)
13. În golul înalt de sub picioarele mele, se întindea spre răsărit noianul fără
hotar al munților pitici, ce-și ridicau cu sfială, parcă, piscurile lor viorii
în văpaia de aur a soarelui înflăcărat. (Calistrat Hogaș)
- II. Memorați poezia *Bunădimineața, Primăvară!* de Tudor Arghezi.

Tudor Arghezi

(1880—1967)

În 1927 îi apare primul volum de versuri, *Cu-vinte potrivite*, urmat la diferite intervale de volume: *Flori de mucigai*, *Cărticică de seară*, *Hore*, 1907, *Cîntare omului*, *Frunze*, *Poeme noi* etc. A desfășurat o intensă activitate de gazetar, fiind internat în lagăre și închisori pentru atitudinea sa protestatară.

În opera sa poetică, Tudor Arghezi caută să afle rostul existenței omului (*Psalmi*), laudă geniul creator al omului (*Cîntare omului*), descoperă frumusețea și gingășia copilăriei și a fapturilor mici (*Cîntec de adormit Mitzura*, *Zdreanță*; *Stupul lor*, *O furnică*), vibrează în fața prospețimii și bogăției peisajului patriei (*Bunădimineața*, *Primăvară!*, *Mamă Tară*).

Prin creația sa, T. Arghezi „este și un mare poet al literaturii contemporane a lumii întregi. Puțini alți poeți îi pot sta alături... prin caracterul atât de uman al mesajului poetic, adresat unui popor întreg” (T. Vianu).

¹ *Lucioli* = licurici.

² *Luminărele* = plante cu flori albastre.

O, rămii

de Mihai Eminescu

„O, rămii, rămii la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întunerici
Te asemăn unui prinț,
Ce se uit-adînc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

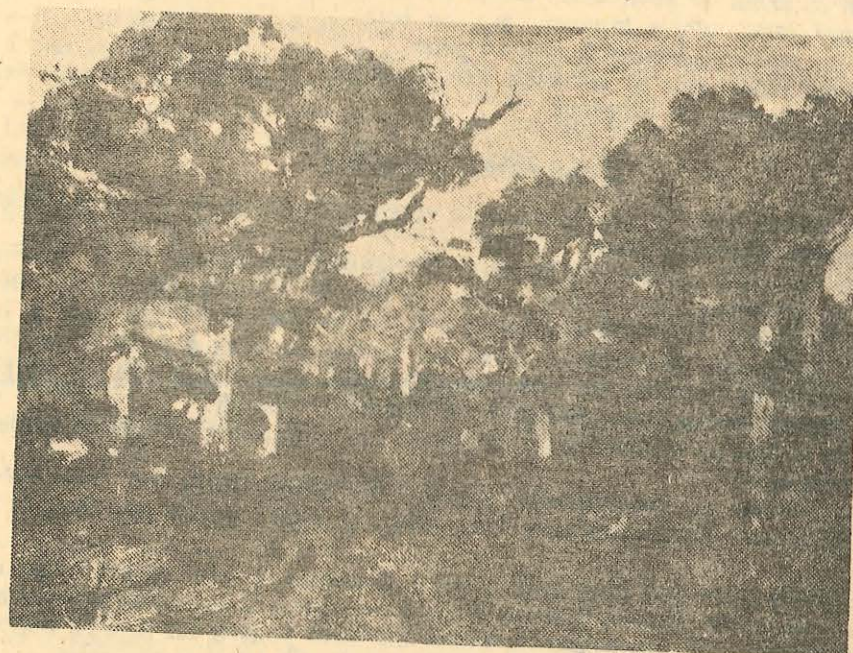
Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cîrdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngini cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzînd piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri“.

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupra-mi clătînd;
Șuieram l-a ei chemare,
Ș-am ieșit în cîmp rîzînd.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

colț de pădure, de Ion Andreescu

Întrebări și exerciții

1. Cine se adresează poetului și ce cuprinde chemarea în totalitatea ei?
2. Care sînt frumusețile și bucuriile prin care pădurea îl atrage pe poet?
3. Cum explicați versurile:
*Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri...*
Indicați comparațiile, repetiția și hiperbola din aceste versuri.
4. Care este răspunsul poetului la chemarea pădurii?
5. Ce sentiment exprimă acest răspuns?
6. Care versuri arată bogăția și varietatea culorilor și sunetelor pădurii?
7. La cine se referă pronumele *o* din ultima strofă?
8. Precizați măsura, ritmul și rima versurilor.
9. Refaceți ordinea obișnuită a cuvintelor din versurile:
Ale tale doruri toate *În a apei strălucire*

.....
În al umbrei întineric
.....

.....
*Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătînd;*

.....
Ce observați?

10. Transcrieți pe o coloană substantivele însoțite de epitete și pe altă coloană verbele însoțite de epitete. Explicați oral semnificația acestor epitete.

Teme

1. Completați cu epitetele și metaforele din text punctele de suspensie din versurile:
— *Pentru-a crucii biruință se mișcă...*
— *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta...*
— *Iar în urma lor se-ntinde... armia română*
— *Lîngă lacul care-n tremur... și... se bate*
— *Și pe masa-mpărătească sare-un grier...*
Analizați morfologic și sintactic aceste epitete și metafore.
2. Învățați poezia pe dinafară.

Memorarea poeziilor

Memorarea încă din copilărie a unor versuri, fragmente în proză sau cugetări aduce multe avantaje omului:
— îi dezvoltă memoria, ajutînd-o să devină depozitara unor cunoștințe variate și temeinice, care pot fi folosite la nevoie; omul învață ca să știe, iar ca să știe trebuie mai întîi să rețină; o memorie exersată reține ușor și mult;
— îi înlesnește exprimarea orală sau scrisă, pentru că pune la dispoziția gândirii materialul necesar, iar limbajului cuvintele și expresiile cele mai potrivite.
Învățarea pe de rost presupune o anumită tehnică:
— se învață pe strofe sau pe fragmente, reproducerea făcîndu-se totdeauna de la început;
— se citește cu voce înceată (șoptită sau murmurată).
Pentru consolidare (reținere definitivă), se recită poezia din cînd în cînd.

Nimic nu e mai lung decît timpul, deoarece el este măsura veșniciei;
nimic mai scurt, fiindcă lipsește la toate proiectele noastre. Nimic nu e mai încet pentru cel care așteaptă, nimic mai iute pentru cel care se bucură.
Voltaire (1694–1778)

Soarta unui om

de Eugen Barbu

I

Halta Lipia era pustie. Numai din spatele gării de lemn se auzeau glasuri de bărbați băuți, vorbind de-ale lor. Luică coborise din mărfașul plin cu piatră de var și privea puțin nedumerit locurile. Parcă le-ar fi cunoscut, parcă nu. Casele oamenilor se făceau mai încolo, pe niște vilcele, adunate toate parcă sub umbra salcimilor bătînd de-acum în galben, că venea toamna. Se îndreptă spre un român moagăr¹ care meșterea ceva la un felinar. Acela nici nu ridică ochii cînd se apropie.

— Bună ziua, zise streinul, îndreptîndu-și sacul soldățesc, prins cu o frînghie² subțire de-a lungul umărului stîng.

— Bună ziua, îi răspunse celălalt, căutîndu-și de treabă.

— Mai e șef în gară, aici, domnu Ionescu?

Ceferistul, că un ceferist era, se îndreptă de șale, lăsă felinarul cu geamuri colorate în roșu și-l măsură bine, ca pe unul venit de pe lumea ailaltă.

— Ești dup-aci?

— De la Oarba...

— De la Oarba? se miră celălalt. Nu știu unde-i Oarba.

— Peste deal...

— O fi, da' ce-ai cu Ionescu ăsta, c-a murit din '44, de cînd s-au tras nemții p-acilea spre munți...

— Ce vorbești! se miră călătorul.

Ceferistul deveni bănuitor. Streinul era înalt și albit, fără vîrstă, deși avea o gură veștedă, amară, strînsă ca o menghină.

— Cum de ești dup-acilea și nu știi că domnul șef a murit în '44?

Luică rise tare, nepăsător, scoțînd o țigară grosolană pe care i-o întinse ceferistului:

— Ia!

Streinul scoase și un amnar³ ciudat, pe care-l aprinse îndemînat.

— Da' ce fel de mahoarcă-i⁴ asta? întrebă ceferistul.

— Tutun tare, să țină la suflet...

— Ori dumneata ai lipsit mult de pe-acilea? se luminează rumînul.

— 21 de ani!

— 21 de ani? Vii de la America?

Și măsurîndu-l bine, vîzîndu-i vechile moletiere⁴ și bocancii, ghici:

— Ai fost prizonier!

— Chiar așa!

Ceferistul tăcu parcă speriat de ceva, apoi întrebă iar:

— 21 de ani zici?

— 21!

¹ Moagăr = slab, tras la față.

² Amnar = bucată de oțel cu care se scot, prin lovire, scînteii din cremene.

³ Mahorcă (mahoarcă) = tutun de calitate inferioară.

⁴ Moletieră = fișie de stofă cu care de obicei soldații își înfășoară pulpa piciorului, peste pantaloni, de la încălțăminte pînă la genunchi.

Pe chipul streinului nu se citea nimic, avea o față incremenită. În clipa aceea, din spatele haltei se ivi un bărbat mărunțel, cu un sicrinel¹ de lăcătuș în mână. Vru să treacă șina de fier plină de păcură și-odată se-ntoarse către strein:

— Parcă te-aș cunoaște de undeva, spuse cu o uimire apăsătoare.

— Mărine!

— Vasile!

Marin lăsă lădița cu scule pe terasament și se apropie să-l vadă mai bine.

— Mă, omule! Mă, omule, biigui.

Nu-și strinseră minile, se priviră lung, se cunoșteau din copilărie, se căutau uluiți cu ochii.

— De unde vii? Că pe-aici ți-au făcut pomenile...

— Maria trăiește?

— Trăiește!

— Și copiii?

— Și copiii. Veta mine face nuntă...

Veta era fiica streinului, copilul cel mai mare.

— Ionică e la o școală de mecanizatori, o să pice și el la petrecere!

Din spatele haltei se auzeau cliinii zăpăind². Lătrau dogit cu glasurile lor bătrine și abia atunci Luică simți că ajunsese undeva, foarte aproape de casă, unde cliinii tot așa cheunau.

— Și spui că sint bine cu toții?

Ceferistul cu felinarul se dădu mai departe ca să privească la strein ca la altă minune. O întâmplare ca asta nu se vede în fiecare zi.

— Bine, Vasile. Nevasta te-a jelit, ți-a făcut mormint, cu piatră în regulă, a pus popii să-ți facă slujbele, ți-a dat de pomană din 7 în 7 ani. A venit lumea, te-a omenit...

Nu-și dădea seama că vorbea ca despre un mort, dar Luică nu se supără. O luară spre haltă amindoi, după ce celălalt își ridică lădița de pe pietrișul terasamentului. Ocoliră sălița stației și priviră piața, mistrițată³ de lume.

— Bem un rachiul de bucurie! hotări Luică.

— Bem.

Lumea nu-i cunoștea. Se îndesau cu toții sub un șopron uscat, sorbind din ciocanele cu țuică de dudă⁴. Luară și ei două. Soarele de august poleia locul acela pustiu și pietros.

— Mărine, și zici că mușterea e tot singură, nu s-a încăibărat⁵ și ea cu cineva, că atîția ani, de...

Celălalt nu spuse nimic, dar se putea presupune că spusese.

— Ca mucenica. A muncit, a mai vrut să mai cumpere oleacă de pămîncior, dar n-a avut de unde. Acuș, pînă '63, la reformă, s-a lipit și ea la gospodărie, o duce mai bine, s-a mai înțelenit, și-a luat radio, o să vezi tu poroganie⁶. Te-a respectat, să știi!

Vorbea serios, cu ochii în ochii lui, ținînd rachiul din ciocanul afumat cu buza cam în jos. Un cline oacă⁷ li se încurcă printre picioare. Luică îl lovi cu bocancul, că nu-i plăceau animalele lingușitoare.

¹ Sicrinel = lădiță, cutie mică.

² A zăpăi = a lătra, a hămăi.

³ Mistrițat = amestecat.

⁴ Dudă = fructul dudului.

⁵ A se încăibăra = a se înhăța, a se lua la bătaie; aici cu sensul de a se căsători.

⁶ Poroganie = poveste plină de peripeții.

⁷ Oacă = cu pete negre pe bot.

— Și spui că fata mea se mărită mine...

— Mine, Vasile. Ia un băiat de la stație, c-avem stație de amplificare, d-ăștia cu megafoanele¹... I-a plăcut ei, ce să-i faci!

Abia atunci Luică își dădu seama că nu se bucurase de tot, că de fapt abia acum îl trecură nădușelile. Dădu peste cap rachiul și-l îndemnă și pe celălalt:

— Bea, că am bani! 8000 de lei, adăugă și vru să-i scoată din buzunarul vechiului pantalon soldătesc.

Uitase de ceferist, uitase de toate, avea un suflet ușor, pentru că el altfel venise încoace, cu o bănuială, cu o teamă, că nu o să-și mai găsească nevasta, ori c-o s-o găsească cu altul, cununată, orice auzea merita încă un rachiul, dacă nu mai multe.

Duseră ciocanele știrbe la buză de atîta ciocnit și se puseră pe vorbă.

— Și zici că Maria mi-a făcut pomenile?

— Făcut, Vasile, că n-ai dat nici un semn. Oare ce făcuși tu pe-acolo de te-au dat dispărut?

Luică întîi nu răspunse. Privi cerul spuzit² cu nori albi și trase în piept aerul încălzit. Pe dealuri se usca trifoiul caprelor și un uliu șorecar se învîrtea deasupra șopronului.

— A fost mare pătăranie³, Mărine. Asta-i soarta omului. Mă știi, sărac am fost, sărac am vrut să mor, dar cînd ți-e dat să pătîmești, pătîmești.

Lumea se mai risipea, vreo două care plecară pe drumul de piatră lăsînd un val greu de praf în urmă.

Marin nu întrebă nimic. Întrebă celălalt:

— Și p-acilea ce mai e, că pe unde-am fost eu am auzit multe... Lumea e mulțumită?

— De...

— Cum adică?

— Cine-a avut suflă, cine nu, spurcă miercurile.

— S-a făcut, mă, o dreptate, sau nu?

— S-a făcut, Vasile. Cine muncește, are. Ei, așa, ar mai fi unele, dar cine o brodește⁴ deodată? A ta-i mulțumită, dar să n-o sperii cînd te-o vedea, că nu-i ușor să afle că trăiești, și omul și dintr-o bucurie mare poate să dea ortul popii⁵, nu mai e nici ea tînără...

La lucrul acesta Luică nu se gîndise, el bea gînditor din rachiul și se mira că nu simte nimic și se întrebă dacă mai poate să se bucure ori nu.

— Mai bem una? întrebă inversunat parcă pe viața lui fără noroc pe care abia acum o deslusea în tot ce i se întîmplase și, fără să mai aștepte încuviințarea celuiălalt, se duse la negustorul de împărțea rachiul Mat⁶ cu etichetă albă și mai aduse două ciocane, pline pînă sub semn.

— O să mă-mbăt, făcu Marin, și deseară sint în schimb.

— Tot la calea ferată?

— Tot. Mi-am făcut și eu casă, să vii s-o vezi, am pomi, am și-o vițică, mi-au crescut copiii mari. Sint mulțumit.

Țuica îl încălzi, vorbea ușor acum, că era șișcar⁷ și cînd îi făcea rachiul bine limba i se mișca mai ușor în gură.

¹ Megafon = difuzor mare și puternic.

² Spuzit = plin de..., acoperit de...

³ pătăranie = pățanie.

⁴ A brodi = a o nimeri, a o scoate la capăt.

⁵ A da ortul popii = a muri.

⁶ Mat (MAT) = Monopolul Alcoolului și Tutunului (instituție care dirija producerea și vinderea băuturilor alcoolice și tutunului).

⁷ Șișcar = aici are sensul de bun de gură.

— Nevasta-ți trăiește?
 — Slavă domnului, sănătoasă tun...
 — Atunci, dacă zici că sînteți cu toții bine, ia să-mi poftiți miine la nuntă, la fii-mea!

Luică se ametea și el și totul i se părea firesc.

Parcă ar fi lipsit o zi din sat și-acum își aducea aminte că pe prietenul său nu-l chemase la o petrecere atît de mare.

— Ei, glumești, Vasile! Ce să căutăm noi la nuntă? Oamenii și-au făcut socotelile lor...

— Nici nu vreau s-aud! Cînd zici că e nunta, că tu știi mai bine ca mine?

— Păi pe la 11 o scoate pe mireasă din biserică...

— Ei, atunci la 11 să-mi fii cu nevasta în față, la biserică...

Bău iute și ciocanul al treilea, cu o sete copilărească.

— Cu ce te duci tu pîn' la Oarba, întrebă celălalt, gîndindu-se că Luică o să se ametească și pe jos o să-i fie mai greu, pentru că erau 6 kilometri și mai bine...

— Oi găsi eu un rumân...

Marin privi la bărbatii din jur. Mai erau vreo trei. La o parte aștepta un car și doi boi: unul bălțat, unul alb cum e colilia¹.

— Care mergeți, măi oameni buni, la Oarba? întrebă tare.

— Noi, zise un zăplan², cu ochii negri, înalt, băut și dirz, dar mai avem oileacă de trebușoară...

— Bine, se bucură Marin, să-l luați și pe camaradul ăsta, că vine de departe...

— Vă dau și un bacșiș, că am bani! se laudă tare Luică, uite ce de bani am!

Vru să-i scoată iar din buzunar, dar celălalt nu-l lăsă.

Pe urmă se apucară fiecare de treburile lor, mai cerînd rachiul negustorului de la Mat, care îi privea cu ochii adormiți.

Marin voia să știe cum petrecuse celălalt, pe unde fusese, așa că primi ciocanul cu țuică de dudu, abia umplut la loc.

— Vasile, ia spune, mă, și mic cum a fost, cum te-ai dus tu pe lumea aialaltă și-ai înviat?

— Pătăranie mare, ți-am spus... În '43, pe primăvară, m-au luat pe front. O încurcasem eu cît o încurcasem, n-a mai mers. Mi-au făcut cum mi-au făcut, am ținut și-o țîră de instrucție, m-am trezit pe front. Ne-am bătut ce ne-am bătut, soarta omului cum îți spusei, într-o retragere, cum stam noi așa, pe seară, într-un olum³ de vite, pică unii peste noi și să te ții chelfăneală. Ne-au pisat bine și căpitanul nostru s-a-nfuriat. Nu, că dacă fac ei astfel de fapte, să-i pedepsim și ne-a pus să dăm foc satului. Eu n-am vrut. M-au scos în fața companiei și-au zis că mă-mpușcă, ori eu uitam că mă aflu pe front?... Am plecat după ce-am pus gaz și-am scos lumea pe uliță afară. Ardea totul ca luminarea! Peste cîteva luni, prin noiembrie, căzui prizonier. Nu știu cum se făcu, mă prinseră. M-au dus în spatele frontului și m-au întrebat. Ce-am făcut, cam pe unde-am fost, cum m-am purtat. N-am avut de lucru să povestesc beleaua cu focul. Noi de unde să știm, în goana aia, arseseră de vii doi copii. M-au condamnat, am tăiat la păduri de mi s-a urit. Am fost și la mine. Numai un gînd mă ținea, să mai apuc să mă-ntorc, să mai văd satu. Că omu așa-i făcut. Trăiește el pe unde poate, dar tot la vatra lui trage. O, că mi se făcea citeodată așa un dor, c-aș fi luat-o pe jos încoace, dar era departe și nu cunoșteai, totul numai păduri în

¹ Colilie = plantă cu peri lungi, albi și pufoși.

² Zăplan = lungan, gălgan.

³ Olum = adăpost pentru vite.

jur și nu știam un cuvîntel, să fi întrebat pe careva. Și-acum, uite, mă Mărine, c-a dat Domnul Dumnezeu care ne ține pe toți de ne aflăm aici, împreună...

Celălalt îl privi lung.

— Ai albit rău. Te-ai chinuit mult...

— Destul. Am muncit pentru șapte vieți, să-mi ajungă!

— Și ei, ar fi putut să te ierte!

Luică se uită mirat spre cefarist.

Tăcură o vreme, privind țuica albă și străvezie, ca un parfum bun.

— Ei, acum, că toate s-au terminat cu bine, să mai bem cîte un ciocan, hotărî Luică.

— Eu nu mai pot, că mă-mbăt și am diseară serviciu!

— Nu-i nimic, te speli cu apă rece și-ți trece.

Era sîmbătă, spre prînz, a doua zi, duminică, pentru noul venit viața începea cu o nuntă, cu o petrecere mare. Își lăsase fiica jucîndu-se încă în țărîină, nu avea 4 ani, și se întreba cum arată acum, după atîta vreme. Și o să-l mai cunoască, cu fața lui topită de suferință și dor, cu gura asta pungită, cu ochii lui triști, deprinși de întunerieul minelor?

Nu mai simțea nimic, ceva pierise pentru totdeauna din sufletul lui, parcă n-ar fi avut mațe, deși ele erau încălzite acum de rachiul de dudu. Ce fusese viața lui decît o înșiruire de năpaste! Muncise de mic la un boier, la 18 ani intrase în spital, doborît de o boală de plămîni, se vindecase. Pe Maria cînd o luase de nevastă n-avea decît un bordei într-o mlacă¹ plină de pipăruș² și răcovină³. Se spetiseră să iasă din sărăcie și, să nu fi fost războiul, poate c-ar fi scăpat de toate angaralele. Pe urmă, pe el îl luaseră la concentrări, îl mai lăsaseră acasă, cînd îi fusese scris era iar sub arme doi ani și ceva. Pățise ce pățise și-acum trebuia să o ia de la început, să se deprindă cu ceilalți după ce atîta vreme le dusese dorul. Privi lucoarea⁴ zilei de august și inima i se încălzi pe neașteptate. Era foarte aproape de casă și nu se grăbea! Ciudat mai era omul! Înghiți ultimul strop de rachiul și se răsti pe neașteptate la hajmandăii⁵ de sub șopru:

— Bă, ăștia cu carul, mergeți, bă, că vreau s-ajung acasă, că mi-o fi. Uite, na bani, că am 8 000 de lei, cîștigați de mine, cu singe, bă!

Unul dintre cei doi se uită la grămada de sute albastre din mîna lui și se hotărî repede:

— Haideți, fraților, că la Oarba mai dă rumânul ăsta un rachiul!

— Dau, de ce să nu dau! zise Luică cu o grozăvenie de om beat.

Pînă înjugară ceilalți boii se mai întoarse încă o dată spre Marin să se înțeleagă bine asupra zilei de mîine:

— Atunci nu mă lași, taman la nunta fii-mi! Mîine la 11 să te văd la involburarea⁶ miresii, ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles!

Își strinseră mîna și Luică se urcă în carul deșert, care se urni greu din loc.

II

Învolburarea miresii începuse devreme în curtea văduvei Maria, cum era obiceiul. Lumea gîrlă pe la porți, lăutarii cam băuți cîntau în dodii⁷ spre supă-

¹ Mlacă = mlaștină.

² Pipăruș = plantă de cîmp.

³ Racovină (răcovină) = plantă mică și tiritoare.

⁴ Lucoare = lucire, strălucire.

⁵ Hajmandău = gălgan, vlăjgan.

⁶ A involbura = a forma volburi; aici are sensul de a împodobi.

⁷ A cînta în dodii = are sensul de a cînta aiurea.

rarea ginerelei, și el puțin afanisit¹. Se făcuse ora să meargă la biserică și Veta tot nu terminase cu gătelile, dar la o asemenea zi nu se necăjea nimeni dintr-atât. Să fi fost deci pe la prânz cînd în ograda plină de nuntași se ivi ceferistul Mărin, cu a lui, o femeie cît malul, gătită într-o rochie roșie de-ți lua ochii, cu un buchet de flori în mînă. Bărbatul aducea în sicrinelul lui de lemn darul de nuntă. Saluta, clătînd capul într-o parte și-n alta, căutîndu-și prietenul cu privirile. Nu cunoștea aproape pe nimeni. Din casă, prin ferestrele deschise se auzeau strigătele muierilor, chiuind.

„Se bucură și ei c-a venit Vasile“, gîndi bărbatul grăbind pașii și urcînd treptele scurte de lemn ale cerdacului. Cînd ajunseră sus, și el și nevasta se opriră respectuos dincolo de prag. Nu se cuvenea să dea buzna peste oameni, așa că așteptară puțin, așezîndu-se pe o lăcră² acoperită cu un țol gros.

Ziua avea o strălucire pierită, așa cum arăta începutul toamnei pe aici, pe sub dealuri, unde al treilea anotimp sosea mai devreme, întristînd cerul cu o bănuială. Din casă se auzeau glasuri amestecate și venea un miros dulce de țuică de dudă. Muieria ceferistului tăcea cu minile în poală și asculta țîrîitul viorilor din curte privind la lumea străină, venită să petreacă pe degeaba.

După un sfert de ceas, mireasa ieși grăbită afară, urmată de ginere, sugrumat în cămașa lui cea mai bună, fără să privească la cineva. Cei dinăuntru îi urmau chiuind bezmetic cu sticle de rachiu în mînă, ca să-i îndemne și pe cei din ogradă să se bucure. În urmă de tot, se arătă și Maria. Nu mai părea atît de bătrînă cum o știa, fața i se înseninase parcă și părul legat cu o basma albă părea și mai argintiu. Îi văzu și-i cunoscă numai de cît:

— Bine c-ați venit! Vă mulțumesc la amîndoi...

Le strîngea minile și le ducea la piept și-i venea să plîngă fără să știe de ce. Cum de-ați aflat că azi e nuntă?

— Toată lumea vorbește, zise rar Mărin, că și la noi la halta Lipia ce altceva să facem decît să dăm din clanță, că trenuri nu-s prea multe și lumea e lume...

Îl căuta cu privirea pe Vasile, dar acesta nu se arăta.

Maria îi sculă în picioare:

— Haide, nu mergeți la biserică?

— Mergem, cum nu! se grăbi muieria ceferistului. Mărine, lasă darul soacrei mari, să nu-l mai cărăm după noi și cînd o fi la masă o să-l strige careva...

— Da ce v-ați apucat, păcatele mele, cu cadouri! făcu mama miresei curioasă de moarte să știe ce-i aduseseră oaspeții neașteptați.

— Ca omul, nu se cuvine altfel, că o dată se mărită și-a dumitale și poate-om mai juca la nunta lui ăl mic, da pînă atunci mai trece vreme, că bărbații nu se înghesuie...

Soacra luă sicrinelul ceferistului, chemă o muieră necunoscută din odăile întunecate și-i apucă de braț pe amîndoi:

— Și-acum haideți, că rămînem în urmă și nu se cuvine...

O bănuială scurtă îl făcu să tresară pe ceferist. Maria pornise pe scări, privind cu atenție la treptele de lemn, gata să-i ajungă pe nuntașii care, după ce făcuseră o roată în jurul curții, porneau cu bradul înainte spre biserică.

— Da al dumitale unde e? întrebă Mărin.

— Cine? se miră soacra la rîndul ei, oprîndu-se pe scara scîrțitoare.

— Vasile, că doar el m-a chemat la nuntă, singur nu veneam cît aș fi știut eu că faceți nuntă...

¹ Afanisit = prăpădit, doborît de băutură.

² Lăcră (racă) = ladă mare și ornamentată.

Convoiul nuntașilor aștepta dincolo de podețul porții. Cîteva rațe măcăneau și lăutarii tocău țambalele pe „nuneasca“¹.

— Maaamăă, ce faci, nu vii? striga ginerele, săltînd bradul.

— Viin, acuş, vin, bîlbî muieria palidă, privind bănuitor la ceferist și întrebîndu-l deodată, cu o voce sugrumată în timp ce urca la loc treptele şubrede:

— N-ai băut ceva azi de dimineață? Mă, femeie, e întreg la minte sau își bate joc de sufletul meu?

Venise aproape, avea ochii mari și plini de o curiozitate nemăsurată. Ceferistului îi fu frică de un lucru grozav și nu știu o vreme ce să spună. Ghicind parcă ce va urma, îi trecu prin minte o clipă să mintă: să îngaime că i s-a părut aseară că îl văzuse pe răposat prin haltă, să nu scoată un cuvînt că băuse cu el atîtea ciocane de rachiu, dar apucase de-i povestise și nevestei și nu mai putea să dea îndărăt, așa că simți cum îl apucă o căldură de la stomac, ca și cînd ar fi băut ceva fierbinte, fierbinte.

— Spune, ce-i cu dumneata? îl întrebă Maria, deodată bănuind și ea un lucru teribil.

— Nimic.

— Cum nimic? Ori nu știi că omul meu e mort de 21 de ani pe front? Ce glume sînt astea? Spune, n-ai băut de dimineață, ia să te miros, și-l luă de piept și-i răsuci haina cu degetele care deveniseră niște gheare parcă. Uite, miroși, ai băut țuică, nu? Ești beat, nu-i așa? Spune, ce glume sînt astea?

Pe Mărin îl cuprinse o groază fără nume. Se uita la muieria lui și aceasta se uita la el și nu putură să îngaime nimic. De dincolo de poartă se auzeau strigătele bețive ale nuntașilor cuprinși de nerăbdare:

— Da ce-oți face oameni buni acolo de nu mai veniți?

Văduva cu gura încheștată aștepta un cuvînt care nu mai venea. În cele din urmă se repezi iar la ceferist și-l zgîlții cu o deznădejde plină de speranță:

— Spune că nu ești beat, m-auzi tu, omul lui Dumnezeu? Spune o dată, nu mai mă chinui! L-ai văzut într-adevăr? Și dacă l-ai văzut, el de ce s-ascunde? De ce-și bate joc de sufletul meu și de-al copiilor, că eu cu el i-am făcut? Și l-am așteptat, și l-am crezut mort și i-am dat de pomană și l-am cinstit și el de ce fuge de noi și nu s-arată dacă mai trăiește?

Izbucni deodată în lacrimi și căzu pe lacra de alături spre mirarea nuntașilor care odată sparseră cercul petrecăreților și se întoarseră în curte, în frunte cu mireasa.

— Ce-i mamă, ce ți-au făcut oamenii ăștia? întrebă ea palidă, cu ochii scăpărători de minie.

Parcă nici nu-l mai cunoștea pe Mărin, deși se vedeau din cînd în cînd în haltă, la Lipia.

— Nimic, făcea femeia, nu mi-au făcut nimic, lasă-i, s-au zărghit², uite, omul ăsta spune că unde-i tac-tău? Că de ce nu stă și el cu noi într-o astfel de zi la masă și nu vă petrece la biserică? Da de unde să-l scoatem, de pe lumea ailaltă? Dup-atîta vreme...

¹ Nuneasca = joc specific la nunți.

² Zărghit = zăpăcit, smintit.

Lumea se grămădise sub scară și privea ca la niște nebuni pe cei doi musafiri neașteptați.

— Și voi, dacă v-ați îmbătat acasă, de ce nu vă vedeți de ale voastre și stricați petrecerea nunții? se răsti nașul la ei, un om de pe la Vădastra, neobișnuit să i se întâmple astfel de lucruri unde cununa.

A lui, o țărancă plină și bănuitoare, se uita fix în ochii ceferistului, căutînd să ghicească ce se întâmpla de fapt.

— Ia mai bine spuneți, ce-i?

— Ce să fie oameni buni, izbucni muierca lui Mărin, mai curajoasă. Al meu a băut aseară cu Vasile și el l-a invitat la nuntă, că și noi sintem oameni serioși, ne-am bucurat tare că a picat taman la o astfel de petrecere și-am venit să-l cinstim, este bărbate?

Mărin se lăsă prostit pe lacră lingă soacră.

— Omule, mă, omule, tu spui drept? îl luă din scurt mireasa. Tata trăiește? Ai vorbit dumneata cu el?

Ceferistul se hotărî să spună tot, apăsător de o bănuială grea ce se îndesa pe sufletul său ca un nor negru.

— Stam așa, pe seară, ieri, în haltă, adică nu, veneam de la ale mele... cînd...

— Stăteai sau veneai? îl întrebă careva batjocoritor.

— Veneam de la mărfarul ăla de-aduce var, cînd cu cine dădui ochii? Luică, prietinel meu, că cu el mă duceam cu sorcova, cu el scoteam crucea de Bobotează, dacă nu l-oi cunoaște eu, apoi cine să-l cunoască? Am făcut împreună armata, împreună concințările, pe urmă eu am scăpat că eram la calea ferată și pe el l-au luat și l-au dus...

— Băusei? Spune dacă n-ai băut ieri, întrebă deodată soacra, chinuită de speranța că omul din fața ei aiura din cauza beției.

— Cum, nu!

— Păi vezi?

— Ce să văd, că cu el am băut. Rachiu după rachiu...

— Ei, asta-il mai zise cineva din mulțime. Cum să-ți mai dai seama?

Neîncrederea celorlalți îl scotea din sărite pe ceferist.

— Adică eu nu mai știu cu cine am băut și cu cine nu?

— Da... se miră cam fără haz ginerele. Și noi bem, de-aseară, dar nu ne-am pierdut mințile.

— Adică mi-am pierdut mințile? se miră cu o disperare nesfîrșită Mărin.

— Cine știe!

Mireasa începu să plîngă pe neașteptate. Maică-sa se ridică de pe lacră și-o certă în gura mare:

— Lasă smiorcăiala. Omule, se adresă ea iar ceferistului, dacă e adevărat de ce nu s-arată? Nu vezi că spui prostii!

— Adevărat! Ce l-ar împiedica să fie și el aici de față? se hlizi¹ nașul, teșmenit² de-acum că petrecerea nu se potrivea cu ce-și pusese el în gînd.

— E nebun de legat, făcu unul din mulțime. Și-a băut mințile cu cine știe cine și-a venit să ne strice nouă petrecerea...

— Huideo, bețivule, neisprăvitule!

¹ A se hlizi = a ride fără sens, a ride prosteste.

² Teșmenit = buimăcit, incurcat.

Mărin crezu că-i crapă obrazul de rușine. Așa ceva nu pățise în viața lui. Simțea că tuturor acestor oameni adunați să petreacă nu le ardea să le strice cineva cheful, dar el ce putea să mai facă? Se sculase de dimineață, căutase prin lucruri și adunase un serviciu de masă, de dragul prietenului său, să-l dea mirosii, și uite ce se întâmplase! Undeva, un gînd negru, nemărturisit își făcu loc în mintea lui, dar căuta să nu spună nimic, ar fi vrut să fugă cît poate de repede din mijlocul acelei mulțimi, să-și ia nevasta de mină și s-ajungă acasă și să-i lase în plata Domnului, dar acum era prea tîrziu, pentru că Maria dăduse lumea la o parte și se apropiase iar de el, privindu-l cu bănuiala aceea teribilă de la început.

— Ia spune-mi numai mie, era sănătos?

Coborise vocea și se stăpînea să nu plîngă.

— Sănătos, ce-i drept, cu privirile mai stinse, îmbătrînise, mi s-a părut mai bătrîn ca mine...

— Și ce-a zis, că de unde vine?

— A fost prizonier...

— Hă-hă, hă... rise unul tare. Cine-ți dă de mîncare atîta vreme și pe urmă te mai lasă și liber!

Prin mulțime își făcu loc cu coatele șeful de post. Văzuse lumea adunată în curtea nuntașilor și se apropiase în dorul lelii să audă despre ce este vorba.

— Nu mai rideți de om și lăsați-l să spună, făcu milițianul. Ceilalți îl lăsară mai în față, deodată intrigați, cuprinși și ei de o bănuială ce creștea fără posibilitatea de a fi oprită.

— Mi-a zis că a fost condamnat și că l-au pus să taie păduri și că a lucrat la mine, era întreg, dar obosit. A băut cu mine cinci rînduri de țuici și pe urmă s-a urcat în car la unii de-aveau dejugați doi boi: unul bălțat și unul alb, coliliu...

— Da tu, pe oamenii ăia îi cunoșteai? îl întrebă deodată șeful de post. Erau de pe la noi?

Mărin se scărpină după ureche. Ultimele urme ale beției cu țuică de aseară se șterseră pe neașteptate.

— De, mă cam afumasem, dar dacă ar fi fost de la noi, i-aș fi știut măcar cum îi cheamă. Poate că-i cunoștea vînzătorul de la Mat, că el pe cine nu știe...

Mireasa, luminată deodată, începu să plîngă, mai întîi încet, stăpînindu-se, apoi din ce în ce mai tare, cu sughițuri. Ionică, frate-său, o luă de umeri și-l privi cu ură pe ceferist:

— Nu te lua după nebunul ăsta, nu vezi că minte, cine știe cu cine a vorbit...

Dar Mărin nu avea chef să tacă:

— Poate că doarme pe undeva, pe aici, și nu v-a spus nimic și nu vi s-a arătat ca să nu vă speriați de el taman la nuntă acuș...

O veselie neîncrezătoare se ivi în ochii ginerelei care tot mai credea că lucrurile se vor limpezi și că n-or să-l mai facă pe popă să mai aștepte la biserică.

— Ia mai bine să căutăm noi prin șură, pe la grajd, prin pod, că omu ăsta are dreptate, hai, mă nuntașilor, repede că-l trezim noi cu o gură de rachiu și să vezi ce mi-l pun eu pe tata socru să joace, că tot vine de pe lumea aialaltă...

Gluma lui avea ceva neconvîngător, dar toți se apucară să caute. Scotociră pînă și în cotețul porcului, că omul beat și în lături doarme fără să-i pese, dar nu-l găsiră decît peste trei zile, după ce Miliția cercetă cu clini împrejurimile.

Zăcea cu țeasta spartă de un topor în fundul unei văioage, sub o grămadă de var, într-una din acele cariere părăsite, pline de mortăciuni, din jurul comunei Oarba. În chimirul său făcut dintr-o veche centură soldățească fură găsiți 7 763 de lei și 50 de bani. Fu chemat și vinzătorul de la Mat și oamenii care băuseră în ziua aceea lingă haltă. La cinci zile după prima anchetă, la vreo 300 de km de locul crimei fură prinși trei necunoscuți care încercaseră să vîdă la un tîrg de săptămînă un bou alb și unul bălțat, precum și un car nou-nouț. Întrebați de către șeful de post care conducea ancheta de ce îl omoriseră pe prizonier nu știură ce să răspundă. Mai tîrziu, cel mai tînăr dintre ei, un ungurean de 30 de ani, cu o privire capie¹, spuse mirat el însuși de ce descoperea:

— I-am dat în cap, că prea se lăuda că are bani. Parcă noi dacă am fi vrut n-am fi avut bani? Noi muncim cîstit la tiribombe² și scoatem cît ne trebuie, ce să facem cu banii unui prizonier? Nu ne trebuie. Numai să fi tăcut din gură și nu i-am fi făcut nimic. Dar am stat la un popas și-a vrut să ne plătească și noi asemenea fapte nu răbdăm, că de la nimeni n-am luat încă pomană. Asta-i tot...

Întrebări și exerciții

1. Ce întâmplare impresionantă ne povestește Eugen Barbu?
2. Cum se desfășoară reîntîlnirea celor doi prieteni?
3. Ce stări sufletești intense trăiește Vasile Luică? Cum se manifestă el în aceste împrejurări?
4. Cum se desfășoară întîlnirea dintre ceferistul Marin și soția prietenului său?
5. Ce stări sufletești deosebite trăiește Maria? Cum se manifestă ea?
6. Cum vă explicați intensitatea și învălmășeala sentimentelor celor doi soți Maria și Vasile Luică?
7. Vă surprinde finalul povestirii? De ce? Are vreo justificare crima acelor căruțași?
8. Cum explicați titlul povestirii?
9. Explicați sensul următoarelor construcții verbale populare:
lumea gîrlă pe la porți
în dorul lelii
10. Rețineți următoarele forme și expresii pentru conținutul verbului:

- a deceda
- a dispărea
- a răposa
- a se prăpădi
- a-și da duhul
- a-și da sufletul
- a se stinge din viață
- a se duce pe lumea cealaltă

Explicați formarea ultimelor patru expresii.

¹ Capie = smintită, innebunită.

² Tiribombă = călușei, lanțuri, scrînciob.

Eugen Barbu

(1924)

Prozator, dramaturg, gazetar și poet, Eugen Barbu este unul din reprezentanții de seamă ai literaturii noastre actuale. S-a impus prin *Groapa* (roman valoros prin realismul aspectelor zugrăvite, prin evocarea pitorească a mediului de la periferia orașului), prin *Șoseaua Nordului* (roman al rezistenței împotriva ocupației hitleriste și al luptei comuniștilor în ilegalitate pentru pregătirea actului de la 23 August 1944) și prin *Martiriul Sfîntului Sebastian* (nuvele).

Alte opere: *Prinzul de duminică*, *Princepele*, *Cu o torță alergînd în fața nopții*, *Să nu-ți faci prăvălie cu scară* (piesă de teatru).

În jurul nostru mai trăiesc zgîrciți și mișei, oameni lacomi de situații și incapabili să înțeleagă datoria etică a fiecăruia, lași și eroi, oameni alinați și șovăitori; fiecăruia îi trebuie un portret, ei trebuie scoși de guler și ridicați în fața cititorului: iată-i, acesta-i bun, acesta-i rău! Feriți-vă de unii și fiți ca ceilalți!

Eugen Barbu

Sînt frunza ta...

de Mihai Beniuc

Mă-nscriu în codrul tău ca frunza doară,
Vestind că, iată, iar e primăvară,
Ori prevestind că vine vreo furtună,
Și stau de veghe cînd e vreme bună.

Inelele din trunchii tăi le număr —
De două mii de ani umăr la umăr
Prin vijelii crescură mari, năprasnici,
Să-i fie strămoșeții vetre paznici.

Mi-i tremur doina de fior și jale,
De dor, de-alean, de visurile tale,
Și cînd o-ntorc pe cîntec bătrînesc
Legendele sub lună se ivesc.

Novacii, Alimoșii, Corbea, Mihul,
La stat înalți de nu-i cuprinde stihul,
Ori cîte-un Iancu, Tudor ori un Horia
Ce mi-ți făceau să salte-n joc Istoria.

Și cînd încep de vrerea ta să cînt
S-apleacă pomii pînă la pămînt
Cu roadele prinos aduse ție,
Străveche tu, și nouă Românie!

Sînt frunza ta tremurătoare-n zare
Ce-ți cîntă imnul slavei viitoare.

Intrebări și exerciții

1. Cum își exprimă poetul dragostea și devotamentul față de patrie?
2. Care este atitudinea poetului față de istoria poporului nostru?
3. Cum își mărturisește poetul admirația pentru România socialistă?
4. Care este sensul ultimelor două versuri?
5. Comentați procedeele artistice din strofa a doua, arătînd felul și semnificația lor.

Mihai Beniuc

(1907—1988)

Poet deosebit de fecund, prozator, dramaturg și gazetar, s-a impus ca un artist patriot, îndurerat de suferințele poporului din trecut, entuziasmat de prezentul socialist. A cîntat patria, partidul, biruința socialismului, lupta pentru mai bine, bucuria iubirii, nostalgia tinereții, încrederea în forța omului.

Volume: *Cîntece de pierzanie*, *Cîntece noi*, *Partidul m-a-nvîțat*, *Cîntecele inimii*, *Materia și visele*, *Pe coardele timpului*, *Arderi* etc.

Graiul neamului

de George Coșbuc

„Fie-a voastră-ntreaga țară,
Și de cereți, vă mai dăm,
Numai dați-ne voi graiul
Neamului” — Și se sculară
Să ne vremuiască traiul,
Citiți dușmani aveam pe lume!
Graiul ni-l cereau anume,
Să-l lăsăm!
Dar nestrămutați strămoșii
Tot cu arma-n mîini au stat;
Au văzut și munți de oase,
Și de sînge riuri roșii,
Dar din țara lor nu-i scoase
Nici potop și nici furtună.
Graiul lor de voie bună
Nu l-au dat!

Astăzi stăm și noi la pîndă,
Graiul vechi să-l apărăm;
Dar pe-ascuns dușmanii cată
Să ni-l fure, să ni-l vindă.
Dacă-n vreme tulburată
Nu ne-am dat noi graiul țării,
Azi, în ziua deșteptării,
Cum să-l dăm?
Repezi trec cu vifor anii,
Ispitind puterea ta,
Neam român! Cu ură mare
Vor căta mereu dușmanii
Graiului român pierzare;
Dar să piară ei cu toții:
Nu l-am dat, și nici nepoții
Nu-l vor da!

Muzica: Titus Cerne

Patrie și patriotism

de Barbu Delavrancea

(Fragmente)

Copii, nu crez că vă veți supăra zicîndu-vă copii. De cînd e lumea lume niciodată tinerețea n-a fost o ofensă. Grecii cei vechi puneau tinerețea printre virtuțile cardinale¹. Și ei aveau dreptate.

Să sărbătorim pe 24 Ianuarie în mijlocul mulțimei de tineri, de tinere și copii, în mijlocul unei generațiuni fără de prihană², — căci vremea n-a trecut, ci abia a început pentru voi, — căci nu e aci nici un suflet căruia să i se poată imputa vro vină sau vreun păcat. Greșelile ușoare și copilărești sînt ale voastre, păcatele grele sînt numai ale noastre.

Eu vin cu bucurie printre copiii României ca fericitul din basme care, trecînd prin izvorul de apă vie, ieșea ușurel, mîndru, cu noi puteri de viață și inzestrat cu o tinerețe fără bătrînețe și cu o viață fără de moarte.

Eu îmi dau seama că în aceste cuvînt³ e o iluzie³ și o realitate. Iluzia: întinerirea noastră. Realitatea: îmbătrînirea noastră. Dar cînd privesc acest roi, drăgăstos și harnic, scurs din toate ținuturile României, iluzia și realitatea se topesc împreună, se multiplică amîndouă într-un produs virtual, așa de puternic și de vibrant⁴, că sufletul nu ne mai iartă să despărțim partea de iluzie de partea de realitate.

Eu mă văd, copii, în voi și pe voi vă văd maturi în noi. Eu sînt unul, și cel mai mic dintre voi și parcă, în fundul Ateneului, ghemuit în mulțime, parcă ascult la tribună pe unul din noi slujind taina viitorului. Și-l auz și-l văz. Cu ochii vii, cu fruntea senină și cu glas de bucium răsunînd pe deasupra a mii de capete: — „24 Ianuarie a durat pînă în 1915, de acum încolo să ne amintim de el cu smerenie⁵ și să sărbătorim o altă zi, ziua cînd s-a îndeplinit visul a 14 milioane de români!” Nu-l auziți? Cuprinși de același fior ca și mine, nu-l auziți?(...) E imnul triumfal al nostru-al tuturor! Manifestațiunile voastre nu sînt pentru mine, ci pentru celălalt, pentru cel de mîine, pentru cel din viitor, pentru cel din 1916, pentru cel care ne sintetizează⁶ ființa noastră, ca trecut, prezent și viitor, pentru cel care cîntă deplina glorie a strămoșilor, a moșilor, a părinților, a voastră și a urmașilor voștri! Noi sîntem mai micii de astăzi ai celor mai mari de mîine. Noi, nu, voi sînteți ziua de mîine a României mari (...)

Noi sărbătorim o taină a sufletului nostru, nu o sărbătoare civilă, iacă ce sărbătorim astăzi: 24 Ianuarie 1859!... Alegerea îndoită a neoașului și bunului

¹ Cardinal = fundamental.

² Fără de prihană = curat.

³ Iluzie = aparență, amăgire.

⁴ Vibrant = emoționant.

⁵ Smerenie = atitudine respectuoasă.

⁶ A sintetiza = a îmbina mai multe elemente.

Patria este înlăuntrul nostru, și o ducem cu noi peste țări și peste mări, și numai cînd sîntem departe și în singurătate, ne trec fiori amintindu-ne de unde ne-am rupt, și nu găsim mîngiere decît în restrîște¹ și în lăcrămi. Patria nu e pămîntul pe care trăim din întîmplare, ci e pămîntul plămădit cu singele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Cînd pomenim de Călugăreni, Rovine sau Valea-Albă, ne cutremurăm, uităm de noi, și nu trăim decît în aceia care au fost odinioară ne cutremurăm, uităm de noi, și nu trăim decît în aceia care au fost odinioară ostași, căpitani și voievozi! Un fulger de închipuire pe dinaintea ochilor, și ne simțim aievea în rîndul plăieșilor, în fruntea ostașilor, cu barda, cu ghioaga, cu buzduganul, sporind șirurile eroilor care ne-au apărut țările noastre, iluzia se revarsă asupra zilei de astăzi. Și simțim cum cresc batalioanele de piotă², escadroanele de călărași și roșiori, înmulțindu-se cu voinici uscați, pletoși, cu țăiri și cu sarici³ în spinare. Visul acesta dispare. Și bucuroși primim constatările realității: generațiile ies una din alta și se duc pe rînd, numai obirșia stă pe lume ca o matcă⁴ fără sfîrșit!

De aceea patriotismul este simțămîntul activ și covârșitor al generațiilor actuale care binecuvîntează părinții, moșii și strămoșii, mai mult ca pe ele, adeseori învrăjbite în vrăjmășii, dar totdeauna unite în amintirea celor din trecut.

¹ *Restriste* = situație grea.

² *Piotă* (*pihotă*) = infanterie.

³ *Sarică* = manta țărănească.

⁴ *Matcă* = origine, început.

⁵ *Abstracțiune (abstracție)* = lucru abstract, rupt de realitate.

Copii, dacă comparați pe un plăieș din munții Moldovei sau ai Munteniei cu un cărturar plin de învățătură, la ce rezultat ați ajunge din punctul de privire al Patriei și al patriotismului? Veți auzi pe omul cult vorbind despre patrie, despre datoriile cetățeanului față de ea, dar nu veți înțelege din cuvintele meșteșugite ale lui mai mult decât ați înțelege din muțenia plăieșului din Moldova sau din Muntenia. Patria stă în instinctul lui de conservare a neamului. Alții s-o cînte. El o va apăra! Cum furnicile și albinele adună din toate părțile pentru îmbelșugarea comunității, așa și oamenii string, adună, lasă moștenitorilor, și în realitate îmbogățesc Patria. Furia cu care albinele mor pentru apărarea stupului este imaginea cea mai vie a oamenilor în războaiele dezlănțuite.

¹ *Translatiune* (*translatie*) = transferare, mutare, schimbare.

² *Instinct* = pornire firească.

³ *Raționat* = după reguli stabilite dinainte.

⁴ *Găitănar* = fabricant de găitane.

⁵ *Roşcodan* = roşcovan.

Voi, generațiune fragedă și harnică, munciti, învățați, faceți-vă datoria deplin, căci și noi ne vom îndeplini pe a noastră! Sint sigur. Am încredere. Instinctul de conservare nu ne-a părăsit. Ca să ne conservăm trebuie să ne întregim! Căci dacă nu ne-am face datoria, am fi o generațiune în veci blestemată să suferim...

Patria și patriotismul sint primordial instinctive. Pe noi ne preced Patria și iubirea de Patrie. Ne naștem cu asemenea năzuințe fundamentale. După noi rămân mai departe, moștenire firească urmașilor noștri. Și tot așa, din trecut, se-mprospătează, se lărgeste viitorul.

Țările noastre au fost mărginite, dar totdeauna Patria ne-a fost mai mare ca Muntenia, Moldova și Ardealul. Patria noastră a fost, este și va fi, va trebui să fie, e fatal să fie, din trei, de o ființă, una și nedespărțită.

Luați un copil de mină și duceți-l de la Dunăre la Mare... din sat în sat, și întrebați-l: Unde e? Și cum îi zice locului pe care calcă? Și vă va răspunde: „Nu știu cum se cheamă satul acesta, dar știu că pretutindeni pe unde m-ai dus, unde s-a vorbit românește, este pământul Patriei mele, este Patria mea“!

Oricită carte am învăța, oricită carte am ști, — să zic, prin imposibil, că cu toți am cunoaște trecutul nostru de pînă azi ca minunatul învățat Nicolae Iorga, totuși nu vom izbuti să fim capabili de jertfe mai mari decît ne este dat nouă din instinctul de Patrie.

Comoara neamului

de Mihai Codreanu

Poporul meu cunoaște-o suferință
Nemărginit de dulce și de blîndă,
Ce-n vremuri grele ca și de izbîndă
I-a mîngîiat sărmana lui ființă.

Durere e și-i chin și e dorință, —
Dar inima de dînsa și-i flămîndă;
Iar taina sa e-atîta de plîpîndă,
Încît te soarbe-n ea cu ușurință.

Din văi și munți și valurile-albastre
Se-nalță-n zbor de doine către astre
C-o gingășie-atît de armonioasă,

Cum nici un neam nu i-ă simțit fiorul
Și n-a pătruns comoara cea duioasă
Din sfîntul și supremu-i farmec: Dorul.

Viteazul Dapix¹ și fiica lui, Gebila

de Alexandru Mitru

De treci și astăzi prin cîmpia dobrogeană, nu prea departe între Dunăre și mare, vei întîlni un sat: Gura Dobrogei.

Și aici, pe lîngă sat, este un deal. Sub el, se spune că este o peșteră adîncă, plină de osemînte.

În fața peșterii se află o piatră. Pe ea a stat odată Gebeides și a cîntat cîntecul său pentru viteazul Dapix și fiica lui, Gebila.

Povestea noastră se începe demult, demult, pe vremea cînd băteau pămîntul acesta niște ostași dintr-o cetate, din asfințit, numită Roma, care rîvnea să stăpînească întreaga lume.

Se povestește, astfel, că în zilele acelea, după o iarnă grea și îndelungată, pămîntul începuse ușor să se zbicească și dealurile blînde ale Dobrogei să se înveșmînte cu verdeață. Prin sălcii împodobite cu mișșori bălani sufla tot mai alene vîntul. Pe apa largă a Dunării, desprinsă din zalele de gheață, treceau mereu corăbii către mare. Păstorii, cei mai mulți, ieșiseră cu turmele pe cîmpuri. Se auzeau de pretutindeni glasuri de oameni, țipete de copii și nechezat de cai.

Flăcăii, doar în cămăși, cu capetele goale, călări pe armăsari mărunți, dar iuți ca focul, goneau de-a lungul și de-a latul țării, să-și desmortească trupurile mlădioase după frigul iernii sau se luptau în trîntă dreaptă.

Unii își încercau puterea spărgînd cu buzdugane ghintuite bulgări mari de piatră. Alții trăgeau cu arcul în ținte așezate pe cîmp.

Iar fetele urcate pe ziduri priveau la ei, rîdeau, băteau din palme și făceau zgomot ca un cîrd de vrăbii.

— Tu ești mai tare, Gebeides!...

— Ba tu, Ordexis!...

Și chiotele se pierdeau pînă departe în zarea verde aurie a dimineții; le auzea și regele în cetatea lui de piatră.

De nu s-ar fi găsit tocmai în ziua aceea în cetate niște soli, care veniseră din partea oștirilor din soare-apune și a căpeteniei lor, preavestitul Crassus, regele Dapix s-ar fi grăbit de bună seamă și el în mijlocul flăcăilor, cu toate că pe umeri, de sub cușmă, părul îi curgea în șuvițe argintii, și-ar fi încercat și el destoinicia la rînd cu cei mai tineri.

Pe ziduri însă, alături de celelalte fete de tarabostes, de căpetenii, din cetate, era și fiica regelui, Gebila. Cu părul lunecîndu-i pe tîmple în valuri negre, lucitoare, cu ochii verzi, scînteietori ca apa mării în revărsarea soarelui din zori, cu

obrajii rumeni, înveșmîntată într-o rochie lungă de lînă albă, prinsă la gît și pe mijloc cu niște agrafe — peșșori din argint, Gebila părea ea însăși o floare, ce răsărise dintr-o dată pe zidurile sure ale cetății. Și ea striga mai tare decît toate: — Vedeți voi, fetelor, cum vijlie săgeata lui Gebeides?... Zboară ca rîndunica de ușoară!...

Flăcăul, al cărui nume îl pomenise, făcea un semn cu mîna Gebilei; înălța apoi arcul. Din nou trăgea. Săgeata zbîrnlia și se înfigea în țintă.

— Așa, Gebeides!... Așa!... striga Gebila, bătînd tare din palme și tropăind iute pe ziduri de bucurie.

Atît se veselea Gebila de iscusința flăcăului arcaș și astfel o privea Gebeides pe fata regelui, că și un străin de loc ar fi înțeles că acei doi tineri se îndrăgesc, că sînt legați unul de celălalt cu simțiri trainice și de credință, că nu va trece mult și vor fi soți.

Într-adevăr, Gebeides trebuia să facă nunta cu fata în noaptea cea dintîi cu lună plină de la începutul verii.

Îl alesese Gebila pe Gebeides să-i fie mire nu numai pentru că era fecior de tarabostes, ci pentru că era el însuși un viteaz și un războinic neînfîricat, care înfruntase de multe ori cu îndrăzneală pe dușman și îl zvîrlise în valurile mării.

Și mai avea flăcăul încă un dar. Știa să cînte. La ospete cînta alături de Gebila. Atunci inima regelui se încălzea. Se uita la copila lui curată, care îi era mai dragă decît orice, se uita la flăcăul ce trebuia să-i fie soț. Se înveselea și porunceă să curgă vinul mai cu spume în cupele înalte de lut.

Și începea să cînte și el un cîntec pe care îl știa din vremea cînd era copil:

Vîntul suflă liber peste cîmpuri,

Marea se zbate după voie în prăpăstiile ei.

Noi, geții, sîntem liberi ca marea și ca vîntul,

Noi nu ne temem de primejdii, nici de moarte.

Postească dar dușmanul dacă poate;

Îl vom cînsti cum se cuvine, cu paloșe și cu săgeți!...

Așa cînta regele Dapix și toți curtenii băteau cu putere piciorul stîng de lespezi, smulgeau cu dreapta paloșele de la șolduri și după datina străbună strigau toți într-un glas:

— Ca vîntul și ca marea sîntem liberi. Și-așa vrem să trăim pe veci!...

Bătrînii sfetnici își simțeau singele fierbînd la astfel de cuvinte. Cei tineri își înălțau capetele cît mai sus. Femeile puneau maramele la gură și suspinau:

— Zamolxis ne va ajuta să fim întotdeauna liberi!...

Acum venise însă, precum spuneam, solia aceea din soare-apune.

În sala de ospete, ce răsunase altă dată de glasuri și cîntece voioase, adunaseră la sfat marele preot, căpeteniile de oaste și Dapix.

Dapix, ce era rege în vremea aceea peste geți, era un om nu prea înalt de stat, însă voinic peste măsură. Avea, ce este drept, barba încărunțită; dar nu

¹ Istoria confirmă existența acestui rege; el stăpînea teritoriul din centrul Dobrogei (vezi *Istoria românilor* de Constantin Giurescu, 1974, p. 51).

erau flăcăii mai sprinteni decât el. Nu putea nimeni să-l întrecă la călărie din toată țara. Doar Gebeides, uneori, dar greu de tot, abia, abia, de-l ajungea.

Cu buzduganul putea să spargă o stîncă oricît de mare ar fi fost. Și cu săgeata, cînd trăgea în duhurile cele rele, ajungea pînă la cer.

De data asta Dapix era în fața celor doi soli.

Sta așezat pe un tron de piatră cenușie, cu mîna sprijinită pe paloșul lui lat, privind cu luare-aminte pe cei veniți.

Unul dintre aceștia, un bărbat spătos, cu chivără bogată de oțel și cu o urmă de rană, nu încă de ajuns de bine vindecată, luă cel dintîi cuvîntul și rosti gros:

— Tu, Dapix, rege barbar de lîngă mare, primești astăzi poruncă de la slăvitul Crassus să părăsești cetatea aceasta nevrednică de piatră și să te tragi spre munte, pe unde ți-o fi voia, lăsînd însă aici averea, tot poporul, curtenii și pe copila ta chezașe... Pe Gebila, dealtminteri, adăugi solul cu vorbă apăsată, cătînd în jur să vadă cum se întipărește spaima pe chipurile geților de față, vrea Crassus să ți-o căsătorească cu vreunul din ostașii săi, ca, încuscrindu-te cu noi, să nu te mai răscoli la luptă împotriva noastră niciodată!

Zadarnic căta însă solul în preajmă, rostindu-și cuvîntarea, pe fețele bărbaoase ale geților nu se clintea o cută și nu se auzea nici un murmur din piepturile lor.

— Oștirile lui Crassus sînt dincolo de Dunăre, pe țărm, așteaptă doar un semn, rosti celălalt sol, un om mai mărunțel, cu ochii vii și nasul ascuțit. De nu te vei supune de bunăvoie, noi tot o să te biruim, și atunci te vom închide într-o cușcă de fier. Te vom lega cu barba de zăbrele și, tîrit de catîri, te vom purta pe ulițe, în vreme ce mulțimea o să te bată cu pietre. Supune-te, deci, Dapix!...

Tăcuseră și solii, tăceau și căpeteniile oastei, tăcea marele preot, tăcea și regele... Se auzea numai larma veselă a flăcăilor, care își încercau puterea și istețimea afară pe cîmpie, și glasul limpede al Gebilei, care rostea:

— Cum vijîie săgeata, iubite!... ca rîndunica zboară!...

Și risete...

Iar coala, în sala întunecoasă de ospete, se mai simțea domoala pîlpîire a făcliiilor aprinse și respirarea încinsă, șuierătoare a tuturor care stăteau față și așteptau cuvintele lui Dapix.

Pe urmă Dapix se ridică, întinse mîna stingă către soli și vorba lui sună mai tare decât tunetul izbit din cer de duhuri la mînie:

— Prin voi trimit și eu răspuns lui Crassus al vostru, preaslăvitul, și pentru mine amenințarea lui e ca o bute goală ce se rostogolește pe un deal. E zgomot mult, dar nu se teme nimeni... De vrea pămînturile gete, de ne vrea robi, de vrea cetatea mea săracă de piatră, să vină să le ia. Și acel care vrea soață de la noi, nu pe Gebila i-o voi da, ci altă mireasă îl va strînge în brațe. Și aceea va fi moartea. Spuneți-i dar aceleia ce v-a trimis că liberi sîntem și liberi vom trăi, chiar de-ar fi Crassus de zece ori mai tare decât este!...

Cînd regele a rostit acestea toate, a izbucnit deodată un ris năprasnic între geți.

Așa rîdeau cu toții, că bubuiau pereții sălii de ospete.

Și, căpeteniile oastei, arătînd cu mîinile spre cei doi soli, ziceau:

— Le-a dat cum se cuvine răspuns regele nostru acestor soli obraznici!...
Parcă ar fi vorbit cu gura noastră Dapix... Ha, ha, ha...

Și multă, multă vreme, cînd nu se mai vedea nici colbul pe urma cailor minăți în goană de cei doi soli pe calea întoarsă, năprazna risului mai clocoti acolo sub zidurile de piatră sură de Dobrogea.

În acest timp, Crassus trecuse și apa Dunării pe plute. Făcuse tabără pe țărm și acolo își întîmpinase solii.

Aflînd primirea ce le-o făcuse Dapix, ce nu vroia să se supună puterii oștilor străine și nici să dea pe fata sa, Gebila, chezașă, puse să se ridice un altar zeului Marte, al războiului. Și acolo jură el să se răzbune cumplit. Jură că o să-l lege pe Dapix de un car, și așa o să-l tîrască prin toată țara. Și pe Gebila o va duce sclavă, dănuitoare pentru dînsul la petreceri.

Dapix află de planurile pe care și le făcuse Crassus. Și nu stătu nici el pe gînduri.

Flăcăii călări fură trimiși în cele patru zări, ca să răscoale țara. Și steagul său cu cap de lup și coada ca de șarpe urla în vînt, în tropotul sălbatic al cailor, chema pe geți la bătălie.

Oștenii sorbeau întîi cu toții, după datină, apa din Dunărea cea sfîntă; apoi plecau la luptă.

În miazăzi se aprinsese țara. Cerul ardea cu vîlvătaie. Cînd bătea vîntul dintr-acolo, purta cu el cenușă și scrum, purta și vaiere prelungi de jale și zgomote de luptă.

Pe unde trecea Crassus ardea întreg pămîntul. Sate, păduri și lanuri se mistuiau. Ca să înainteze, oștirile dușmane trebuiau parcă să se lupte cu fiecare zid, cu fiecare arbore, cu fiecare mușuroi. Din dosul lor luptau cu deznădejde femei, copii, bătrîni. Cu sape, cu topoare, înfruntau lăncile dușmane. Apărau fiecare palmă de pămînt. Pe aceia care îi puteau prinde, dușmanii îi legau robi.

Sărmanii geți porniți spre soare-apune se mai uitau încă o dată cu durere la cuibul nimicit, la satele lor prefăcute în cenușă, și-și plecau capetele acoperite cu plete lungi, sub lanțurile negre ale robiei.

Marele preot al lui Dapix urcă în vremea asta pe munte și acolo îl rugă fierbinte pe Zamolxis să ajute pe geți în bătălie. Femeile, copiii și bolnavii, cîți mai putuseră scăpa, fură trimiși sub grija fetei regelui într-o peșteră mare.

Iar Dapix cu bărbații porniră să atace oștirile dușmane.

Venise vara. Cerul era însă ziua înnoțat și ploii mărunte cădeau întruna. Noaptea nu se zărea în văzduhul tulbure nici luna. După credința lor străveche, geții gîdeau că duhurile rele, norii, stau împotriva ca Zamolxis, cerul senin; să îi ajute în bătălie.

Trăgeau atunci cu arcurile în nori, dar cerul rămînea la fel de negru. Și cu amar în suflet luptătorii plecau din nou la bătălie.

Cu pietre, cu toiege înfruntau geții oștirile dușmane. Loveau întîi pedestrii dintr-o parte, ca lupii cei flămînzi o turmă. Se repezea apoi și Dapix, ca vulturul din zbor, cu călăreții, din partea cealaltă. Unde loveau, făceau în dușman pîrtii și parcă secerau oștirile dușmane, trufase, îmbrăcate în fier.

Luptau necontenit... Dar Crassus poruncise să-i vie oștiri noi.

Și cerul se strîngea, se tot strîngea...

Luptau pe viață și pe moarte. Numai că zi de zi păreau că sînt mai mulți dușmani. Tot mai puțini rămîneau geții. Mai rămăseseră cîțiva războinici. Și aceia se strînseseră să apere cetatea.

Nu mai aveau merinde, nu mai aveau nici arme, nici leacuri pentru cei răniți. Și pe deasupra preotul cel mare, acela care îl chemase pe Zamolxis în ajutor, căzuse doborît de o săgeată.

— Ce hotărîm să facem? întrebă Dapix într-o noapte la sfatul celor care mai erau în viață în cetate.

— Ne vom lupta pînă la moarte! rostiseră cu toții într-un glas. Cetatea n-au s-o poată lua... În peșteră unde ne sînt adăpostiți bătrînii și femeile, asemeni nu vor putea pătrunde...

Putîni erau războinicii în cetate; dar nimeni nu se putea urca pe ziduri din afară. Cine încerca, se prăvălea în vale lovit de piatră sau săgeată.

Așa trecu și vara cea fierbinte, veni și toamna, apoi iarna plină de nopți vijelioase.

Din cînd în cînd războinicii țigneau afară din cetate, loveau în tabăra dușmană cu putere și se întorceau degrabă, urcau din nou pe ziduri și le apărau.

Sosise iarăși primăvara. Vîntul bătea încetinel prin sălcii. Și iarba înverzise pe coline. Nu mai era însă nici larva cea voioasă, nici glasuri dulci de fete nu se mai auzeau pe ziduri. Aceia care își încercaseră puterea cu ghioaga sau cu arcul, în zilele de odinioară, nu mai erau pe lume. Pe zidurile înnegrite ale cetății nu mai erau acum decît doi luptători. Unul se numea Dapix, celălalt Gebeides; dar nu predau cetatea și încă se luptau.

Ca să nu prindă de veste dușmanul că nu sînt decît doi, făceau intruna larmă în cetate și înșiruiseră pe ziduri niște momii de paie, avînd pe ele căciulile celor văzuți. Trăgeau apoi cu arcurile cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta; să socotească oștenii din tabăra dușmană că zidurile sînt vegheate încă bine.

Numai că iată, într-un amurg, pe o ploaie înțesată cu clăbuci, cînd pînă și străjile dușmane erau virite în corturi, la zidul dinspre miazănoapte al cetății se arătă un om cu o pînză albă în virful unui băț. Acesta făcea semn că vrea să urce sus.

Dapix lăsă pe ziduri burduful cu o frînghie și îl ridică.

Credea că e vreun sol!

Bărbatul ce venise era un om înalt, spînat și cu priviri piezișe. Se înfățișă la rege, îi căzu în genunchi și începu să-i spună:

— Stăpîne, eu sînt un mare preot al geților... Mă cheamă Licegeu și am trăit pînă acum în munte. În vis mi-a apărut într-una din nopțile trecute Zamolxis, înțeleptul, și m-a învățat să vin la tine și să te ajut!...

— Vorbește, zise Dapix. Ce porunci dă Zamolxis?

— Zeul te îndeamnă să trimiți la miezul nopții pe oșteanul cel mai vrednic pe care îl ai, ca să răskoale geții triburile de dincolo de munți, ce nu au aflat încă vestea că tu te lupți... Cînd va ieși oșteanul pe poartă, au să intre în locul lui duhurile bune. Și tu vei birui pe urmă oastea dușmană pe care o cîrmuiește Crassus.

— Să fie oare voia zeului nostru aceasta? mai întrebă Dapix.

— Răspund cu viața mea, de nu ai să-l înfrîngi pe Crassus! grăi Licegeu.

— Atuncea, fie, hotărîse Dapix. Să plece Gebeides. Rămîn doar eu ca să apăr cetatea...

— Cum? Nu mai este nimeni în cetate afară de voi doi? rosti Licegeu, făcînd o față lungă. Voi doi vă mai luptați cu oastea lui Crassus? Asta nu este de crezut... Poate mai sînt pe ziduri, la porți, pe undeva, oșteni gata să lupte!

— Doi geți, atîția sîntem, rîse bravul Dapix spre Licegeu. Noi singuri alergăm pe ziduri de colo pînă colo... Dar ce mai vorbă lungă, să se deschidă poarta la miezul nopții și Gebeides poate să plece... Să încaleci, Gebeides, pe calul meu cel negru, cel mai sprinten... Adică nu, mai spune-mi înainte, Licegeu, cum te-au lăsat romanii să treci spre ziduri fără de primejdii?...

Lui Licegeu îi luceau ochii vineți:

— Ai văzut bine, o, rege, că am venit pe o ploaie așa de tare, că înseși străjile se ascuseseră în corturi...

— Și totuși, mi se pare cam ciudat, mai spuse regele.

— Nu e deloc ciudat, răspunse preotul, tu știi cît e de mare puterea lui Zamolxis! El însuși m-a vestit prin vis să vin la tine pe o ploaie cu spume, cînd străjile se vor viri în corturi. Mai mult, el le va lua vederea în timpul cît voi trece. Așa a fost, cum te-ai încredințat tu însuși. Și că nu mint, ți-am spus, și ți-o repet, răspund cu viața mea...

— De e așa, de nu mă înșeli, să se îplinească voia lui Zamolxis, poate că în ceasul cel din urmă tot ne va ajuta!... spuse la sfîrșit viteazul Dapix. Să plece Gebeides!...

S-au strîns în brațe încă o dată, ca pentru o despărțire lungă, cei doi viteji. — Cînd te întorci, după ce om birui, grăi încă o dată regele, vei face nunta cu Gebila!... și ne vom veseli... Iar tu vei face un cîntec pentru izbînda noastră, Gebeides!

— Îți mulțumesc, mărite! rosti Gebeides.

A încălecat flăcăul pe calul cel negru, cel mai sprinten. Și Licegeu a deschis poarta, care era spre miazăzi.

Calul a năvălit în întunericul adînc și fără stele. A făcut numai cîțiva pași. În calea lui fuseseră înfipte în pămînt, cu virfurile în sus, frînturi de paloșe și capete de lăncii. A căzut calul și Gebeides a simțit cum streanguri groase îi împresoară trupul, de mîini și de picioare.

— Trădare! a apucat să strige Gebeides.

Și falsul preot și-a aruncat mantia din spinare; a luat în mîini o lance de la oștenii dușmani ce pătrundeau cu grabă prin porțile deschise, s-a repezit la Dapix.

Dar numai cu o lovitură de paloș Dapix l-a prăvălit cu capul în țărînă pe vinzător.

S-a avîntat pe prima treaptă a scării înguste, boltite, răsucite, care ducea spre mijlocul cetății, cu paloșul întins către dușmanii ce năvăleau spre el. A început o luptă cum nu se mai văzuse de cînd e lumea lume, de cînd pe cer e soare, de cînd în mări sînt valuri și de cînd bate vîntul prin stepa dobrogeană... Nu! O astfel de luptă nu mai văzuse nici cerul și nici pămîntul niciodată...

Un om, un get, dar un viteaz, ce lupta pentru țară și pentru libertate, avînd în mînă un paloș, să înfrunte fără teamă o oștire întreagă, cu arme măiestrite, cu generali isteți!...

Legenda povestește că s-au luptat pe treptele acelea de piatră zile și nopți... Nu știe nimeni cite... Dar multe... Multe... Și pentru fiecare treaptă ce o dobîndeau năvălitorii, plăteau rîuri de sînge. Scara aceea era pînă sus plină de trupuri de războinici dușmani.

Iar regele rănit, înșingerat, aproape de capătul puterilor, tot mai lupta... Cînd a simțit că brațul nu vrea să-l mai slujească, s-a tras luptînd în turn. S-a zăvorît acolo. A luat în mînă cupa de lut umplută cu otravă, pe care o prăgătise încă din timp. Și a sorbit-o toată, cu sete, strigînd:

— Nu voi, ci mișelia m-a biruit. Dar Dapix nu trăiește decît liber, nici moartea nu o primește de la voi, ci și-o dă singur...

Cum a căzut pe lespezi, au pătruns și dușmanii în turlă. Și se uitau încă la dînsul cu teamă. Dar brațul acela, care înfruntase cu atîta vitejie o oștire, era de astă dată fără vlagă.

În turlă s-a urcat și Crassus, înalt, cu coif de aur, cu chipiul de fier rece.

— Acesta este Dapix? a întrebat pe cei din preajmă.

— Acesta!...

— Să fie înfipt în țeapă!.. Apoi să mi-o aduceți pe fata lui, Gebila, din peștera unde se află!... Vreau să mi-o fac mireasă... a ris Crassus.

S-a făcut iar solie și a plecat la peștera în care se aflau bătrînii, bolnavii și femeile. Au strigat de afară:

— Slăvitul nostru Crassus o cere de nevastă pe fata regelui. Dacă ne-o dați de bunăvoie, ceilalți puteți fi liberi să plecați oriunde, după plac...

— Jurați înții, veni cu răspunsul din peșteră un bătrîn, că vă veți ține cuvîntul și nu va fi din nou înșelăciune. Altminteri nu dăm fata. Noi avem încă arme. În peștera aceasta nu puteți pătrunde...

— Jurăm pe zeii noștri cei puternici... le răspunse de afară solia.

— Aduceți dară o sută și unu de cai, așa cum se cuvine la nunta unei fiice de rege get, mai adăugi bătrînul. Să încalce pe ei mireasa și cele o sută de fecioare ce o însoțesc...

— Altminteri nu ne-o dați?...

— Altminteri nu!...

— Să se trimeată caii ceruți, porunci Crassus, aflînd această dorință a geților.

S-au trimis caii. Fecioarele, în frunte cu Gebila, în văluri albe, au ieșit în șir lung din peșteră. Cum au ieșit s-au repezit pe cai. Au mers de-a dreptul către tabăra dușmană.

Pe cerul pînă atuncea înnorat începu deodată să se vadă și fața aurie a soarelui. Albastrul cel senin impresura tot cîmpul într-o lumină dulce. Fecioarele au dat însă într-o clipă vălurile lor albe la o parte. Și de sub ele au scos în grabă paloșe late, lucii și tăioase. Au început să cînte toate cu glasurile cristaline:

*Cum umblă vîntul liber peste cîmpuri,
Și cum se zbate marea în prăpăstiile de apă,
Tot astfel sînt și geții liberi, liberi,
Nu se tem de primejdii, nici de moarte! ...*

Din zborul cailor s-au năpustit spre cortul căpeteniei dușmane. Gebila a rostit:

— Aceasta este nunta, preaslăvite Crassus, pe care vreau s-o fac cu tine...

Crassus, văzînd primejdia de moarte care venea, a încălecat pe calul cel mai iute și a fugit gonit din urmă de stolul de fecioare... Au sărit însă și ceilalți în ajutorul său. A început lupta.

Și fiecă fecioară getă avea în fața ei mulțime mare de oșteni cu lănci ridicate, cu paloșe, și apărați de scuturi.

Nu mică a fost paguba dușmanilor în ceasurile acelea. Și nu puțini au fost aceia care au căzut sub paloșe ascuțite.

Pe urmă ele s-au retras spre Dunărea măreață, liniștită... Acolo s-au azvirlit în fluviul sfînt, ce duce pe viteji în casa lui Zamolxis. În părul lor bălai sau negru luceau lin razele de soare ca niște boabe scumpe de mărgăritar.

De ciudă, căpetenia dușmană a dat poruncă să se zidească peștera la gură, să se răstoarne asupra geților, închiși acolo, un munte de țărînă, să nu se mai cunoască nici urma întîmplării. Și să se pîrjolească încă o dată țara getă.

Tîrziu, cu ani în urmă, după această întîmplare, venea pe țărmul mării, precum se povestește, un om, un biet bătrîn. Era un orb, un cîntăreț din alăută. Venea grăbit și nu întreba pe nimeni pe unde este calea, căci pașii îl duceau singuri spre locurile prin care viețuise odinioară.

A tot venit. A coborît pe drumuri, tot mai în jos, pînă a ajuns la locurile acelea unde fusese odată cetatea de piatră sură a lui Dapix. A sărutat pămîntul strămoșesc și l-a stropit cu lacrimi din ochii stinși.

S-a așezat apoi între cetate și locul unde fuseseră îngropați de vii toți geții liberi.

S-a așezat pe o piatră și a început să cînte.

— Cine ești tu? l-au întrebat stăpînii noi ai locurilor gete.

— Sînt Gebeides! a zis cîntărețul. Am căzut rob pe cînd eram flăcău. Dușmanii mi-au scos ochii, zicînd că păsările oarbe au vîersul mai frumos. M-au făcut cîntăreț la ospetele lor.

— Și tu?... Cum ai putut trăi, tu viteaz get, ca rob chiar la aceia care v-au sfărîmat cetatea? au întrebat iar acei oameni.

— Nu am trăit decît cu gîndul să mă întorc odată, să mai sărut țărîna strămoșească, să cînt aici pînă la cea din urmă clipă pe Dapix cel viteaz, pe fiica lui Gebila, pe draga mea...

— Atuncea cîntă!... au grăit bărbații, femeile și chiar copiii.

Și Gebeides a început să cînte. Glasul și-l însoțea cu alăuta.

Oamenii îl ascultau, plîngeau fierbinte, dar învățau cum trebuie să lupte aceia cărora le este dragă libertatea.

A stat acolo pînă la ultima suflare...

De treci și astăzi prin cîmpia ce se întinde între Dunăre și mare poți să mai vezi piatra aceea unde a stat Gebeides și a cîntat cîntecul lui pentru viteazul Dapix și fiica lui, Gebila!...

Soldatul cel mititel

de Marin Preda

Vintilă Gheorghe era soldatul cel mai mic, nu numai din grupa sau din plutonul lui, ci din întreaga companie. Era atât de mic, încât abia reușise, la recrutare, să nu fie reformat¹. De fapt la început îl și reformaseră, după ce mai întâi fusese amintat de două ori în doi ani, și dacă în satul lui acest lucru n-ar fi fost socotit drept o dovadă definitivă de infirmitate, Vintilă Gheorghe ar fi putut să ia imediat trenul de la centrul de recrutare și să plece în aceeași zi acasă. În aceeași zi însă, tot satul ar fi știut că nu e bun de armată și în primul rând fetele. Era originar de prin Banat. Așa se face că, dându-se jos de pe cîntarul medical și scăpînd din mîinile brutale ale medicului militar-șef din gura căruia recrutul auzise un fel de mormăitură care nu putea să însemne decît reformat (maiorul acela spusese reformé, dar tot aia era), Vintilă Gheorghe nu ieșise din sală, ci se retrăsese mai încolo, tăcut și trist, întîrziind cît putuse de mult timpul îmbrăcătului. Cu ochiul lui pînditor de bănățean liniștit, observase însă că nimeni nu mai era atent la el și îi trecuse prin cap că nici măcar nu-l înscrisese cineva pe hîrțile acelea și că poate chiar reformarea lui, hotărîtă printr-o mormăitură absentă a celui maior, era o simplă întîmplare. Și atunci se amestecase cu ceilalți care veneau la rînd, se dezbrăcase și se prezentase iar în fața comisiei. Maiorul-medic îl apucase de umeri, mormăise iar ca un urs, îl răsucise cu spatele și deodată se oprise din mișcări ca trăsînit, iar din gura lui căzuseră asupra recrutului groaznice injurături și răcnete de parcă i s-ar fi turnat acestui medic în cap o oală cu apă fiartă. Cum adică, și aici fuseseră enumerate cîteva sărbători religioase și grade de rudenie ale recrutului și asociînd cu semn de întrebare modalitatea cu care fusese adus el pe lume de către maică-sa, fusese întrebare cum... îndrăznește el să vie acolo și să-l păcălească el pe un medic, un maior, o comisie întreagă? Cu cine... crede el că are de-a face? Și, urmase iar o enumerare, în timp ce Vintilă Gheorghe simțise pentru întâia oară cît de tare poate fi o talpă de cizmă bine lustruită în dosul gol al unui om. Se dusesse iar spre hainele lui și începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, știa că după două amînări a treia oară vine reformarea, și el nu înțelegea de ce să i se întîmple tocmai lui să fie reformat. Că doar nu era atacat²! Se retrăsese mai într-un colț, dar tot acolo, în sală, scosese din flanelă pachetul de tutun de regie, și își răsucise neturburat o țigare. În acest timp maiorul acela continua să smu-

¹ Reformat = scos din evidență sau din serviciul armatei, ca necorespunzător din punct de vedere fizic.

² Atacat = aici, bolnav de tuberculoză.

cească și să examineze alte trupuri, amintindu-și însă din cînd în cînd de întîmplare și scoțînd atunci injurături de uimire aproape admirative, cum era cît pe-aci să-l examineze din nou pe dopul acela fără să-l recunoască...

— Uitați-l că s-a așezat acolo jos, în colț, dom'le maior, zise la un moment dat un alt medic din comisie. Stă acolo și fumează, nu vrea să plece.

Maiorul se opri iar din examinat, tot așa, ca trăsînit, se uită în direcția unde se așezase bănățeanul și, stupefiat¹, ordonă:

— Ia vino încoace mă!

Viitorul soldat se apropie fără grabă, cu țigara în mînă.

— Leapădă țigarea, zise un sanitar de alături.

— Urcă-te pe cîntar, ordonă medicul-maior.

Vintilă Gheorghe se urcă. Toată comisia urmări în clipa aceea acul indicator.

— Mai dezbracă-te o dată, zise medicul, și, în timp ce recrutul se dezbrăca, maiorul zise în franțuzește către un alt militar, un colonel care asistasese tăcut la toată scena:

— Il pèse beaucoup plus par rapport à son hauteur².

— Il est trapu³, zise colonelul. Admis! hotări el.

— Ești zbanghiu, mă Vintilă, vrei să faci armată? zise atunci maiorul-medic cu alt glas, deodată protector și prietenos.

— Da, dom'maior, vreau, exclamă atunci și Vintilă cu sufletul la gît, înțelegînd că trecuse examenul și că va fi și el soldat.

— Vrei tu, dar o să încasezi la lopeți, mă Vintilă, de-o să fie vai de zilele tale, mai spuse medicul.

Recrutul nu auzise bine și nici nu mai fusese atent la ceea ce se mai petre-cuse. Abia mai tîrziu înțelesese el ce era cu aceste lopeți. Fiind atât de mic de statură, fusese, bineînțeles, pus la coada grupei; ar fi fost nepotrivit, împotriva regulii, să strice rîndul punîndu-l la mijloc sau chiar penultimul. Și la instrucție, cînd comandantul de grupă făcea stînga împrejur și ordona: „În spatele meu, adunarea“, coada trebuia să alerge și să se alinieze, în timp ce ceilalți înalți din fața comandantului nu făceau decît să se mute în spatele lui. Exercițiul acesta era unul dintre cele mai grele pentru coada grupei, dat fiind rapiditatea cu care sergentul comandant își schimba poziția: „În spatele meu, adunarea“... Și abia se înșira grupa în spatele lui că, fulgerător, el făcea iar stînga împrejur și ordona: „În spatele meu, adunarea“. Și iarăși, cînd grupa adunată ca un fir în spate, la distanța brațului unii de alții, și comandantul se răsucea cu fața spre ei, și credeai că în sfîrșit acum el va ordona alt exercițiu, i se auzea comanda reinnoită, ca și cînd abia atunci ar fi pronunțat-o pentru întâia oară: „Grupă, în spatele meu, adunarea“. Era o glumă pentru primii trei din capul coloanei. Cei din urmă însă, după șapte sau opt comenzi de acest fel, începeau să gîfție, sudoarea le îmbrobna frunțile sub capele, privirea începea să le sticlească de un soi de mînie fără adresă, în timp ce o expresie de buimăceală și nedumerire se

¹ Stupefiat = uluit, incremenit de mirare.

² Cîntărește mult mai mult față de cît e de înalt.

³ E. îndesat.

așternea pe chipurile lor. Ce era asta? Pentru ce tocmai ei, cei mai mici, cei de la coadă, să fie chinuiți în felul ăsta, iar cei mai puternici, cei din față, să fie cruțați? Pentru că exercițiul nu se oprea, continua la nesfârșit și nimic nu promitea că avea să înceteze curînd. Implacabil¹, comandantul de grupă făcea stînga împrejur, ridica mina în sus și ordona de fiecare dată în același fel: „Grupă, în spatele meu adunarea!” Sau doar atît: „În spatele meu, adunarea!” Sau alteori imperativ, cu o voce ruptă: „În spatele meu, adunarea!” Fără pauză și fără alte explicații, pînă ce jumătate din coada grupei începea să dea semne de istovire. Atunci, fără să întrerupă exercițiul, sergentul ordona caporalului să scoată lopata Lineman și să treacă la coadă. Și abia acum începea adevăratul exercițiu cunoscut de contingentele vechi sub numele de „acțiunea lopeții Lineman”, adică plasarea ajutorului de comandant de grupă la coadă și supravegherea cu această lopată în mînă a celor care nu executau comanda de aliniere în ritmul și în timpul ordonat. Cei din față o auzeau destul de des, dar n-o simțeau niciodată la acest exercițiu. În schimb Vintilă Gheorghe nu era zi să nu ia cunoștință cu ea acolo unde la recrutare maiorul îl făcuse să simtă cizma. Fusesse o glumă cizma aceea, față de lopețile zilnice pe care le îndura. Pe chipul lui însă nu se puteau citi buimăceala și indignarea care se puteau citi pe al celorlalți. Numai deasupra sprîncenelor lui negre și groase și pe obrazul lui închis la culoare apăreau broboane mari cit boabele de porumb. Pînă ce, într-o zi, observînd exercițiul, sublocotenentul se apropie de grupă și ordonă încetarea. El îl chemă la el pe soldatul Vintilă, îi inspectă de sus pînă jos ținuta, îi inspectă arma și apoi se adresează caporalului:

— De ce lovești soldatul, caporal?

— Să trăiți, domnule sublocotenent, pentru că se aliniază prea încet, nu vrea să fugă, răspunse caporalul sigur de el, pocnindu-și călciele.

Nu se obișnuia ca ofițerul să turbure tradițiile pe care contingentele și le transmiteau unele altora. Caporalul arăta liniștit, ba chiar avea un aer complice, fiindcă nu o dată, sub falsa protecție a unui grad superior, se ascundea adesea o cruzime și mai mare. Sublocotenentul era însă tînăr și comportarea lui nu era încă atinsă de rutină. De aceea pusese întrebarea. O simplă întrebare, după care pornise apoi tăcut spre alte grupe, păstrîndu-și însă înfățișarea lui de militar care încearcă și reușește să-și stăpînească sentimente prea personale, lăsînd instrucția pe seama gradaților, care știu ei ce fac. Totuși, din clipa aceea, caporalul nu-l mai lovi pe soldatul Vintilă și curînd acesta atrase simpatia plutonului. Gradații începură să-l întrebe de unde e, cîți frați are și cîte surori, de ce e așa de mic, și altele de același fel. Tot așa de curînd se află că, deși mic cum era, soldatul Vintilă era destul de rezistent, putea duce foarte liniștit pe umeri piese grele de mitralieră, ținea foarte bine la marșuri, la sete și la foame, nu se văita niciodată și mai ales nu purta ură nimănui pentru instrucția grea, foarte adesea nemiloasă și lipsită de sens, la care era supus ca recrut. Părea să fi înțeles cum se

¹ Implacabil = neîndurător, care nu poate fi înduplecat.

petrec lucrurile, fiindcă odată, în orele lungi de după-amiază, cînd stăteau în curtea cazărmei și își curățau armele și unii dintre ei, ferindu-se de privirile gradaților, oftau și injurau cu obidă armata și instrucția și pe cine o fi făcut-o așa a dracului, Vintilă Gheorghe a ridicat fruntea și a zis cu accentul lui de bănățean:

— Acum injuri tu, mă, dar pe urmă te faci și tu gradat și o să fii mai al dracului ca alții.

La care nimeni n-a mai știut ce să mai zică și nici nu prea au înțeles ce-avut să spună Vintilă Gheorghe prin aceste cuvinte.

La trei luni de zile de la incorporare, spre sfîrșitul lui august 1944, soldatul Vintilă ajunsese să fie cunoscut de însuși comandantul batalionului în niște împrejurări care, văzute de sus, de la comandament, nu erau dintre cele obișnuite. Pentru Vintilă Gheorghe în orice caz nu deveniră neobișnuite decît mult mai tîrziu, cînd întregul lui contingent fu trimis pe front, în Ardeal, și noi, batalionul de cadre care instruisem acest contingent, nu mai știurăm nimic despre el.

Compania din care făcea parte Vintilă era cantonată la Ulmeni, lingă Oltenița, în clădirea unei foste bănci. În seara zilei de 24 august, sergentul Iosif, comandantul grupei, intră în dormitor și anunță că era de patrulă, și cine vroia să vină cu el să se prezinte caporalului Nistoroiu să-i dea un pistol-mitralieră și să-l caute pe el, pe sergent, la circiuma cutare, peste un ceas. Sergentul plecă și în grupă începu cearta. Caporalul lipsea și el. Fiecare îndemna pe celălalt, fiindcă toți erau rupți de oboseala instrucției și doborîți de somnul pe care bro-mul pus în mîncarea recruților îl făcea ca de plumb. Și în timp ce ei se tot îndemnau și se justificau că ăla a fost de serviciu la masă, sau că ăla a fost nu știu unde, se auzi glasul potolit al lui Vintilă:

— No, ducevicevici, mă, dormiți, că plec eu cu dom' sergent Iosif în patrulă!

Și foarte meticulos, se dădu jos din pat, își trase pantalonii, bocancii, își înfășură moletierele și ieși din dormitor cu țigarea în colțul gurii.

Nistoroiu, magazinerul, rîse cînd îl văzu:

— Mă, Vintilă, vezi să nu te-apuce vreo fată de turul pantalonilor.

— No că nu m-apucă nimeni! zise Vintilă în timp ce arma și dezarma automatul.

Caporalul îi dădu sacul reglementar și cinci încărcătoare, îl puse să semneze de primire și soldatul plecă. Îl găsi pe sergent la locul indicat, care, cînd îl văzu, tot așa se dădu pe spate pe scaun și rîse.

— Vintilă, ha, ha, cine te-a trimis, mă, în patrulă cu mine? Mă, Vintilă, tu ești un soldat pe care eu te-aș face fruntaș, dacă aș fi dom' căpitan! Bea și tu o țuică de-asta și hai să mergem.

Soldatul însă dădu din cap: nu bea. Și nu se înțelese de ce: nu-i plăcea nici un fel de băutură, sau nu-i plăcea băutura asta muntenească?

Sergentul plăti, își luă la revedere de la ceilalți militari care umpleau circiuma mică de țară și ieși apoi în întineric însoțit de soldat. Merșeră întîi în direcția opusă orașului Oltenița, se opriră într-o casă unde erau adunați flăcăiași și fete din sat, fumară cîte-o țigară, apoi își continuară patrula înapoi,

agale, cu automatele la umeri, în noaptea liniștită și senină de august. Mai aveau un ceas și terminau schimbul. Când ajunseră la capătul celălalt al satului se cam făcuse ora. Sergentul se opri și zise:

— Mă, Vintilă, du-te și te culcă, patrula s-a terminat. Te prezinți la sergentul Pavel Vasile și îl scoli, eu rămân p-acilea...

Și sergentul Iosif arătă cu capul spre o casă din apropiere unde o lampă aprinsă arăta, după cît se părea, că era așteptat.

— Dacă te întilnești cu cineva, continuă sergentul, să nu-i spui că ești de patrulă, că o să te întrebe cu cine ai făcut și de ce ești singur... Știi ce, ia-o pe-aici, pe drumul ăsta, și cazi drept la cazarmă... Hai, executarea!

Adică pe drumul acela, care ocolea centrul satului pe la margine, nu exista riscul să întilnească ofițerul de rond. Soldatul înțelese și plecă. Mergea singur cuc, se lăsase asupra satului o liniște desăvîrșită. Cu statura lui mică, înaintînd pe lîngă garduri, Vintilă abia se vedea, ierburile mai mari de pe marginea drumului și în orice caz porumburile nemișcate pe lîngă care trecea din cînd în cînd, schimbînd traseul, îl acopereau cu totul. Un soldat în nici un caz nu putea fi considerat. Așa gîndiră pe cît se pare și niște umbre din depărtare care ieșiră liniștite din porumb și își continuară drumul ocolind satul prin partea dinspre care Vintilă tocmai venise. Aceștia însă erau soldați adevărați, îl văzură probabil pe Vintilă trecînd, dar nu se sinchisiră de el. Erau soldați tăcuți, în uniforme străine, și Vintilă le auzi pașii și se opri în liniștea aceea a nopții și înainte de a gîndi ceva se lipi instinctiv de un gard și alunecă la pămînt. Abia după aceea începu să se uite. Cine erau soldații aceștia și ce căutau pe-acolo? De cine se fereau ei așa și de ce erau așa de tăcuți? Și mai ales, unde se duceau? Nu cumva vroiau să atace pe cineva? Cu privirea țintă la ei, Vintilă înțelese în cele din urmă că ăștia nu puteau fi decît soldați germani, fiindcă ieri se anunțase că s-a întîmplat o mare răsturnare în conducerea țării și a armatei și că nemții sînt inamicii noștri. Cum nu cunoștea bine geografia, Vintilă se gîndi apoi că nemții aceștia tăcuți și tainici de aici nu puteau avea alt rost și altă intenție decît să atace satul și să captureze compania lui de grăniceri, să-i prindă pe toți în somn și să-i împuște. În clipa aceasta chiar poate că o parte din ei s-au și apropiat prin porumburi de cazarmă și că nu mai e nimic altceva de făcut decît de dat alarma. Vintilă își trase încet automatul de la umăr și îl întinse încet înainte. „Ce fac eu? se gîndi apoi în clipa următoare, trag o dată în ei și pe urmă o să fiu mort“. Tot atunci se auziră dinspre nemții adunați la marginea porumbului șoapte într-o limbă, care-i alungă soldatului ultima îndoială: avea înaintea lui o unitate de nemți care se pregăteau să atace satul. „Trebuie să trag în ei cu toate încărcătoarele pe care le am, să dau alarma și pe urmă să fug“, gîndi el.

Tot nu se dumirea însă ce era cu acești nemți ciudați. Nu păreau pregătiți de luptă de noapte, ieșeau mereu, cîte cinci-șase din porumburi, șopocăiau între ei și traversau în fugă dincolo, dar nu în direcția intrării în sat, ci înainte, tot prin porumburi. „Vor să înconjoare tot satul“, gîndi Vintilă și în clipa aceea hotărîrea lui se făcu mai sigură și mai limpede. Urcă încet gardul lîngă care se lipise, alunecă dincolo într-o curte, trecu prin ea și le ieși nemților înainte. Se

piti pe după un grup de salcimi, înarmă automatul și deodată deschise focul împotriva unui grup de nemți care traversară șoseaua. Trase îndelung, pînă ce goli încărcătorul, după care, strigăte și răcnete înăbușite de furie se auziră dinspre porumburi. Dacă Vintilă Gheorghe ar fi știut nemțește cum știau unii din bănașenii lui mai isteți de prin satele cu populație săsească, poate că nu și-ar fi schimbat atît de liniștit încărcătorul, ci s-ar fi infuriat și el auzindu-i ce spun și poate că și-ar fi pierdut cumpătul.

— Cine mama dracului trage? Am dat peste o santinelă? ordonă o voce.

— Nu, e un soldat izolat.

— Și unde e?

— E între salcimi.

— Între salcimi? răcni prima voce. Atunci sînt eu chior! Dacă ar fi un om acolo, l-aș vedea.

— E un soldat mititel, l-am zărit cînd a sărit gardul, dar n-am crezut că e soldat...

— Ocoliți salcimi în liniște și curățați-l imediat, să nu fugă și să dea alarma.

Se auziră pașii fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mișcare. Vintilă nu mai știu ce să facă și cîteva clipe lungi se scurseră într-o tăcere pe care nimic nu o turbura. Deodată se auziră iar pași care fugeau și se vedea porumbul mișcîndu-se. Vintilă Gheorghe își îndreptă automatul în direcția aceea și, deși știa că automatul său nu bate pînă acolo, deschise iar focul. Îi răspunse atunci cineva din porumb, tot cu foc automat, dar un foc îndrjit, care era reluat în lanț, clătînînd fără întrerupere, prin tragere succesivă. Stăpînit de ideea lui că primii dintre cei care trecuseră drumul urmau să înconjoare satul și că grosul abia venea din urmă, Vintilă părăsi salcimi care îl adăposteau și începu să fugă tăind colțul satului în diagonală. Purcei guiînd, găini zburătîcind, cîini lătrînd speriați stîrni trecerea lui prin curțile și ogrăzile oamenilor. Dar nici o țipenie de om. Și cînd ieși la marginea cealaltă a satului, gîfîind cu sufletul la gură, se trînti la pămînt într-un gropan și, cu capul afară, începu să cerceteze locurile. Nu se vedea bine, s-ar fi putut însă auzi dacă n-ar fi fost larma ciinilor care începuseră să latre în tot satul. Cu mîinile tremurînd de încordare, Vintilă își încărcă automatul și trase jumătate din încărcător în direcția porumbilor. Făcu o pauză scurtă, goli și restul și încărcă din nou. Nu se putea ca toate acestea să nu fie de ajuns pentru a alarma compania. Curînd, însă, se sperie de tragerea aceasta nesocotită. La o distanță de o sută de metri zări țîșnind în urma lui din porumburi umbre numeroase, care se culcară la pămînt și începură să tragă asupra lui. Mai avea două încărcătoare și umbrele se apropiau de el pe burtă, văzuseră flacăra automatului care trăsese asupra lor și vroiau să-l facă să tacă pentru totdeauna. Vintilă sări din groapă, se rostogoli de cîteva ori așa cum învățase la instrucție, adică să părăsească încă culcat fiind locul pe care inamicul îl ținea deja, țîșni apoi în picioare și o luă la fugă retrăgîndu-se mereu pe marginea satului. După o sută de metri se trînti la pămînt, făcu iar față și trase jumătate din încărcător. Nemții îl urmăreau, săriră și ei în goană și se împrăștiară nevăzuți și pieriră cînd Vintilă

trase asupra lor. „Vor să mă înconjoare, gîndi el speriat, sau vor să mă facă să intru în sat ca să înconjoare ei satul!”. Se rostogoli iar de pe locul său și țîșni din nou în picioare. Un foc viu îl urmări și fulgerător recrutul se aruncă la pămînt. Simțise că va fi ciuruit dacă continuă să fugă. Mai avea un încărcător. Și atunci se hotărî. În loc să se retragă, pătrunse într-un fund de grădină, înapoi, și după ce trase iar o jumătate de încărcător, o luă la goană prin curți. În curînd se făcu liniște. Soldatul Vintilă ajunsese la cazarmă abia trăgîndu-și răsufierea, goana lui se opri în fața corpului de gardă. Comandantul de gardă îl luă în primire, de unde venise și ce era cu el, alarmase plutonul și trimisese să-l scoale pe căpitan, care se și apropia. Despre ce era vorba? Soldatul Vintilă raportă că o unitate germană înconjoară satul și povesti pe scurt cum descoperise el acest lucru.

— Să mi se aducă imediat calul meu și încă unul pentru soldat, ordonă căpitanul. Compania să se pregătească de luptă. O grupă de cercetare să mă aștepte la marginea dinspre Dunăre a satului.

Și căpitanul, însoțit cîlare de soldatul Vintilă, pieri în noapte spre marginea dinspre Oltenița a satului. O jumătate de oră mai tîrziu, Vintilă se întorcea și transmitea comandanților de plutoane ordinul căpitanului. O unitate germană compusă din grupuri răzlețe de mărimea unor plutoane ocolesc satul și încearcă să ajungă la Dunăre, să treacă în Bulgaria. Compania de grăniceri să le iasă înaintea cu un pluton de mitraliere încărcat în mașină, iar restul plutoanelor îi va urmări din porumburi și va începe lupta.

În zori unitatea germană fu capturată și dezarmată. Fură aduși nemții la cazarmă, erau aproape două sute, dintre care aproape jumătate ofițeri și subofițeri. Faptul acesta, că erau mulți ofițeri printre ei, stîrni atît de tare curiozitatea trupei, încît privindu-i așa cum erau, prizonieri și dezarmați, nimeni nu-și mai aduse aminte cum se petrecuseră lucrurile, cine dintre ei avusese meritul de a-i fi descoperit și, mai ales, de a fi deschis, cel dintîi, focul asupra lor. Și mai tîrziu, cînd Vintilă încercă să le povestească faptul celor din contingentul lui, riseră de el, dar, neturburat, el nu se supără. Numai maiorul îl chemă, cîteva zile după, cînd mereu erau dezarmate astfel de unități germane, la batalion, la Oltenița, și îl puse să povestească și rise și el, dar nu în batjocură, ci cu simpatie, cînd auzi că soldatul nu știa că în apropiere curge Dunărea și că nu bănuise că într-acolo se îndreptau nemții.

La Fîntîna Miorița

de Theodor Balș

Țăranului moldovean căzut în luptele de la Băneasa,
lîngă Fîntîna Miorița, în august 1944

Noapte jumătate. Stele speriate
de război se-afundă lacului în undă.
Țevi de carabină înfloresc lumină
și mitraliere mușcă din tăcere
secerînd feeric snopii de-ntunerice.
Stăm pe buza gropii. Lîngă noi plîng plopii
retezați de-obuze.
Viermuiesc fasciștii
printre morți și tunuri. Curg spre zare drumuri
cu armate-n spate. Jerbe de grenade
spintecă pămîntul. Rupt de schije, vîntul
s-a-necat în ape. Simt de mine-aproape
șoaptă sugrumată:

— Ți-aș întoarce, tată,
inima acasă, dar acu-s la coasă,
și cositul meu este lung și greu.
Dacă n-oi veni către zori de zi
îți las ție-n seamă: codrul de aramă,
apele și vîntul. Să aduni pămîntul,
și în cîmpul mare să n-arunci hotare
holdelor de grîie, semn să nu rămîie
plinii, cînd o-mparte fratele cu frate...
Și de te-o-ntreba, măre, careva
unde-s, să ți spui că sînt plop de grui¹,
fir înalt de grîu cu pămînt în briu,
lună albă sînt și mă duc pe vînt
și mă-ntorc pe soare luminînd mai tare
să răpun în zori umbre și răcori.
Dor de-o să v-apuce de mine,-n răsruce
pe drumuri ieșiți și-o să m-auziți;
sirene-or suna și m-or îngîna,
păsările-n zbor cu aripa lor,

¹ Gruî = pisc, colină.

codrul coborînd cu frunzele-n vînt,
 legîndu-mi. zarea, Dunărea și marea...
 S-a prelins în lut șoapta — și-a tăcut.
 Gîntele i-a spart cerul frunții, lat.
 Celui ce-a căzut
 casă i-am făcut, cu ferești de lut.
 Și-l plingeau trei frați: plopîi retezați.
 Și la nunta lui, peste zări silhîi
 ca de singe stea mi se arăta.
 Și pe umbra gropii se plecară plopîi
 frunzele să-și sune, somnul să-i îngîne
 singele țării: apele fîntinii...

Scrisoare mamei

De Anul Nou

de Nicolae Labiș
 (1935—1956)

În munții noștri astăzi zăpezile torc leneș,
 Izvoarele îngheață în clinchete subțiri,
 Și caprele de munte nervoase prin poiene-și
 Urmează-n taină calea iernatică iubiri.

Cred că pe masă vinul așteaptă-n adormire —
 E vinul roș din care pe-atunci n-ai vrut să-mi dai,
 În vremurile-acelea săpate-n amintire
 C-o mamă grijulie și-un băiețel bălai.

Oh, lumea cenușie cum se spărgea deodată
 Și năvălea într-însa al datinei popor! —
 Strălucitoare capre cu lina colorată
 Și toboșari de basme săltînd într-un picior.

Și feți-frumoși cu stele de-oglinzi din tălpi în creștet,
 Și draci blajini, tot focul punîndu-și-l în joc,
 Și ursul cu dairaua purtînd cojocul veșted,
 Și dorul de pădure purtîndu-l în cojoc.

Sau clopoțeli molcomi cernuți pe-ntreaga vale,
 Care-aduceau colinde la noi în lung convoi,
 Cînd ascultam la geamuri și palma dumitale
 Îmi mîngîia obrazii îmbujorați și moi.

Azi e la fel, și vinul așteaptă-n adormire;
 M-aștepti cu vinul roșu, voioasă să mi-l dai,
 Dar sînt acum departe, privind în amintire
 O mamă grijulie și-un băiețel bălai.

Partidul

de Alfred Margul Sperber
(1898—1967)

Cînd în sfîrșit te-ai smuls din asuprire,
Din grea robie, după-o viață-ntreagă,
Cu gînd de luptă, nu de tînguire,
Plin de-adevăr — Partidul ți-a dat vlagă!

Cînd ai fost gata, fără șovăire,
Să-nfrunți necaz și temniți și-orice plagă,
Să-ți pui chiar viața-n joc cu îndrjire,
În lupta grea — Partidul ți-a dat vlagă!

Cînd ai văzut că numai în unire
Cu alți tovarăși, libertatea dragă
Ai s-o cîștigi, și adevărata-ți fire
Ți-o vei găsi, — Partidul ți-a dat vlagă!

Venit-au ani de chin pentru popor,
Războiul, moartea, stînd mereu la pîndă;
Partidul ți-a fost sprijin și-ajutor,
La luptă te-a-ndrumat și la izbîndă.

Și-acum privește-n jurul tău: oriunde,
Te uiți, vezi lumea nouă cum porcede,
Mîini chiar, vor fi înfăptuiri profunde
În care azi abia-ndrăznești a crede...

Iar astăzi vezi aievea-implinit
Ceea ce ieri nici nu-ți trecea prin minte;
În tot ce faci, Partidul, neclintit,
Îți luminează calea înainte.

Partidu-i tot ce-i demn, frumos și bine,
Tot ce-n poporul nostru-i mai de preț;
Curațu-nalt al jertfelor de sine,
Exemplul veșnic, călăuz, măreț.

Trăiește-n el un gînd de luptă care
Te-a-nsuflețit mereu de la-nceput:
El ține steagul lumii viitoare
Ca zorii, roși, deasupra-ți desfăcut.

El potolește-adîncă năzuință
A omului setos de vremuri noi:
Partidu-nseamnă tainica voință
De-a-nfăptui ce-avem mai bun în noi!

În românește de Al. Philippide

G. Panu

despre Ion Creangă

„Prin 1874—1875 vedem într-o seară că un nou venit se află la *Junimea*.
Noul venit era scurt, gros și gras, cu figura și părul cam castaniu blond, cu
gitul scurt... purtând cu stângăcie hainele.

Era Creangă.

La fiecare cinci minute își ștergea sudoarea de pe frunte cu o batistă mare,
colorată...

Vorbea frumos. Înzestrat cu o vie inteligență, țăranul Creangă nu-și pierduse,
prin modestele studii de seminar ce făcuse, limbajul viu, colorat și plin de imagine,
popular. Acest fond hrănit la fiecare pas cu anecdote, amintiri, învățăminte din
bătrâni făcea din Creangă un orator de tribună adevărat, original și foarte gustat“.

Ioan Slavici

despre Mihai Eminescu

„...Om foarte muncitor și conștiincios, el era totdeauna la locul lui. Deși
pierdut mereu în gânduri ori adîncit în studii, încît uita să mănînce ori se lipsea
de tihna somnului, el nu-și pierdea niciodată din vedere datoriile și, chiar bolnav
dac-ar fi fost, venea regulat la redacțiune, se interesa de toate și ținea să fie tot-
deauna la curent...

Ca coleg Eminescu era o adevărată grădină de frumusețe, totdeauna și pentru
toți apropiat, voios și cu inima deschisă. Deosebirile de inteligență, de cultură,
de pozițiune socială, de naștere ori de avere nu existau pentru el. Oamenii toți
îi erau deopotrivă și fiecare în felul lui plăcut, interesant ori folositor...

El, care și-a petrecut viața în umilință și luptîndu-se cu toate mizeriile vieții,
a rămas în amintirea noastră a tuturor cu suflet curat, bun și stăpînit în toate îm-
prejurările numai de iubirea către lumea în mijlocul căreia-și înșira suferințele
adeseori foarte grele“.

Vocabular

Notă explicativă

La explicarea cuvintelor, în subsolul paginilor, s-a ținut seama de sensul
cuvîntului atribuit de scriitor în textul respectiv. În capitolul intitulat *vocabular*,
la fiecare cuvînt se precizează locul accentului, unele particularități morfologice
și majoritatea înțelesurilor. La anumite cuvinte au fost incluse unele expresii
specifice limbii române și unii termeni din aceeași familie, cu precizarea înțelesului.

Au fost folosite următoarele prescurtări:

adj. = adjectiv

adv. = adverb

de ex. = de exemplu

etc. = et caetera (și celelalte)

f. = feminin

î.e.n. = înainte de era noastră

m. = masculin

n. = neutru

pl. = plural

s. = substantiv

sg. = singular

vb. = verb

A

abis, abisuri, s.n., pronunțat: **a-bis**
= prăpastie, adîncime, neant

abstracțiune, abstracție, abstracții, s.f.
= lucru abstract, lucru general și
teoretic, detașat (rupt) de relațiile
din realitate, opus lui concret; ex-
presie: *a face abstracție de* (a nu lua
în considerare, a lăsa la o parte)

a afanisi, afanisesc, vb., pronunțat:
a-fa-ni-sî = a prăpădi, a nimici, a
dobrai, a se veșteji

agheasmă, aghiasmă sau aiasmă, s.f.
defectiv de pl., pronunțat: **a-gheăs-**
mă = apă așa-zisă sfințită prin sluj-
bă religioasă; zicătoare: *vrei, nu*
vrei, bea Grigore aghiasmă (de voie,
de nevoie, trebuie să faci ceva)

a aghesmui, aghesmuiese, vb., pronun-
țat: **a-ghes-mu-î** = (sens figurat) a
se ametei, a se îmbăta

aievea, adv. sau adj., pronunțat: **a-ié-**
vea = *adv.*: în realitate, de fapt,

cu adevărat; *adj.* = real, concret,
pe față, limpede, lămurit (de ex.:
faptă aievea)

a alterna, alternez, vb., pronunțat: **al-**
ter-nă = a lua pe rînd unul locul
altuia, a reveni succedîndu-se (unul
după altul); a se perînda; a varia
alternanță, alternanțe, s.f. = revenire
succesivă, care se repetă din cînd în
cînd, perîndare, variație (de ex.:
alternanța anotimpurilor)

alternativ, -ă, alternativ, -e, adj., care
alternează (unul după altul); curent
(electric) alternativ

alternativă, alternative, s.f. = posibi-
litate de a alege între două lucruri,
două căi, două soluții etc.

altiță, altițe, s.f., pronunțat: **al-tî-ță** =
cusătură lată cu modele diferite fă-
cute cu arnici, mătase, mîrgelușe
sau fluturași de metal, pe umerii
cămășilor țărănești, de obicei pe iple
femeilor; (figurat) cămașă, ie

amnar, amnare, s.n., pronunțat: **am-nâr** = bucată de oțel cu care se scot scintei prin lovire în cremene; expresii: *cît ai scăpăra în amnar* (într-o clipă, repede, iute); *nici cît ai scăpăra în amnar* (nici o clipă, cituși de puțin)

a anina, anin, vb., pronunțat: **a-ni-nă** = a (se) atirna, a (se) agăța de ceva sau de cineva

atacăt, -ă, atacați, -te, adj. = (în vorbirea populară) bolnav de tuberculoză

august, s.m., pronunțat: **ău-gust** = a opta lună a anului

august, -ă, auguști, -ste, adj., pronunțat: **au-gúst** = (titlu dat altădată regilor și persoanelor din familia domnitoare) preamărit, slăvit; (figurat) măreț, impunător

avanpóst, avanposturi, s.n. = postul cel mai înaintat al liniei de apărare, în fața inamicului

B

băie, băi, s.f. = (în Transilvania) mină: de aici numele unor localități: Baia-de-Aramă etc.

ban, bani, s.m. = monedă (de metal sau hirtie) folosită ca mijloc de plată; unitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu; proverbe: *banul e ochiul dracului* (banii ispitesc pe oameni să facă fapte rele); *strînge bani albi pentru zile negre* (face economii pentru vreme de nevoie); expresii: *a mîncă bani cu lingura* (a cheltui peste măsură); *nu face (nici) doi bani* (nu valorează nimic)

ban, bani, s.m. = (în vechime) titlu de dregătorie purtat de cel ce conducea un ținut sau de primul boier (ban al Craiovei)

banăt, banate, s.n. = provincie sau ținut administrat de un ban

bărdă, bărzi, s.f. = un fel de secure cu tăișul lat și cu coada scurtă, întrebuințată la cioplitul lemnului; altădată, era folosită ca armă de luptă; zicătoare: *a da cu barda în Dumnezeu sau în Lună* (a fi nesocotit, sărit); expresie: *cioplit din bărdă* (neșlefuit, grosolan)

bătîr sau batăr, adv. = barem, cel puțin, măcar

băieș, băieși, s.m., pronunțat: **bă-iêș** = lucrător într-o mină.

bănie, bănii, s.f., pronunțat: **bă-ni-e** = funcția sau rangul de ban, reședința banului (Bănia Craiovei)

becisnic (bicisnic), -ă, bîcisnici, -ce, adj. = slăbănog, nepriceput, ticălos, netrebnic

bei, bei, s.m. = guvernator al unui oraș sau al unei provincii turcești; zicătoare: *a dormi cît un bei* (a dormi bine, mult și adînc)

benghi (benchi sau zbenghi), benghiuri, s.n., pronunțat la singular nearticulat într-o singură silabă = semn mic și negru (natural sau artificial) pe obraz; (în superstiții) semn făcut pe fruntea cuiva ca să-l ferească de deochi

berbânt, berbanți, s.m. = om ușuratic, neserios; (figurat) curtenitor

a bindisi, bindisese, vb. = (folosit numai în formele negative sau care presupun un răspuns negativ) a se sinchisi, a-i păsa de ceva

blagoslovit, -ă, blagosloviți, -te, adj. = binecuvîntat, preamărit; (figurat) 1 — fericit, norocit, înzestrat; 2 — lovit, atins

a bleoncăni, bleoncănese, vb. = a se mișca dintr-o parte în alta cu zgomot

boăncă, boance, s.f. = 1 — copac scorburos; 2 — ramură; 3 — plantă decorativă cu flori în diferite culori, mai ales galbene; vizdoagă; un fel de crăiță

boghét, -ă, bogheți, -te, adj. = moțat, cucuiat; (figurat) mare și frumos

bornă, -e, s.f. = 1 — semn constînd dintr-o piatră, un stîlp de lemn etc. care marchează marginea sau punctul caracteristic al unui teren; 2 — parte a mașinilor sau a aparatelor electrice prin care se realizează legătura electrică

a brodi, brodesc, vb. = 1 — a o nimeri bine, a ghici, a potrivi; 2 — a se găsi din întîmplare

búche, buchi, s.f. = a doua literă din alfabetul chirilic; expresie: *buchea cărții* (exact ca în carte, în chip mecanic)

a buchisi, buchisese, vb. = 1 — a face un lucru cu trudă și migală; 2 — a citi cu greutate; (figurat) a bate tare ceva sau pe cineva

buhós, -oasă, buhoși, -oase, adj. = ciufulit, zbîrlit

C

cânge, cângi, s.f. = 1 — prăjină lungă de lemn, cu cîrlig de fier în vîrf, folosită la împingerea sau la prinderea unui obiect la care nu se poate ajunge cu mîinile; 2 — gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare

capucheháie (capichehaie), s.f. = reprezentant al domnitorilor români la Poarta otomană

cápiu, -ie, capii, adj. = (despre animale) atinse de boala numite căpie; (despre oameni) năuc, buimac, zăpăcit; expresie: *a umbla căpiu* (a umbla ca nebunii, a umbla fără nici un rost)

car, cariu, cari, s.m., pronunțat la plural nearticulat într-o singură silabă = insectă care trăiește în lemn și-l roade

cardinál, -ă, cardinali, -e, adj. = principal, esențial, fundamental

cataclism, s.n. = schimbare bruscă în caracterul și în condițiile naturii și ale vieții pe pămînt, sub influența unor procese atmosferice, tectonice,

sau vulcanice nimicitoare; răsturnare bruscă, distrugătoare în viața socială

cădelniță, cădelnițe, s.f. = vas de metal atîrnat de trei lăntșoare (cu clopoței), în care se arde tămîia la slujbele religioase

căpăstru, căpestre, s.n. = lanț din funie sau curele cu care se prinde capul sau botul calului pentru a-l lega la iesle sau pentru a-l duce undeva

căutătura, căutături, s.f. = felul cum privește cineva, expresia ochilor, înfățișare, mină

ceaslóv, ceasloave, s.n. = carte bisericască; în trecut servea și ca abecedar

cetét, ceteti, s.m. = cititor, dascăl, cîntăreț

cimbru, s.m., defectiv de plural = plantă cu miros aromatic

címbru, cimbri, s.m. = membru al unui popor germanic; cimbrii au fost exterminați de generalul roman Marius (anul 102 î.e.n.)

a clămpăni, clămpănesc, vb. = a produce zgomotul redat prin interjecția *clomp*; (despre păsări) a plesni din cioc; (despre oameni) a vorbi vrute și nevrute

coárdă, coarde (corzi), s.f. = 1 — fir elastic care, întins pe instrumente, produce, prin vibrare, sunete muzicale; strună (coardele sau strunele viorii); 2 — fir care ține întinse capetele unui arc și de pe care zboară săgeata; 3 — dreapta care unește două puncte ale unei linii curbă; 4 — frînghie subțire cu care se joacă copiii, sărind peste ea; 5 — grindă mare și groasă, așezată de-a curmezișul casei, pe care se sprijină celelalte grinzi și greutatea podului casei

colb, colburi, s.n. = praf, pulbere; expresie: *a bate* (pe cineva) *să-i meargă colbul* (a lovi cu putere)

a colbăi, colbăiese, vb. = a (se) prăfui

colilie, colilii, s.f. = plantă de cîmp cu tulpina subțire și fragedă, cu flori

albe și pufoase; expresii: *alb-colilie* (cu părul complet alb), *a-i fi calea-n colilie* (a-i fi calea semănată cu flori, a avea un drum fericit în viață)

coliliu, -ie, colilii, adj., pronunțat: *co-li-liu* = foarte alb

constelație, constelații, s.f. = grup de stele care formează o figură caracteristică

a contempla, contempla, vb. = a privi îndelung cu admirație și emoție; a admira

cofă, corfe, s.f. = coș

cortegiu, cortegii, s.n., pronunțat: *cor-té-giu* = șir de persoane care însoțesc o ceremonie; alai, convoi

a cosi, cosesc, vb. = 1 — a tăia (cu coasa sau cu mașina de cosit) iarba, cerealele etc.; (figurat) a distruge, a nimici, a omori; expresie: *a cosi în bătaie* (a bate zdravăn, a omori în bătaie); 2 — (mai ales despre cai) a se lovi, în mers, cu un picior de celălalt

coșărcă, coșărci, s.f. — coș de nuielă împletit; ghicitoare: *am o coșărcă de alune și numai o nucă între ele* (stelele și Luna)

cotlón, cotloane, s.n. = 1 — colț, loc neumblat, ascunzis; 2 — scobitură în malul unui râu, de obicei sub nivelul apei; 3 — suport pentru cazanul de fiert; 4 — adincitură sub cuptorul vetrei țărănești; expresie: *a sta pe cotlon* (a lenevi)

cotrută, cotruțe, s.f. = loc gol între cuptor și perete; adincitură sub cuptorul vetrei țărănești; vatră mică

creițar, creițari, s.m.; pronunțat: *crei-țar* = monedă de aramă folosită în Transilvania înainte de primul război mondial

crispăt, -ă, crispați, -te, adj. = încordat, înclăștat

crucér, cruceri, s.m. = (vezi) creițar
a ctitori, ctitoresc, vb. = a întemeia o biserică, o mănăstire

cuc, cucii, s.m. = pasăre călătoare, specifică prin cîntecul său; expresii: *singur cuc* (absolut singur); *...de flori de cuc* (degeaba, fără rost); *cît e cucul sau pînă-i cucul* (niciodată); *cuc armenesc* (pupăză)

cumpănă, cumpene, s.f. = 1 — dispozitiv pentru scoaterea apei din fîntină, format dintr-un stîlp înalt cu virful ramificat, pe care se așază o birnă, cu o parte mai lungă, de care se prinde găleata sau ciutura, și cu alta mai scurtă, de care se leagă greutăți pentru echilibru și pentru a ușura ridicarea vasului cu apă; 2 — cîntar, balanță, echilibru; (figurat) limită, măsură; expresii: *cumpăna apelor* (punct înalt de teren de unde izvorăsc apele și de unde se separă, pornind la vale); *cumpăna nopții* (miezul nopții)

curéchi, s.m. = varză

custură, custuri, s.f. = cuțit rudimentar; tăiș, briceag

D

dairea (daira), dairele, s.f., pronunțat: *dai-reă* = instrument muzical oriental, alcătuit dintr-un cerc lat de lemn împodobit cu clopoței și acoperit cu o piele bine întinsă, pe care se bate cu degetele (folosit mai ales pentru a face urșii să joace)

darabănă, -e, s.f. = tobă mică; expresii: *a bate darabana* (a bate toba, a divulga); *a bate darabana pe ceva* (a bate ritmic în ceva)

descălecăre, descălecări, s.f. = coborîre de pe cal; (termen folosit mai ales în literatura veche în legătură cu întemeierea Țărilor Românești) așezare, stabilire într-un loc, pentru a întemeia o țară

descînt (descîntec), descîntece, s.n. = formulă în versuri prin care se cre-

dea că se obține transformarea miraculoasă a lucrurilor sau vindecarea bolilor; farmec, vrajă

destîn, -e, s.n. = (în superstiții) forță supranaturală care hotărăște dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; soartă, viitor

disensiune, disensiuni, s.f. = neînțelegeră sau ceartă din cauza nepotrivirii dintre interese, sentimente, idei; discordie; dezacord

dódii, s.f. defectiv de singular = folosit numai în expresii: *a vorbi sau a grăi în dodii* (a vorbi fără șir, a aiura), *a cînta în dodii* (a cînta aiurea), *a lăsa pe cineva în dodiiile lui* (a lăsa pe cineva în toanele lui)

a domni, domnesc, vb. = 1 — a conduce o țară, o împărăție etc.; (figurat) a o duce foarte bine, a trăi fără griji

draperie, draperii, s.f. = perdea de stofă, sau catifea, cu falduri

a drimboi, drimboiesc, vb. pronunțat: *drim-bo-i* = a se bosumfla, a se necăji, a boci în gura mare

dúdă, -e s.f. = fructul dudului; (reg.) agudă

E

efuziune, efuziuni, s.f., pronunțat: *e-fu-zí-ú-ne* = manifestare puternică a unor sentimente (iubire, admirație etc.); vie și sinceră demonstrație de prietenie, dragoste, admirație etc.

enigmatic, -ă, enigmatici, -e, adj. = tainic, misterios, care nu poate fi pătruns cu ușurință

enigmă, enigme, s.f. = fapt de neînțeles, lucru greu de lămurit, taină, mister; ghicitoare

ev, évuri, s.n. = epocă, eră din istoria omenirii care are trăsăturile ei specifice (ev.: evul mediu)

extáz, extaze, s.n. = admirație profundă, adorație

F

fantasmă, fantasme, s.f. = stafie, nălucă, fantomă; (figurat) imagine, priveliște neclară

fantezie, fantezii, s.f. = 1 — imaginație, închipuire; 2 — capriciu, toană; 3 — compoziție, muzicală instrumentală

fatal, -ă, fatali, -e, adj. = 1 — care aduce nenoroc, moarte; nefericit, nenorocit; 2 — care nu se poate înlătura, inevitabil

făur, fauri, s.m. = fierar

a făuri, făuresc, vb. = a crea, a înfăptui; a născoci; a confecționa, a construi

făuritór, -oare, făuritori, -oare, s.m. și f. = persoană, colectiv, organizație care făurește, creează, înfăptuiește, construiește

fébră, s.f. = temperatură, căldură; (figurat) emoție, neliniște, încordare

flintă, flinte, s.f. = pușcă folosită în trecut; pușcă lungă haiducească

fluid, fluide, s.n. = corp lichid sau gaze; (figurat) suflu, impuls, curent

fluíd, -ă, fluizi, -de, adj. = (despre lichide) curgător; bulgări fluizi (construcție poetică) = rotocoale de apă
frágăr, frágari, s.m. = dud

frontón, frontoane, s.n. = element al construcțiilor clădirilor, în diferite forme, așezat deasupra ușilor și ferestrelor; locul de deasupra ușii de intrare unde se află scris numele unei întreprinderi sau instituții sau o inscripție

fundamentál, -ă, fundamentali, -e, adj. = de bază, principal, esențial

G

galánt, -ă, galanți, -te, adj. = curtenitor, manierat, plăcut, cuceritor; darnic, generos

galanterie, galanterii, s.f. = 1 — atitudine plină de atenție, de amabi-

litate față de femei; 2 — obiecte mărunte de îmbrăcăminte (mănuși, fulare, cravate etc.), aflate într-un magazin spre vânzare

găzdă, gazde, s.f. = 1 — persoană care adăpostește pe cineva, cu sau fără plată; expresii: *a trage în (la) gazdă* (a rămâne la cineva pe timp limitat); *a primi în gazdă* (a oferi locuință); *a da* (pe cineva) *la gazdă* (a încredința pe cineva cuiva pentru întreținere); *a lua* (a ține) *în gazdă* (a primi pe cineva în locuință drept chirie); 2 — (Transilvania) gospodar înstărit, bogătan

găitan, găitane, s.n. = fire de metal, de lână sau mătase împletite sau răsucite, întrebuințate ca podoabe la îmbrăcăminte; șnur; expresie (despre activități): *a merge găitan* (a merge bine)

găitanăr, găitanari, s.m. = fabricant de găitane

a găti (gătă), gătesc, vb. = 1 — a (se) îmbrăca frumos, a (se) împodobi; 2 — a (se) pregăti, a figata de...; 3 — a face mâncare, a prepara bucate; 4 — a (se) sfârși, a (se) termina, a (se) isprăvi; 5 — a omori, a ucide, a veni de hac cuiva, a da gata pe cineva

generós, -oasă, generosi, oase, adj. = cel ce ajută în mod dezinteresat pe alții; darnic; insuflit de sentimente alese, de idei progresiste

genúne, genuni, s.f. = prăpastie fără fund, abis

ghiaúr, ghiauri, s.m. = poreclă dată de turci sau de tătari celor care aveau altă credință religioasă decât a lor

ghiol, ghioluri, s.n. = lac sau baltă pe țărmul Mării Negre sau în Delta Dunării; băltoacă

giulgiu, giulgiuri, s.n. = pînză subțire și fină cu care se acoperă ceva; pînză cu care se acoperă mortul

gîde, gîzi, s.m. = călău

gloabă, gloabe, s.f. = 1 — cal slab, prăpădit; mîrtoagă; 2 — amendă; bir

a gravită, gravitez, vb. = 1 — a fi sau a se mișca sub acțiunea fenomenului de atracție reciprocă a corpurilor; 2 — a tinde într-o anumită direcție; a se roti, a se învîrți

grind, grinduri, s.n. = 1 — fișie de teren de-a lungul malurilor unui riu, pe care apele nu o acoperă decât în caz de inundații mari; 2 — deal

grindîș, grindîșuri, s.n. = 1 — piept de deal, costișă; 2 — totalitatea grinzilor de lemn ale unui acoperiș de casă, ale unui tavan

grui, grule, s.n. = pisc, colină

H

hang, hanguri, s.n. (folosit numai în expresii): *a ține hangul* (a acompaña o melodie; a ține parte cuiva, aprobînd tot ce face și spune; a cînta cuiva în strune)

Hassán-pașa = unul din comandanții armatei turcești în lupta de la Călugăreni (1595)

hăjmandău, hăjmandăi, s.m. = găligan, vlăjgan

hîrjoană, hîrjoane, s.f. = încăierare în joacă, cu scopul de a se distra

a (se) hlizi, hlizesc, vb. = a rîde fără sens, a se holba

hrúbă, hrube, s.f. = încăpere sub pămînt care servește la depozitarea produselor, mai ales alimentare; scobitură sub pămînt; bordei

a humuí, humuiesc, vb. = a da cu humă, a spoi casele cu humă

I

ie, ii, s.f., pronunțat: i-e, ii = bluză femeiască, specifică portului național românesc, făcută din pînză și împodobită cu cusături alese

iole, s.f. defectiv de singular = (în superstiții) ființe imaginare, închipuite ca niște zine cu puteri dăunătoare; denumite și: „frumoasele“, „dînsele“

ilúzie, iluzii, s.f. = aparentă înșelătoare; (figurat) speranță neîntemeiată; imagine, vis amăgitor; expresie: *a-și face iluzii* (a nădăjdui lucruri de nerealizat)

implacabil, -ă, implacabili, -e, adj. = neînduplecat, neîndurător

improvizát, -ă, improvizați, -te, adj. = alcătuit repede, pentru nevoile momentului; făcut fără pregătire, în grabă; ocazional

inaccesibil, -ă, inaccesibili, -e, adj., pronunțat: in-ac-ce-sf-bil = la care nu se poate ajunge, de care nu te poți apropia

inc sau încot, incuri, sau incote, s.n. = chicot, rîs stăpînit, însoțit de zăbăguit

instinct, instincte, s.n., pronunțat: instinet = pornire firească, independentă de gîndire, mai ales la animale

a îmbălă, îmbălez, vb. = a muia cu salivă

a încălbără, încăibăr, vb. = a se încăiera, a se lua la bătaie; (figurat) a se înhăța, a se însoți

a îniepta, îniept, vb., pronunțat: îniep-tă = a se repezi, a se opinti

a involbură, involbur sau involburéz, vb. = a se mișca în virtejuri, a forma volburi; (figurat) a împodobi

involburăre, involburări, s.f. = acțiunea de a involbura; rotire, mișcare în virtej

înzeít, -ă, înzeítî, -te, adj. = divinizat; pur, curat, sfînt

jác, jácuri, s.n. = jaf, jefuire

jîlt (jet), s.n. = scaun înalt cu spatează și brațe

a jnăpăi, jnăpăi, vb. pronunțat: jnă-pă-i = a bate

julj (giulgiu), s.n. = pînză fină și subțire care se așterne peste cova

L

lăcră, s.f. = raclă, ladă mare și ornamentată

lăur, lauri, s.m. = 1 — dafin; cunună de lauri (frunzele dafinului cu care, odinioară, se încununau eroii, poeții sau oratorii, ca semn al măreției); (figurat) glorie, victorie; expresii: *a culege lauri* (a avea succes, a deveni celebru); *a se culca pe lauri* (a se mulțumi cu succesele obținute și a nu duce activitatea mai departe); 2 — plantă veninoasă; ciunăfaie

laureát, -ă, laureați, -te, s.m. și f. pronunțat: la-u-re-át = persoană premiată pentru meritele sale științifice, artistice etc.

Lebăda = numele unei constelații
lejnicioară (lăsnicior), lejnicioare, s.f. = plantă agățătoare cu flori violete
limán, limanuri, s.n. = țărm, mal; (figurat) adăpost, refugiu

luciólă, -e, s.f. = licurici
lucoáre, lucori, s.f. = lucire, strălucire
luminărea (luminărică), luminărele, s.f. = plantă cu frunze mari și flori galbene

lunátic, -ă, lunatici, -ce, adj. = 1 — somnambul; sperios; fricos, 2 — (rar) fantastic, grandios, măreț, impresionant

M

magie, magii, s.f., pronunțat: ma-gi-e = înlănțuire de acțiuni și formule prin care vrăjitorii credeau că pot face minuni, vrăjitorie; (figurat) în-cîntare, farmec

mahórcă, mahoarcă, s.f. = tutun de calitate inferioară

marțial, -ă, marțiali, -e, adj. = solemn și grav; *Curte marțială* = tri-

bunul militar în timp de război sau în stare excepțională, pentru a judeca fapte grave

măteă, mătei, s.f. = 1 — albie ocupată de apele unui riu; izvor al unei ape curgătoare; apa riului; 2 — origine, început; 3 — regina stupului de albine; 4 — cotorul unui chitanțier

megafón, megafoane, s.n. = difuzor mare și puternic

megiész, -ă, megiesi, -e, s.m. și f., pronunțat: **me-gi-ész** = vecin

mezin, -ă, mezini, -ne, s.m. și f. = cel mai mic dintre frați, prislea

Mihnea (zis Mihnea Turcitul pentru că a trecut la religia mahomedană) = domn al Țării Românești, între anii 1577—1583 și 1585—1591

mijoărca, s.f. = în expresia *de-a mijoărca* (de-a v-ați ascunselea, de-a baba oarba)

mistrițat, -ă, mistrițați, -te, adj. = amestecat, împetrițat

a (se) mistui, mistuiesc, vb. = (figurat) a (se) chinui sufletește, a (se) distruge moral și fizic (încetul cu încetul)

mlăcă, mlăci, s.f. = teren mlăștinos, mlaștină

moăgăr, -ă, moagări, -e, adj. = slab, tras la față; bolnăvicios

moletieră, moletiere, s.f. = fișie de stofă cu care, în trecut, soldații își înfășurau pulpa piciorului pe deasupra pantalonului, de la încălțăminte pînă la genunchi

mitră, mitre, = s.f. coroană

mucenic, -ă (sau muceniță), mucenici, -e, s.m. și f. = 1 — (în religie) persoană care suferă pentru o idee, o credință, o acțiune; martir; 2 — (la plural) colăcei sau covrigi preparați cu nuci și cu miere

N

nănaș, -ă, nănași, -e, s.m. și f. = naș; (figurat, în glumă) nuia, vargă, băț

a năpăstui, năpăstuiesc, vb. = 1 — a urmări cu dușmănie; a asupri;

a oropsi; 2 — a defăima; a învinui pe nedrept; a calomnia

năpăstuire, năpăstui, s.f. = asuprire; oprimare; defăimare

neant, s.n., pronunțat: **ne-ânt**, = ne-ființă, gol nesfârșit, nimic

nefăcută = în expresia *a face o nefăcută* (a face o pozna, boroboată sau ispravă)

nunească, s.f. = horă care se joacă la nunți; melodia după care se cîntă această horă

O

oacăr, -ă, oacări, -e, adj. = (despre oi și ciini) cu pete negre pe bot

obîrșie, obîrșii, s.f. = 1 — început, origine; 2 — locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva

ocenită, ocenite, s.f. = adîncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor, în care se păstrează diferite obiecte; adîncitură mică în partea exterioară a zidului unei clădiri, ca element decorativ, firidă, cotlon; groapă adîncă sub deal

a ogoi, ogoiesc, vb., pronunțat: **o-go-i** = a (se) potoli, a (se) domoli

ogrinji, s.m. defectiv de singular = resturi de paie sau de fin

olúm, olumuri, s.n. = adăpost pentru vite

omăt, omături, s.n. = zăpadă, nea; (figurat) de omăt = de culoarea zăpezii

opsás, opsasuri, s.n. = partea de la spate a încălțăminte, cuprinzînd și tocul

Orion = numele unei constelații

ort, orți, s.m. = monedă de valoare mică; expresie: *a da ortul popii* (a muri)

otrocól, s.n., numai în expresii: *a face otrocol prin ceva* (a fugări, a se năpusti, a pune pe goană, a provoca dezordine)

P

paia, paie, s.f., folosit mai mult la plural în expresii: *a da paie* (a încuraja la obrăznicii, a da cuiva nas, a ațîța)

paj, paji, s.m. = (în orînduirea feudală) tînăr nobil în serviciul unui senior, al unui rege sau împărat; copil de casă

pălă, pale, s.f. = 1 — cantitate de iarbă sau fin care poate fi cosită sau luată cu furca dintr-o dată; 2 — fișii, pături, valuri (pale de ceață, de umbră); 3 — fiecare dintre brațele unei elice; aripă la rotoarele turbinelor sau pompelor; 4 — (învechit) sabie lată și scurtă; paloș; 5 — (învechit) toană, capriciu

pasă, vb. numai la imperativ = du-te; expresii: *pasă de* (caută de, încearcă de, poftim de)

păsămite, adv. = pesemne, probabil, se pare, se vede că...

pășă, pași, s.m. = guvernatorul unei provincii turcești; expresie: *a trăi ca un pașă* = a trăi fără grijă

pătărănie, pătărăni, s.f. = pățanie

penél, peneluri, s.n. = pensulă mică folosită în pictură

perfid, -ă, perfizi, -de, adj. = cel care sub o înfățișare binevoitoare ascunde răutate, viclenie

peștiș, -ă, peștiși, -e, adj. = 1 — cu pete mici de diferite culori; 2 — felurit, amestecat, variat; 3 — (figurat) rău, hain; expresie: *a fi peștiș la mîne* (a fi rău la suflet, a fi foarte zgîrcit)

Petrea Majă = Petru Rareș

pihotă (piotă), pihote, s.f. (învechit) = infanterie

pipărús, pipăruși, s.m. = 1 — mică plantă cu frunze mari și verzi, cu miros de piper; (regional) popirnic, popilnic; 2 — ardei mic și iute; 3 — (în formă articulată) pipărușul = dans popular

pivót, pivoturi, s.n. = 1 — piesă metalică rotunjită la capăt, care susține un corp solid și-l ajută să se ro-

tească; (figurat) ax central, punct de sprijin esențial; 2 — rădăcina unor plante (morcov, sfeclă); 3 — s.m., jucător virf de atac la baschet și handbal

a pivotă, pivotez, vb. = a se roti, a se întoarce pe un pivot

plăvie, plavii, s.f. = insulită plutitoare formată din stuf, ierburi, rădăcini de copaci, amestecate cu nămol

pleonásm, pleonasme, s.n. = greșeală de exprimare constînd în folosirea unor cuvînte care repetă inutil aceleași idei (de ex.: avansați înaintel!)

plod, plozi, s.m. = copil

pociúmb, pociumbi, s.m. = țărúș

porogánie, poroganii, s.f. = poveste plină de peripeții, pățanie

potîng, potînguri, s.n. = lanț sau curea cu care se leagă plugul; expresie: *tare ca potîngul* (foarte rezistent, foarte tare)

prelúdiu, preludii, s.n. = parte introductivă, semnale pentru începutul unui cîntec sau al unei compoziții muzicale mai ample; (figurat) ceea ce anunță sau pregătește o acțiune sau un eveniment

prichici, prichiciuri, s.n. = margine îngustă, ieșită în afară, la horn, cuptor sau vatră țărănească; marginea de jos a ferestrei, ieșită în afară ca o poliță

prihánă, prihane, s.f. = păcat; expresie: *fără de prihană* (curat, nepătat)

primordiál, -ă, primordiali, -e, adj. = cel mai vechi, inițial; cel mai important, de prim ordin; esențial, principal, cel dintîi

primordialitate, s.f. = întîietate, prioritate

prinós, prinosuri, s.n. = 1 — (în antichitate) dar oferit divinității; 2 — (figurat) sacrificiu făcut de cineva pentru o cauză dreaptă; 3 — (figurat) omagiu adus cuiva în semn de devotament, admirație, recunoștință

pripór, pripoare, s.n. = 1 — coastă de deal sau de munte, pantă abruptă

tă, povirniș — adăpost de iarnă pentru oi
protagonist, -ă, protagoniști, -ste, s.m. și *f.* = 1 — actorul care interpretează rolul principal într-un spectacol; personaj principal; erou; 2 — figură proeminentă, reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii, inițiator
pughibălă, pughibale, s.f. = om rău, ticălos; copil obraznic

R

racă, racle, s.f. = ladă mare și ornamentată; sicriu
racovină, racovine, s.f. = plantă mică și tîritoare, cu flori mici și albe
a raționă, raționez, vb. = a gândi, a gândi bine, logic
rațional, -ă, raționali, -e, adj. = înzestrat cu gândire logică; care se face cu judecată, cu măsură
raționat, -ă, raționați, -te, adj. = după reguli stabilite dinainte
rațiune, rațiuni, s.f. = 1 — însușirea omului de a cunoaște, de a înțelege și de a judeca; judecată; gândire; 2 — temei, motiv; expresie: *rațiunea de a fi* (a unui lucru) — ceea ce justifică, motivează existența (unui lucru)
răstoacă, răstoace, s.f. = braț de rîu, loc unde o apă este puțin adîncă; virtej produs în locul unde o apă curgătoare, puțin adîncă, trece peste prund și peste bolovani
reformă, reformez, vb. = 1 — a îndrepta, a îmbunătăți; 2 — a scoate din uz (un aparat, o mașină); 3 — a scoate un militar din evidența sau din serviciul armatei
reformăt, -ă, reformați, -te, adj. = 1 — scos din uz, dat la reformă; 2 — scos din evidența sau din serviciul armatei, fiind necorespunzător din punct de vedere fizic; 3 — care ține de cultul religios protestant; 4 — *s.m.* și *f.*, persoană de religie protestantă
restrîște, restrîști, s.f. = situație grea, șir de nenorociri abătute asupra cuiva
roșcodân, vezi roșcovan
roșcovân, -ă, roșcovani, -e, adj. = de culoare roșie
S
saivân, saivane, s.n. = adăpost pentru oi sau pentru vite
sărică, sarici, s.f. = manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară pe care o poartă oamenii de la munte, tundră
a săcelă (secela), săcelez, vb. = a țesăla; (figurat) a bate
schîptru, schiptre, s.n. = sceptru; toiag sau baston împodobit, purtat de regi sau împărați, ca semn al autorității lor
a scobîlți, scobîlesc, vb. = a aluneca, a cădea, a se clătina
scriptură, scripturi, s.f. = 1 — ceea ce este scris; text; 2 — scriere, lucrare literară sau științifică; scriere bisericească (Biblia)
sein, -ă, seini, -e adj. = (despre lînă) de culoare cenușie
semeție, s.f. = mîndrie; îngîmfare; îndrăzneală
sfadă, sfezi, s.f. = ceartă, neînțelegere
a sfădi, sfădesc, vb. = a se certa; a mustra; a dojeni
sicrinel, sicrinele, s.n. = lădiță, cutie mică; sicriș
simböl, simboluri, s.n. = semn, obiect, imagine care reprezintă (prin anumite asemănări) un obiect, o ființă, o idee, o însușire, un sentiment etc.; semn caracteristic
Sinan-pașa = unul din comandanții armatei turcești în lupta de la Călugăreni (1595)
a sintetiză, sintetizez, vb. = a concentra, a generaliza; a îmbina două sau mai multe elemente care pot forma un tot
sirép, sireap, -ă, sirepi, -e, adj. = iute; vijelios; sălbatic
silhúi (silhui), -ie, silhui, -ie, adj. = des, de nepătruns

sîngiuire, sîngiuri (învechit), s.f. = vărsare de sînge; cruzime, măcel
slóvă, slove, s.f. = literă, scriere; învătătură
smerénie, s.f. = atitudine umilă, respectuoasă; comportare modestă; evlavie
a smîci, smicesc, vb. = a se zbate, a se smulge
solémn, -ă, solemni, -e, adj. = 1 — sărbătorește, cu fast, ce are loc după un anumit ceremonial; 2 — important, grav, serios; măreț
solítár, -ă, solitari, -e, adj. = singur, izolat, retras; pustiu
soróc, soroace, s.n. = interval de timp; termen fix; expresie: *pe la soroace* (din cînd în cînd, la zile mari)
spéctru, spectre, s.n. = 1 — imagine optică; 2 — fantasmă, fantomă
sprintár, -ă, sprintari, -e, adj. = zgolbiu, sprinten; (figurat) hoinar, nestatornic, îndrăzneț
spuzít, -ă, spuziți, -te, adj. = plin de..., acoperit de...
stánă, stane, s.f. = bolovan mare de piatră; stîncă; expresie: *a rămîne ca o stană (de piatră)* (a rămîne încremenit, nemișcat)
statív, stativ, s.n. = dispozitiv metalic sau de lemn folosit în laboratoare pentru susținerea unor piese sau aparate
stative, s.f. plural = război de țesut
strapăt, -turi, s.n. = arșiță; în expresie = *a se isprăvi cu strapătul* (a se termina cu alergătura, cu drumurile, cu zbuciumul)
stréche, s.f. = specii de insecte vătămătoare; expresie: *a da strechea în cineva, a lovi sau a apuca pe cineva strechea, a fugi ca apucat de streche* (a da semne de neliniște, a fugi orbește, a se purta ciudat)
a stropși, stropșesc, vb. = a se răsti la cineva; a zdrobi; a stîlci în bătaie; (figurat) a poci
stropșít, -ă, stropșiți, -te, adj. = zdrobit; (figurat) zăpăcit, năbădăios, foarte neastîmpărat, îndrăcit; pocit, desfigurat

stupefăcție, stupefăcții, s.f. = uimire extraordinară, încremenire
a stupefiă, stupefiez, vb. = a produce uimire, a ului
stupefiăt, -ă, stupefiați, -te, adj. = încremenit de mirare, uimit, uluit
sturlubátic, -ă, sturlubatici, -e, adj. = neastîmpărat, zvăpăiat, nebunatic
suriu, -e, -ii, adj., pronunțat: *su-ríu* = care bate în sur, cenușiu
sutășă, -e, s.f. = oaia (de obicei din sută în sută) căreia i se pune tilincă într-o turmă

S

sindrilă, sindrile, s.f. = scindurică de brad îngustă și subțire care servește la acoperișul caselor
șirét, șireturi, s.n. = 1 — bentiță îngustă de bumbac sau de mătase care servește pentru a lega încălțăminte sau obiectele de îmbrăcăminte; 2 — șnur de mătase sau fir; găitan
șiret, șireată, șireți, șirete, adj. = viclean, prefăcut; (figurat) subtil, rafinat
șiscăr, -ă, șiscari, -e, adj. = năzdrăvan, bun de gură
a șmotrí, șmotresc, vb. = a muștrului, a chinui pe cineva
șoprón, șoproane sau șópru, șopruri, s.n. = adăpost deschis unde se țin unelte de gospodărie, nutreț, vite

T

tamarix (s.m.) sau tamariscă (s.f.) = arbuști cu frunze dese, cu flori albe sau roz-violete
tapangéa, tapangele, s.f. = lovitură dată cu palma
tăpșán, tăpșane, s.n. = loc neted sau ușor inclinat, așezat pe coasta unui deal sau munte; pantă, povirniș
telescóp, telescoape, s.n. = instrument optic folosit pentru observarea corpurilor cerești

teşmenit, -ă, teşmeniţi, -te, *adj.* = buimăcit, smintit; dezvăţat, netrebnic

tină, *s.f.* = noroi, lut

tiribombă, tiribombe, *s.f.* = construcţie de mai multe leagăne care se învîrtesc, servind ca distracţie; scrin-ciob; dulap, lanţuri

a tocmă, tocmesc, *vb.* = 1 — a discuta asupra preţului unei mărfi, a se învoi; 2 — a pune în rînduială, a aşeza; 3 — a pune la cale, a organiza

translaţie (translaţiune), translaţii, *s.f.* = 1 — deplasarea unor figuri plane sau a unor corpuri după anumite legi; 2 — transferare, mutare, schimbare

transparent, transparente, *s.n.* = foaie de hîrtie cu linii groase şi paralele, care se aşază dedesubtul hîrtiei de scris pentru a scrie drept

transparent, -ă, transparent, -te, *adj.* = prin care se poate vedea clar; străveziu; (figurat) subţire, clar, limpede

trîscă, trîşte, *s.f.* = fluier scurt din lemn

trocăţă (troneuţă), trocuţe (troneuţe) *s.f.* diminutiv de la troacă = albă mică

tui, tuiuri, *s.n.* = 1 — steag turcesc alcătuit din cozi albe de cal, atîrnate de o lance care are semiluna în virf; comandant, căpetenie; 2 — ornament al coifului, făcut din păr de coadă de cal

T

ţintirim, ţintirimuri, *s.n.* = cimitir

U

urdă, urdii, *s.f.* = 1 — armată, oaste; 2 — multime, gloată

a ursi, ursesc, *vb.* = a hotări dinaintea soarta cuiva, a destina, a meni; a rosti formule magice pentru a hotări soarta cuiva

ursit, -ă, ursiţi, -te, *adj.* = (în superstiţii) care a fost hotărit dinainte, sortit; (cu valoare de substantiv) persoană menită a fi soţ sau soţie cuiva

ursită, ursite, *s.f.* = (în superstiţii) soartă; destin, fatalitate

ursitoare, *s.f.* = (în superstiţii) fiinţă imaginară despre care se crede că are darul de a hotări soarta omului încă de la naşterea lui

V

văier, vaiere, *s.n.* = vaiet, plîns, tînguire prelungă

vătră, vetre, *s.f.* = 1 — partea din faţă a cuptorului, unde se face focul; expresii: *a îmbătrîni în vatră* (a rămîne nemăritată); *a cloci pe vatră* (a lenevi); 2 — locuinţă, casă părintească; loc de origine; expresii: *a lăsa la vatră* (a elibera un soldat care a terminat stagiul militar); *vătra satului* (suprafaţa de teren pe care se întinde un sat)

a veneră, venerez, *vb.* = a respecta în mod deosebit, a stima în cel mai înalt grad

venerabil, -ă, venerabili, -e, *adj.* = vrednic de cinste, demn de înaltă consideraţie

venerat, -ă, veneraţi, -te *adj.* = respectat în mod deosebit, stimat în cel mai înalt grad, cinstit

veneraţie, *s.f.* = respect profund pentru o anumită persoană; cinstire deosebită; respect pios pentru ceea ce este considerat sfînt

a vibră, vibrez, *vb.* = a executa vibraţii, a tremura, a trepida; a răsună ca un ecou; (figurat) 1 — a tremura (cu licăriri); 2 — a fremăta, a pal-pita; 3 — a trăi intens, a fremăta (de viaţă)

vibrant, -ă, vibranţi, -te *adj.* = care vibrează; (figurat) care face să vibreze, care pune în mişcare sentimente; emoţionant, impresionant; plin de viaţă

vioreă, viorică sau violetă, viorele, *s.f.* = plantă cu flori violete foarte parfumate: toporaş

virtute, virtuţi, *s.f.* = putere, tărie; bărbăţie, curaj

vistiér, vistieri, *s.m.* = demnitar în orînduirea feudală; avea sarcina de a administra finanţele ţării

vîlbură, vîlburi, *s.f.* = 1 — vînt puternic cu virtejuri; (figurat) invălmăşeală, gălăgie; 2 — virtej de apă, bulboană

volnicie, volnicii, *s.f.* = 1 — libertate, neatîrnare, independenţă; 2 — autorizaţie

Z

a zăpăi, zăpăieşte, *vb.* = a lătra, a hămăi

zăplân, zăplani, *s.m.* = om voinic; vlăjgan, găligan

a zărghi, zărgheşte, *vb.* = a se ţicni, a se sminti

zărghit, -ă, zărghiţi, -te = ţicnit, smintit, zăpăcit

zăvód, zăvozi, *s.m.* = cîine mare, dulău

zăvód, zăvoduri, *s.n.* = aşezare temporară de pescari, pentru a pescui a zdrumică, zdrumic, *vb.* = a face bucăţele, a zdrobi

zdrumicăt, -ă, zdrumicaţi, -te, *adj.* = sfărîmat, zdrobit

zlot, zloţi, *s.m.* = nume dat în trecut, în Transilvania, monedei austriece (florinului)

zód e, zcdli, *s.f.* = constelaţie corespunzînd lunii în care s-a născut cineva şi avînd, după credinţele superstiţioase, o influenţă asupra destinului omului; destin; soartă; expresie: *a se naşte în zodia porcului* (a fi norocos); *a se naşte în zodia raşelor* (a fi veşnic însetat)

a zolf, zolesc, *vb.* = a spăla (prost) rufe, lînă; (figurat) a osteni, a obosi

Cuprins

1. Imnul de Stat al Republicii Socialiste România	5
2. Fiul patriei, de Mihai Beniuc	8
3. Mamă Țară, de Tudor Arghezi	9
4. Taine, de Mihail Sadoveanu	10
Descrierea în proză	14
5. Doine și cintece populare: Mult mi-e dor și mult mi-e sete	16
Sub un fag, lângă tulpină	17
6. Rarăul, de Geo Bogza	19
Sensul propriu și sensul figurat al cuvîntului	22
7. Cartea, de Ion Horea	25
Cum se citește o operă literară	26
Fișa de bibliotecă. Fișa de lectură. Listele bibliografice	27
Compunere: Pentru ce ne iubim patria și poporul	32
8. Călin (file din poveste) — fragment, de Mihai Eminescu ..	34
Metafora	37
Descrierea în versuri	38
Compunere: Descrierea unui aspect din natură	41
9. Românii supt Mihai-Voievod Viteazul — fragmente, de Nicolae	
Bălcescu	43
Portretul în proză	46
10. Pașa Hassan, de George Coșbuc	48
Antiteza. Hiperbola	51
Balada cultă	52
11. Ultima brazdă, de Dragoș Vicol	54

12. Dăscălița, de Octavian Goga	60
Portretul în versuri. Evocarea	62
Ritmul iambic	63
Compunere: Portretul unei ființe dragi	65
13. Amintiri din copilărie, fragment, de Ion Creangă	66
Umorul	70
Amintirile, autobiografia	71
Compunere: Un eveniment deosebit	73
14. Dan, căpitan de plai, de Vasile Alecsandri	74
Caracterizarea personajelor	80
Poemul	83
15. Fefelega, de Ion Agârbiceanu	85
Realitate și închipuire în opera literară	91
Nuvela	93
Compunere: Chipul eroinei din nuvela <i>Fefelega</i> , de Ion Agârbiceanu	94
16. Lucrătorul, de Lucian Blaga	96
Versul liber	97
17. Hunedoara, de Traian Coșovei	99
Compunere: O zi de muncă în atelier sau pe cîmp	103
18. Mănăstirea Argeșului	105
Compunere: Meșterul Manole și jertfa pentru creație	110
19. Proverbe și zicători	111
Folclorul	112
Compunere (Dezvoltarea unui proverb). Omul muncitor, ca pomul roditor	113
20. Un om năcăjit, de Mihail Sadoveanu	115
Compunere: Ciobănașul, de Nicolae Grigorescu	120
21. Bunădimineța, Primăvară! de Tudor Arghezi	122
22. O, rămlă, de Mihai Eminescu	125
23. Soarta unui om, de Eugen Barbu	127
24. Sînt frunza ta... de Mihai Beniuc	138
Lecturi suplimentare	
1. Graiul neamului, de George Coșbuc	140
2. Patrie și patriotism, de Barbu Delavrancea	141

3. Comoara neamului, de Mihai Codreanu	145
4. Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila, de Alexandru Mitru ..	146
5. Soldatul cel mititel, de Marin Preda	154
6. La Fintina Miorița, de Theodor Balș	161
7. Scrisoare mamei. De Anul Nou, de Nicolae Labiș	163
8. Partidul, de Alfred Margul Sperber	164
9. Scriitori despre scriitori	166
Vocabular	167

Coli de tipar : 11,50
Bun de tipar : 12.V.1989

Com. nr. 90 103/35 047
Combinatul Poligrafic
„CASA SCINTEII“
București — R.S.R.